

”Äidinkieli on tie ambolaisenkin sydämeen”

Suomalaiset lähetystyöntekijät kielipoliittisina toimijoina Namibiassa 1968–1990

Oulun yliopisto Historiatieteet

Historian pro gradu -tutkielma

7.6.2021

Kristiina Teppo

Sisällys

JOHDANTO.....	3
Tutkimustilanne.....	4
Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet	14
Lähteet ja menetelmät	19
1 KIELENLUKUA JA KOHTAAMISIA.....	26
1.1 Kielitaidon merkitys.....	27
1.2 Koulumaailman kielet	36
2 KONFLIKTEJA KIELIPOLITIIKASSA.....	47
2.1 Etelä-Afrikan kielivaatimukset	48
2.2 Englannin kieli – kestävä kompromissi vai karhunpalvelus?	55
3 SUOMALAISET JA KIELIPOLITIikka.....	66
3.1 Kielipolitiikka osana muuta politiikkaa	67
3.2 Kielityö osana lähetystyötä	72
LOPPULAUSE	82
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	86
LIITTEET.....	94

JOHDANTO

Namibia siirtyi Saksan siirtomaavallasta Namibian sodan kautta osaksi Etelä-Afrikkaa vuonna 1915. Namibian itsenäistymistä vuonna 1990 edelsi Etelä-Afrikan johtama apartheid-hallinto, jolloin maan virallisia kieliä olivat afrikaans, saksa ja englanti. Vuonna 1990 englannista tuli itsenäisen Namibian virallinen kieli¹, minkä myötä namibialaisille muodostui tietyt kielivaatimukset. Englanti ei tuolloin kuitenkaan ollut enemmistön äidinkieli Namibiassa vaan suurempia äidinkieliryhmiä olivat esimerkiksi oshiwambon ja naman kielten puhujat.

Helsingin Sanomat julkaisi 12.8.2020 artikkelin kehittyvien maiden koulutukseen liittyvistä ongelmista. Monissa entisissä siirtomaissa valittiin viralliseksi kieleksi jokin eurooppalainen kieli, jonka pohjalle myös koulutusjärjestelmä ja oppikirjamateriaalit rakennettiin. Tänä päivänä äidinkielen jääminen vähälle huomiolle koulutuksessa näkyy korkeakoulutettujen työttömyytenä ja ylipäättään koulutuksen alhaisena tasona.² Koulutusjärjestelmän

Namibian itsenäisyyden koittaessa oli suomalainen lähetystyö ollut läsnä maassa jo edeltävät 120 vuotta ja vuonna 2020 Suomi ja Namibia juhlivat 150-vuotista ystävyyyttään. Ensimmäisiä Namibiaan saapuneita suomalaisia oli lähetystyöntekijä Martti Rautanen, joka muun muassa kehitti oshindongan kielen³ kirjoitusasun. Myöhemmin Martti Ahtisaari teki merkittävän työn Namibian itsenäisyys suunnitelman toteutumisessa.⁴ Ahtisaari on itsekin kuvaillut Suomen ja Namibian suhdetta

¹ Wipo -sivusto: ”Namibia. The Constitution of The Republic of Namibia, 1990 (as amended up to 2010)”. Sivustolla käyty 9.1.19. **Tutkielman pääotsikko:** Vk. Anna Liisa Lundmark ”Kertomus vuodelta 1972” Oshigambo 31.12.1972. Hha 41, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1972, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

² Manninen ”Kehittyvien maiden lapset saatiin kouluun, mutta suuri osa ei silti opi lukemaan ja laskemaan kunnolla – syy on keskittyminen epäolennaisiin asioihin vieraalla kielellä, sanoo asiantuntija”(art.). HS 12.8.2020.

³ Oshingdongaa kutsutaan myös lyhyemmin ndongaksi. Kieli on oshiwamboon, eli ovambokieleen kuuluva standardisoitu murre.

⁴ Finlandabroad -sivusto: ”150 vuotta ystävyyttä - #FinNam150”. Sivustolla käyty 7.4.2021.

erityiseksi.⁵ Suomalaiset lähetystyöntekijät perustivat seurakuntia, kouluja ja kehittivät terveydenhuoltoa. Suomi myös tuki Namibian vapautusliike SWAPOa, muun muassa rahoittamalla liikkeen edustajien opintoja. Itsenäisen Namibian ensimmäiseksi presidentiksi vuonna 1990 valittiin Sam Nujoma⁶, joka kuului SWAPON perustajajäseniin.⁷ Lapsena Nujoma oli käynyt suomalaisten lähetystyöntekijöiden koulua Okahaassa vuosina 1937–1945.⁸ Suomalaisten opettama Nujoma ei ollut Namibian johtajien parissa poikkeus; esimerkiksi opetusministeri Nahas Angula oli myös käynyt Oshigambon lukiota, jossa oli suomalaisia opettajia.⁹

Mutta millainen rooli suomalaisilla lähetystyöntekijöillä oli Namibian kielipoliittisten linjausten muodostumisessa? Aiheutuiko suomalaisten kielipoliittisista toimista konflikteja miehittäjävaltio Etelä-Afrikan kanssa? Tässä tutkielmassa perehdytään Namibian kielipoliitiikan kehitykseen suomalaisten lähetystyöntekijöiden näkökulmasta ja selvennetään suomalaisten lähetystyöntekijöiden kielipoliittista vaikutusta Namibiassa.

Tutkimustilanne

Taustoitin tutkimustani kielipoliittisella tutkimuksella, Namibian ja Suomen suhteisiin liittyvällä tutkimuksella sekä lähetystyön historiaan keskittyvällä tutkimuksella. Kaikkia tutkimukseeni liittyviä aloja – kielipoliitiikkaa, Namibian ja Suomen suhteita sekä lähetystyötä – on siis tutkittu, mutta tutkimusta suomalaisten lähetystyöntekijöiden roolista Namibian kielipoliitiikan muodostumisessa ei ole julkaistu. Seuraavaksi esitellyt tutkimukset osoittavat Suomen ja Namibian suhteen historiallisuuden, lähetystyössä

⁵ Sillanpää, ”Presidentti Ahtisaari palasi Namibiaan: ”Suomesta pitäisi tulla tänne katsomaan mallia tasa-arvoon”. *Helsingin Sanomat* (HS) 22.3.2015.

⁶ Wallace 2013, 306–307.

⁷ Wallace 2013, 248.

⁸ Sam Nujoma Foundation -sivu ”Biography”, sivulla käyty 7.4.2021.

⁹ Vk. Marjatta Elonheimo 1990. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

luodun kirjallisen aineiston vaikutusvallan sekä valtion kielipolitiikan merkittävyyden yhteiskunnan toimivuuden kannalta.

Kielipoliittinen tutkimus

Namibian yhden virallisen kielen politiikkaa on itsenäistymisen jälkeen kritisoitu; erityisesti koulunkäyntiin liittyvä kielipolitiikka on saanut tutkijoilta kehoituksia muutokseen. Namibian linjaus kielistä ei ollut poikkeus. Entisten siirtomaiden itsenäistyessä virallisen kielen valinta heijasteli kieliin liittyviä poliittisia arvoja ja asenteita. Monet maat valitsivat eurooppalaislähtöisen kielen ainoaksi tai vähintään yhdeksi virallisista kielistään. Nämä kielet olivat yleensä valtaapitävien käyttämiä, eivätkä välttämättä olleet lähtökohtaisesti käytössä alkuperäisen väestön parissa.

Herman M. Batibo jakaa artikkelissaan *Marginalisation and empowerment through educational medium: The case of the linguistically disadvantaged groups of Botswana and Tanzania* (2006) kielipoliittiset suuntaukset Afrikan maissa neljään eri kategoriaan. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat maat toteuttavat kaikki viralliset ja kansalliset toiminnot jollakin maan alkuperäiskielellä, esimerkiksi Egypti ja Libya. Toiseen kategoriaan lukeutuvat maat ovat ottaneet käyttöön jonkin maan alkuperäiskielen lingua francaksi virallisiin ja kansallisiin toimintoihin. Näissä maissa, esimerkiksi Tansaniassa, Etiopiassa ja Tunisiassa, kuitenkin entisen isäntämaan eurooppalainen kieli on jäänyt korkeakoulutuksen, tieteen ja kansainvälisen kommunikaation välineeksi. Kolmanteen kategoriaan kuuluvat maat ovat antaneet entisen isäntämaan kielelle suuren roolin virallisena kielenä, mutta ovat myös asettaneet yhden tai useamman alkuperäiskielen virallisiksi. Näillä kielillä on kuitenkin vain tiettyjä, rajattuja julkisia toimintoja tai lähinnä symbolinen merkitys kansalliskielenä. Kyseiseen kategoriaan kuuluvat esimerkiksi Kenia ja Botswana. Myös Namibia kuuluu tähän kategoriaan, mutta esimerkiksi Senegalin ja Guinean tavoin se ei ole tehokkaasti antanut julkista käyttötilaa alkuperäiskielille. Alkuperäiskielten julkinen käyttö näissä maissa rajoittuu lähinnä alempaan koulutustasoon. Neljänteen kategoriaan lukeutuvat maat ovat valinneet entisen isäntämaan kielen viralliseksi kieleksi ja kansalliskieleksi. Syy tähän on ollut

maan alkuperäiskielten soveltumattomuus koko maan kattavaksi lingua francaksi kielten pirstaloituneiden käyttöympäristöjen ja eri muotojen vuoksi. Suurin osa Afrikan mantereen maista kuuluu kolmanteen kategoriaan.¹⁰

Johtuen hieman puutteellisesta yksinomaan Namibiaan liittyvästä kielipoliittisesta tutkimuksesta, pääosa esitellystä tutkimuksesta on eteläisen Afrikan seudulta. Erityisesti Etelä-Afrikassa tehty tutkimus on oleellista omalle työlleni, sillä Namibia oli maan kielipolitiikan alaisena usean vuosikymmenen ajan, aina itsenäistymiseensä saakka. Selkeäksi teemaksi tutkimuksissa on noussut opetuskielen yhteys oppimisvaikeuksiin ja valtakunnallisesti heikkoihin koetuloksiin. Kielipolitiikka on tiivistä yhdistetty koulutukseen ja sen myötä työllisyyteen, joka puolestaan taas kytkeytyy talouselämän kehittymiseen. Kielilainsäädäntö on siis merkittävä osatekijä maan ja sen talouden kehityksessä.

Richard B. Baldaufin ja Robert B. Kaplanin toimittamassa teoksessa *Language Planning and Policy in Africa, Vol. 1 : Botswana, Malawi, Mozambique and South Africa* (2004) käsitellään kielisuunnittelua ja -politiikkaa Botswanassa, Malawissa, Mosambikissa ja Etelä-Afrikassa. Näistä tutkimukselleni kiinnostavia ovat Etelä-Afrikka historiallisen Namibia-suhteensa vuoksi sekä Botswana, joka on Namibian rajanaapuri ja jossa myös englantia on virallisena kielenä. Baldauf ja Kaplan huomauttavat, että verrattuna teoksessa käsiteltäviin muihin maihin on Etelä-Afrikkaan liittyen julkaistu huomattavasti enemmän kirjallisuutta kielisuunnittelun ja -politiikan saralta.¹¹

Victor N. Webb käsittelee teoksessa *Language in South Africa : The Role of Language in National Transformation, Reconstruction and Development* (2002) kielen roolia Etelä-Afrikan kansallisessa muutoksessa, uudelleenrakentamisessa ja kehityksessä.¹² Webbin mukaan Etelä-Afrikan kielipolitiikka on haitaksi maan kansalaisille, ja hän

¹⁰ Batibo 2006, 261–263.

¹¹ Baldauf & Kaplan 2004, 7–11.

¹² Webb 2002.

vaatii kielisuunnittelun uudistamista tilanteen parantamiseksi. Webb korostaa kielen merkitystä maan lukuisten, länsimaisella mittapuulla arvotettujen ongelmien taustalla; köyhyys, työttömyys, kelvottomat asuinolosuhteet, tehottomat terveyspalvelut, väkivalta ja korruptio. Suuri ongelma vaikuttaa olevan englannin kielen käyttö sellaisten oppilaiden opetuskielenä, jotka puhuvat jotain muuta kieltä äidinkielenään. Webb esittelee esimerkkejä eri-ikäisten englannin kielen tasosta, joka on selkeästi heikko – jopa ylemmän korkeakoulututkinnon yliopisto-opiskelijoilla. Englannin kieli kuitenkin nähdään sivistyksen ja korkean koulutustason kielenä, se yhdistetään menestymiseen, ja monet vanhemmat haluavat lastensa käyvän englanninkielistä koulua.¹³

Samalla maan alkuperäisten kielten (joista useat Etelä-Afrikassa ovat bantu-kieliä) asema heikentyy ja ne nähdään vähemmän arvokkaina kielinä englantiin verrattuna. Nämä Etelä-Afrikan alkuperäiskielet koetaan käyttökelvottomiksi koulutuksessa ja niitä pidetään mahdollisuuksia heikentävinä. Webb huomauttaa, ettei ongelma ole itse bantu-kielissä, vaan puutteellisessa kognitiivisten, tunteiden ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Kyseiset oppimista edistävät taidot, ja niin myös englannin kielen oppiminen, kehittyisivät paremmin, jos oppilaat voisivat käydä koulua äidinkielellään. Webb uskoo, että äidinkielellä on merkittävä positiivinen vaikutus niin yksilöllisellä kuin valtakunnallisellakin tasolla. Äidinkielen valinnan mahdollistaminen opetuskieleksi vaatii toimia valtiolta.¹⁴

Webb käsittelee artikkelissaan ”Revalorizing the autochthonous languages of Africa” (1994) entisissä siirtomaissa kauan käytettyjen kielten, eli alkuperäiskielten, roolia nyky-yhteiskunnassa. Ongelmana on näiden kielten käytön rajoittuminen ja roolin huonontuminen. Webbin mukaan kielen arvon muuttuminen on osa muita yhteiskunnan sosiaalisia ja taloudellisia prosesseja, mutta muutoksen toteutuminen vaatii kirjallisten linjausten ohessa konkreettisia tekoja. Myös tässä artikkelissa Webb tulee tulokseen, että autoktonisten¹⁵ kielten aseman parantaminen edellyttää entisten

¹³ Webb 2002, 5–13.

¹⁴ ibid.

¹⁵ Autoktoninen kieli on maan kotoperäinen kieli. Kotus -julkaisu ”autoktoninen kieli”. Sivulla käyty 9.4.2021.

isäntämaiden eurooppalaisten kielten käytön rajoittamista.¹⁶ Artikkelin on julkaistu samana vuonna, kun apartheid päättyi Etelä-Afrikassa.

Martin Pützin, Joshua A. Fishmanin ja JoAnne Neff-van Aertselaerin toimittamassa teoksessa *'Along the Routes to Power' : Explorations of Empowerment Through Language* (2006) käsitellään kielipolitiikkaa vallankäytön näkökulmasta. Etelä-Afrikkaa, ja ylipäätään muita entisiä siirtomaita Afrikassa, lähestytään kolonialismin muodostaman vallan näkökulmasta: kielipolitiikka on riippunut vallanpitäjien suosimasta kielestä, mikä on loogista ja helposti ymmärrettävissä. Enemmän kysymyksiä herättää tilanteen pysyminen samanlaisena kolonialismin loppumisen jälkeen. Ironista on, että Etelä-Afrikassa sortokielenä nähdyn afrikaansin syrjäytyminen apartheidin jälkeen ei ollenkaan kohentanut sorrettujen kielten asemaa. Sen tilalle nousi englanti, joka oli valtaa pitävien ja julkisten vaikuttajien käyttämä kieli. Suurella osalla kansaa ei kuitenkaan ollut tarpeeksi englannin taitoja päästäkseen itse parempaan asemaan yhteiskunnassa. Asennetutkimukset osoittivat, että ainoastaan 7% piti esimerkiksi xhosan kielen osaamista sivistyksen tai talouden kannalta merkittävänä 2000-luvun alussa.¹⁷

Bernard Spolsky käsittelee artikkelissaan ”Language policy failures” (2006) esimerkkejä eri tavoin toteutetuista kielisuunnitelmista. Lähtökohtana on pohtia, mikä tekee kielisuunnittelusta vaikeaa – pystymme hyvin suunnittelemaan esimerkiksi luonnonvarojen, rauhan ja terveyden resursseja. Spolsky jakaa kielisuunnittelun kolmeen yksittäiseen, mutta usein toisiinsa liittyvään, tehtävään: kielen sallittavuus -statuksen muuttaminen, olemassa olevan kielen kehittäminen ja kielen opettaminen niille, jotka eivät sitä puhu. Kielisuunnittelussa kuitenkin harvoin saavutetaan asetettuja tavoitteita. Spolskyn mukaan on kuitenkin todisteita siitä, että oikein toteutettuna hyvä kielisuunnitelma voi helpottaa tiettyjä ongelmia yhteiskunnassa. Vielä ei tosin ole onnistuttu luomaan teoriaa universaalisti hyvästä kielipolitiikasta, mutta

¹⁶ Webb 1994, 181, 197–198.

¹⁷ Pütz & Fishman & Neff-van Aertselaer 2006, 241–255.

kielitutkimusten tuloksia voidaan hyvin soveltaa puheyhteisöjen käytäntöjä ja uskomuksia ohjailtaessa.¹⁸

Myös Namibiassa vieraan kielen käyttö opetuskielenä on osoittautunut paikoin tehottomaksi ratkaisuksi. Nicholas Aston ja Sarala Krishnamurthy tulevat artikkelissaan *Impact of the Language Policy of Namibia: An Investigation of Grade Ten Learners in English As a Second Language Across the Khomas Region from 2007 to 2010* (2015) tulokseen, jonka mukaan Khomas -alueen 10. luokka-asteen oppilaiden kielitaito ei vastaa valtion asettamia tavoitteita kielen tason suhteen¹⁹.

Namibiassa olleiden suomalaisten kielipoliittista taustaa kuvaa Riitta Pirin väitöskirja *Suomen kieliohjelmanpolitiikka* vuodelta 2001, joka käsittelee Suomen kieliohjelmanpoliittista suunnittelua ja päätöksentekoa kolmena julkaisua edeltävänä vuosikymmenenä²⁰. Piri käsittelee kirjassaan myös Kaplanin kielisuunnitteluprosessia, jossa kielisuunnittelu nähdään osana inhimillisten resurssien kehittämistä, ei esimerkiksi luonnonvarojen kehittämisen suunnittelua.²¹ Väitöskirjatutkimus kohdistuu peruskouluun ja lukioon, ja tarkastelun kohteena ovat poliittiset päätöksentekijät, vaikuttajatahot, opettajat ja tutkimus. Pirin mukaan suomalaisten tulisi lisätä kielipoliittikkaan liittyvää tutkimusta, jotta myös kansainvälisten rahoituskanavien kautta käytettävät varat voisivat hyödyntää myös Suomen kielikoulutuksen kehittämistä.²² Pirin väitöskirjatutkimus tukee omassa tutkimuksessaan suomalaisten lähetystyöntekijöiden kielipoliittisen taustan ymmärtämistä ja tulkintojen asettamista oikeaan kontekstiin myös tästä näkökulmasta.

Entisten siirtomaiden eurooppalaiskielisen koulunkäynnin tehottomuus ei ole ainoa huoli pienempien kielten tulevaisuuden suhteen. Tandefelt käsittelee skandinaavista

¹⁸ Spolsky 2006, 87–106.

¹⁹ Aston & Krishnamurthy 2015.

²⁰ Piri 2001.

²¹ Piri 2001, 21–25.

²² Piri 2001, 5–6.

kielipolitiikkaa Hanna Lappalaisen, Marja-Leena Sorjosen ja Maria Vilkunan toimittamassa teoksessa *Kielellä on merkitystä : Näkökulmia kielipolitiikkaan* (2010)²³. Esimerkiksi Pohjoismaissa vahvaan rooliin nousseen englannin kielen pelätään vaikuttavan englanninkielisten erityistoimintojen ja paikalliskielisten arkitoimien suhteeseen. Pelätään, että tilanne alkaa vaikuttamaan tiedonlevitykseen ja demokraattiseen vuoropuheluun, joka on yhteiskunnan toimimisen kannalta välttämätöntä.²⁴ Tämä on merkittävä näkökulma myös tutkimani Namibian kannalta, jossa virallinen kieli on englanti.

Suomen ja Namibian suhteet

Suomessa on julkaistu Namibiaan liittyvää tutkimusta 1900-luvun alkupuolelta alkaen. Ensimmäisille suomalaisille tieteellisille Namibia-tutkimuksille oli tyypillistä lähetystyöhön ja sen tuottamaan aineistoon keskittyminen. Alan pioneereja olivat Seppo A. Teinonen tutkimuksellaan *Lähetystyö avioliiton uudistajana Ambomaalla* (1949) ja Matti Peltola tutkimuksellaan *Suomen Lähetysseuran Afrikan työn historia* (1958). Namibian vapaustaistelut herättivät 1960-luvun lopulla kiinnostusta myös muiden tieteenalojen tutkijoissa, ja uudeksi tutkijaryhmäksi lähetystyöstä kiinnostuneiden rinnalle alkoi muodostua kansalaisjärjestöjen tai poliittisen toiminnan kautta Namibia-tutkimuksen pariin hakeutuvat.²⁵

Turun yliopiston julkaisema esseekokoelma *Intertwined Histories – 150 years of Finnish-Namibian Relations* lanseerattiin joulukuussa järjestetyssä ystävyysjuhlassa vuonna 2019.²⁶ Petrus Angula Mbenzi kirjoitti kokoelmaan suomalaisten vaikutuksesta oshiwambon kielen ja kulttuurin kehitykseen. Ensimmäisten, 1870-luvulla Namibiassa työskennelleiden, suomalaisten lähetystyöntekijöiden pääasiallisen evankelioimistyön ohessa tartuttiin myös oshiwambonkielisen kirjallisuuden puutteeseen. Paikallista

²³ Tandefelt 2010, 25–50.

²⁴ Tandefelt 2010, 28–29.

²⁵ Siiskonen ”Suomi ja Namibia 135 vuotta kumppanuutta: kulttuuri ja tutkimus oppaana kansainvälistymisessä.” 14.10.2005.

²⁶ Finlandabroad -sivusto ”150 vuotta ystävyyttä - #FinNam150”. Sivustolla käyty 7.4.2021.

väestöä myös koulutettiin, ja opetus tapahtui paikallisella oshindongan kielellä. Esseessään Mbenzi kirjoitti muiden muassa Pietari Kurvisen, Liina Lindströmin ja Birger Erikssonin tekemistä edistysaskelista oshindongan kielen suhteen. Suurin kontribuutio tuli hänen mukaansa kuitenkin Emil Toivo Tirroselta kielen sanakirjatyön, fonologian, syntaksin ja morfologian muodossa. Mbenzin mukaan suomalaiset lähetystyöntekijät ansaitsevat kunnioitusta tekemästään kielityöstä – mahdollisuus oshiwambon opiskeluun Namibian yliopistossa perustuu Toivo Tirrosen kehittämän kieliopin varaan.²⁷ Suomalaisten tekemä tutkimustyö namibialaisten kielten parissa on siis ollut merkityksellistä.

Lahja Lehtonen kuvaa kirjassaan *Schools in Ovamboland from 1870 to 1970* (1999) suomalaisten tekemää työtä kielen ja koulujen kehittämisen parissa Namibiassa. Lehtonen oli itse Toivo Tirrosen ohella ensimmäinen opettaja vuoden 1960 perustetussa Oshigambo Sekondêre Skoolissa, joka oli ensimmäinen toisen asteen koulu Ambomaalla. Lehtonen kuvaa myös, miten englannin kieli yhtäkkiä tuli pakolliseksi aineeksi vuonna 1960, vaikka se ensin oli pitkään ollut maan hallituksen epäsuosiossa. Englannin tullessa pakolliseksi aineeksi, sitä ryhtyivät opettamaan täysin kielellä epäpäteivät opettajat.²⁸

Iina Soirin ja Pekka Peltolan teos *Finland and National Liberation in Southern Africa* (1999) käsittelee nimensä mukaisesti suomalaisten roolia eteläisen Afrikan vapautusliikkeissä. Teokseen sisältyy myös omalle tutkimukselleni soveltuvaa vertailupohjaa lähetystyöstä ja suomalaisten yhteyksistä SWAPOon. Soiri ja Peltola muistuttavat myös tutkittavan ajan kontekstin ymmärtämisestä: 1960-luku oli kylmän sodan aikakautta, ja Suomen ulkopoliittisiin näkökulmiin vaikuttivat niin suurvalta Neuvostoliitto kuin myös kulttuurisesti läheiset Ruotsi, Norja ja Tanska²⁹.

²⁷ Mbenzi 2019, 111–117.

²⁸ Lehtonen 1999, 140–141.

²⁹ Soiri & Peltola 1999, 7.

Kimmo Kiljusen ja Marja-Liisa Kiljusen toimittama *Namibia – viimeinen siirtomaa* (1980) on julkaistu kymmenen vuotta ennen Namibian itsenäistymistä. Sitä myöten pääsen tutustumaan tutkimani ajankohdan käsityksiin Namibian historian ja siirrotmaajärjestelmän piirteistä. Kirjassa avataan myös tilastojen muodossa esimerkiksi Namibian demografiaa.

Lähetystyön rakentama kuva Afrikasta

Kari Miettisen väitöskirja *On the way to whiteness : christianization, conflict and change in colonial Ovamboland, 1910-1965* (2005) käsittelee kristinuskon leviämistä Namibian Ambomaalla. Teos tarkastelee suomalaista lähetystyötä ja kristillistymisprosessia moniulotteisena tapahtumaketjuna. Miettinen nostaa myös esiin suomalaisten lähetystyöntekijöiden ja paikallisten sosiaalisen kanssakäymisen ja tämän suhteen monet puolet. Miettinen nostaa myös esiin kriittisiä näkökulmia Suomalaisen lähetystyön historian tutkimiseen ja lähetystyöntekijöiden tuottamaan aineistoon, johon tutkimus usein pohjautuu.

Olli Löytyn väitöskirjassa *Ambomaamme* (2006) tutkimuksen kohteena on Ambomaata, Suomea, ambolaisia ja suomalaisia kuvaava lähetyskirjallisuus. Tutkimuksessaan Löytty tulee tulokseen, jonka mukaan suomalaisen lähetyskirjallisuuden näkökulmaa Ambomaasta leimaa tietynlainen kaksijakoisuus: toisaalta Ambomaa kuvataan sekä pelon ja kauhun, että ilon ja rakkauden tyyssijana. Myös näkemys Ambomaasta sekä pakanuuden, että kristinuskon tyyssijana korostuvat.³⁰ Löytty myös nostaa esiin omanikin tutkimuksen kannalta tärkeän näkökulman: lähetysdiskurssi pyrkii vaikuttamaan lukijoihin, joten se on tendenssimäistä ja performatiivista³¹. Aineistoni on lähetystyöntekijöiden tuottamaa, joten lähetysdiskurssin huomioiminen sitä analysoidessa on tärkeää. Toisaalta, olen ottanut nämä asiat hieman eri sanoin huomioon lähdekritiikissäni ja aineistoni eroaa Löytyn aineistosta sen ajatellun kohderyhmän suhteen. Lähetysdiskurssista puhuttaessa Löytty viittaa sen kautta suomalaisten

³⁰ Löytty 2006, 279.

³¹ Löytty 2006, 281.

lähetystyöntekijöiden ja Ambomaan alkuperäisasukkaiden suhteiden kesken ja välille luotavaan valta-asetelmaan³².

Markku Hokkanen tutkii väitöskirjassaan *Quests for health in Colonial Society, Scottish Missionaries and Medical Culture in the Northern Malawi Region, 1875–1930* (2006) lääketieteellistä kulttuuria, kolonialismia ja skotlantilaista kristillistä lähetystyötä Malawissa. Hokkasen aineisto koostuu lähetystyöntekijöiden tuottamasta kirjallisesta aineistosta, minkä vuoksi tutkimukseen liittyen käsitellään myös tieteelle tärkeää kriittistä näkökulmaa kyseiseen aineiston tuottamiseen liittyen. Kuten Löytty, myös Hokkanen toteaa, että lähetystyön kontekstissa tuotettua kirjallista aineistoa leimaa usein lähetystyöntekijöiden arvomaailma, jonka mukaan heidän maailmankatsomuksensa on oikea, ja tehtävänä on ”pelastaa” afrikkalaiset omasta synkästä, sairauksien täyttämästä arjesta käännettämällä pakanat kristinuskoon. Lähetystyössä tuotetun aineiston vahvuus piilee kuitenkin lähetystyöntekijöiden työkausien pitkäaikaisuudessa: usein lähetystyöntekijät oleskelivat maassa pitkään ja pääsivät osaksi paikallisia yhteisöjä ja tapoja, minkä myötä kuvaukset voivat olla syväluotaavia.³³

Näkökulmaa lähetysdiskurssiin tuo myös Valentin Y. Mudimben afrikkalaista filosofiaa käsittelevä teos *The Invention of Africa* (1988). Mudimbe käsittelee sitä, miten länsimaalainen valta-asema kirjallisuudessa ja puheessa on luonut käsitystä afrikkalaisista ja afrikkalaisuudesta, vaikuttaen myös afrikkalaisten omaan identiteettiin itsestään. Raisa Simolan ja Ensio Puoskarin toimittama teos *Afrikkalaisen filosofian antologia* (2001) valottaa myös eri kirjoittajien kautta afrikkalaista filosofiaa ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Teos sisältää myös Mudimben artikkelin ”Keksintöjä ja kuvia Afrikasta”.

³² Löytty 2006, 101.

³³ Hokkanen 2006, 34–36.

Matti Peltolan suomeksi toimittamassa teoksessa *Kristillisen lähetystyön historia* (1973)³⁴ käsitellään kristillisen lähetystyön historiaa maailmalla kokonaisuudessaan. Teos valottaa myös Suomen Lähetysseuran ja Ambo-Kavangon evankelis-luterilaisen kirkon silloisten suhteiden laatua – esimerkiksi jokainen Suomen Lähetysseuran työntekijä oli Lounais-Afrikassa paikallisen kirkon alainen³⁵.

Marion Wallacen kirja *A History of Namibia* (2013), valaisee Namibian historiaa John Kinahanin tutkimasta kivikaudesta aina 2000-luvulle saakka. Teos käsittelee esimerkiksi Saksan siirtomaavallan ajan ja Etelä-Afrikan johtaman apartheidin kauden sekä nationalismin ja vuoden 1990 itsenäisyyden jälkeiset pari vuosikymmentä. Kirjasta käy ilmi erilaisten liikkeiden, yhdistysten ja poliittisten puolueiden alkuperät. Myös suomalaisten vaikutusta Namibian historian kulkuun käsitellään teoksessa.

Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Pro gradu -tutkielmassani analysoin suomalaisten roolia Namibian kielipolitiikassa ja lähetystyössä olleiden näkemyksiä maassa vallinneeseen kielipoliittiseen tilanteeseen konfliktien täyteisinä vuosina 1968–1990. Kielipolitiikalla tarkoitan tässä tutkimuksessa toimia, joilla pyritään vaikuttamaan jonkin kielen käyttömahdollisuuksiin yhteiskunnassa³⁶. ”Kielityö” on tässä tutkimuksessa sateenvarjotermi, jolla niputan yhteen kouluissa tehdyn äidinkielen ja vieraiden kielten opettamisen, raamatunkäännöstyön, sanakirjatyön, kirjapainotyön – kaiken, jossa jollain tapaa edistettiin paikallisten kielten kirjallistamista tai muuten vahvistettiin tietoisesti niiden asemaa.

Tutimuskysymyksiäni ovat:

1. Millaisena suomalaiset lähetystyöntekijät näkivät kielipoliittisen asemansa Namibiassa vuosina 1968–1990?

³⁴ Schlunk, Martin; Peltola, Matti 1973.

³⁵ Peltola 1973, 268.

³⁶ tieteen termipankki.fi ”Kielipolitiikka”. Sivulla käyty 6.2.2019.

2. Mitkä tahot antoivat kielipoliittisia ohjeita Namibiassa olleille suomalaisille vuosina 1968–1990 ja millaisia konflikteja niistä aiheutui?
3. Miten suomalaiset harjoittivat kielipolitiikkaa Namibiassa vuosina 1968–1990 ja oliko sillä vaikutusta itsenäisen Namibian kielipoliittisten linjausten muodostumiseen? Mikä oli suomalaisten yhteys UNINiin?

Tutkimukseni aineisto koostuu Namibiassa työskennelleiden suomalaisten lähetystyöntekijöiden haastatteluista sekä Suomen Lähetysseuran arkistoaineistosta. Suhteutan tutkimuksessani asiantuntijahaastatteluja sekä lähetystyöntekijöiden vuosiraportteja ja kokouspöytäkirjoja United Nations Institute for Namibian (UNIN) vuonna 1981 julkaisemaan selvitykseen Namibian kielitilanteesta *Towards a language policy for Namibia. English as the official language: Perspectives and strategies*³⁷.

Kielilakeja säädettäessä viralliseksi kieleksi valitaan yleensä maan yksi tai useampi enemmistökieli.³⁸ Virallisella kielellä on kielipoliittisesti vahvin asema verrattuna muihin maan kieliin. Virallisen kielen käyttö ylettyy muun muassa sopimuksiin ja asiakirjoihin, toisen ja kolmannen asteen opetukseen ja tieteen harjoittamiseen sekä virallisiin tilanteisiin ja mediaan. Esimerkiksi Suomen viralliset kielet ja kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi³⁹. Vähemmistökieliä ei erikseen määritellä Suomen laissa, mutta esimerkiksi saamen kieliä, Suomen romanikieltä sekä suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä koskevia oikeuksia on säädetty eri laeissa⁴⁰. Kielten aseman tunnustaminen lainsäädännössä turvaa tiettyjen kielten puhujien oikeudet äidinkieleensä. Samalla se kertoo yhteiskunnan jäsenille vallitsevista normeista ja asettaa näin tietynlaiset odotukset maan kansalaisille sen suhteen, mitä kieliä maassa käytetään ja mitä kieltä ihmisten odotetaan puhuvan. Se, mitä oikeuksia virallisille, kansallis- ja vähemmistökielille kuuluu, riippuu maan lainsäädännöstä.

³⁷ Duggal, N.K.; Chamberlain, R.; Diallo, A.; John, E.J.; UN Institute for Namibia 1981.

³⁸ tieteen termipankki.fi ”Virallinen kieli”. Sivulla käyty 6.2.2019.

³⁹ kotus.fi ”Kielet”. Sivulla käyty 6.2.2019.

⁴⁰ ibid.

Lusakassa, Sambiassa vuonna 1976 perustettu United Nations Institute for Namibia, eli UNIN, tarjosi kolmannen asteen koulutusta Namibian pakolaisille. Instituutti järjesti myös namibialaisille stipendejä muihin maailman yliopistoihin.⁴¹ Tarkoituksena oli kouluttaa namibialaisia ja valmistella maata tulevaa itsenäisyyttä varten.⁴² UNINin voisi tavallaan nähdä nykyisen Namibian yliopiston edeltäjänä. Vuonna 1981 julkaistu ehdotus kielisuunnitelmasta esittelee erilaisia vaihtoehtoja itsenäisen Namibian kielipolitiikalle. Julkaisun esipuheessa instituutin johtaja Hage G. Geinob (nykyinen Namibian presidentti) korostaa SWAPON halua yhdistää, Etelä-Afrikan harjoittamalle kielellisesti hajaannuttavalle politiikalle päinvastaisesti, Namibian monikielistä kansaa ehdottamalla englantia maan viralliseksi kieleksi.⁴³ Tutkimukseni maantieteellinen raja-alue on nykyinen Namibian alue, mutta pääasiassa aineisto kuvaa Pohjois-Namibiaa, sillä se oli suomalaisten lähetystyön kohdealue. Aineistossa alueeseen viitataan usein myös Ambomaana.

Miettinen esittelee tärkeitä näkökulmia Afrikassa toteutetun lähetystyön tutkimiseen: aikaisempi tutkimus suomalaisesta lähetystyöstä Namibiassa on usein ollut aikansa tavan mukaan kritiikitöntä. Lisäksi se on keskittynyt Afrikan kristillisyyteen eurooppalaisesta näkökulmasta, ei afrikkalaisesta.⁴⁴ Analyysissä minun tulee myös ottaa huomioon mahdollinen valta-asetelma. Tutkijana olen vastuussa siitä, kenen ääni tulee kuuluviin ja sitä myöten olen vastuussa myös siihen kohdistuvan lähdekritiikin toteutumisesta. Afrikkaa tutkiessa tulee välttää taipumusta tutkia maan tapahtumia siitä näkökulmasta, että ennen kolonialismia tai lähetystyötä mantereella ei tapahtunut mitään mainitsemisen tai tutkimisen arvoista. Eurosentrisyys voi ilmetä esimerkiksi alitajuisena näkemyksiin vaikuttavana asenteena, jonka mukaan kapitalististen valtioiden nykykulttuuri on lähtökohtaisesti oikeutettu toisten kulttuurien akkulturaatioon, eli sisällyttämiseen tai syrjäyttämiseen⁴⁵. Lähdekriittisyydessäni minun

⁴¹ Wallace 2013, 284.

⁴² archives.unam.edu.na ”United Nations Institute for Namibia (UNIN)”. Sivulla käyty 7.4.2021.

⁴³ Duggal et al. 1981.

⁴⁴ Miettinen 2005, 13–23.

⁴⁵ Mudimbe 1988, 3–4.

tulee myös ottaa huomioon, millä tavalla minä itse ja tutkimani suomalaiset ovat suhtautuneet ja ilmaisevat Namibassa mahdollisesti esiintyneitä paradigmaattisia vastakkainasetteluja, esimerkiksi perinteinen vs. moderni, suullinen kerronta vs. kirjallisuus ja urbaani yhteisö vs. agraariyhteisö⁴⁶.

Tutkimukseni aikarajaus 1968–1990 perustuu Etelä-Afrikan toteuttaman Odendaal-projektin ajankohtaan. Vuonna 1962 Etelä-Afrikan hallitus asetti Frans Henrik Odendaalin johtamaan komissiota, jonka tehtävänä oli käytännössä vahvistaa apartheidia Namibiassa. Komission mukaan apartheidin tulisi toimia perustavanlaatuisena periaatteena poliittisissa, taloudellisissa ja sosiaalisissa asioissa. Pidemmän tähtäimen tavoitteena oli kehittää mustalle väestölle erillisiä, niin kutsuttuja bantustaneja eli homeland-asuinalueita, jotka olisivat teoreettisesti itsenäisiä, heimoja erottelevia alueita. Valkoisen väestön asuttamat alueet sisällytettäisiin Etelä-Afrikkaan. Etelä-Afrikan saamaa maailmanlaajuinen kritiikki Namibian miehityksestä pyrittiin Odendaal-projektin yhteydessä ottamaan huomioon ainoastaan verhoamalla tarkoituksella hallituksen varojen lisäämisellä ja modernisaatiolla. Apartheid-politiikan mukaista Odendaal-suunnitelmaa ryhdyttiin käytännössä toteuttamaan vuonna 1968.⁴⁷ Koska Odendaal-projektin tarkoitus oli nimenomaan vaikuttaa eri kansanryhmien asuinalueisiin ja sitä myötä kieleen ja kommunikaatioon, ja samalla lähettää voimakas viesti vallitsevasta kulttuurien ja etnisten ryhmien rasistisesta arvojärjestyksestä, ajoittuu tutkimuksenikin alku kyseisen projektin toteutuksen aloitusajankohtaan. 1960-luku oli myös Namibian vapautusliikkeen SWAPON järjestäytymisen ja kansainvälisten yhteyksien kehittymisen aikaa.⁴⁸

Etelä-Afrikan vallan vastustus johti Namibiassa nationalististen järjestöjen muodostumiseen 1950-luvun lopulla. OPC, eli Ovamboland People's Congress, perustettiin vuonna 1957 oshivambonkielisten työläisten toimesta Cape Townissa, johtajanaan Andimba Toivo Ya Toivo. Vuonna 1959 Windhoekissa Sam Nujoman ja

⁴⁶ Mudimbe 1988, 4.

⁴⁷ Wallace 2013, 261–264.

⁴⁸ Wallace 2013, 259–261.

Jacob Kuhanguan johdolla perustettu OPO (Ovamboland People's Organisation) otti OPC:n roolin omakseen. Myöhemmin samana vuonna syntyi SWANU (South West Africa National Union), jossa HCC (Herero Chief's Council) ja SWAPA (South West Africa Progressive Association) pyrkivät luomaan virallisen ja laaja-alaisen kansalaisjärjestön. Tämä kuitenkin jäi vain yritykseksi HCC:n vetäytyessä SWANU:sta jo keväällä 1960. SWANU:n heikennyttyä OPO halusi kehittää itseään kansallisliikkeenä ja näin sai alkunsa SWAPO (South West People's Organization).⁴⁹ Suomeksi liikettä kutsutaan myös Namibian vapautusjärjestöksi⁵⁰, mutta tässä tutkimuksessa käytän lyhennettä SWAPO.

Suomalaisten roolia Namibian kielipolitiikan muodostumisessa on mielestäni syytä tutkia jo pelkästään maiden yhteisen, 1800-luvulla alkaneen historian vuoksi. Valtion tasolla säädettävä koulu- ja kielipolitiikka kulkevat usein tiiviisti käsi kädessä. Ja suomalaiset olivat koulujen perustamisen myötä tiivistä tekemisissä paikallisten ihmisten ja kielten kanssa – esimerkiksi ensimmäinen vuonna 1876 julkaistu oshindongankielinen aapinen oli suomalaisen laatima⁵¹. Samaan aikaan Venäjän vallan alaisena Suomessa käytiin taistelua suomen kielen ja sen aseman puolesta⁵², mikä on voinut näkyä lähetystyöntekijöiden ilmaisemana solidaarisuutena Namibian alkuperäiskieliä kohtaan. Myöhemmin Namibian ja sitä hallinneen Etelä-Afrikan konfliktien aikaan suomalaiset lähetystyöntekijät osoittivat tukeaan SWAPON jäseniä kohtaan, muun muassa auttamalla liikkeen johtajia pakenemaan maasta. Etelä-Afrikan sotilaallisen läsnäolon lisääntyessä ja Suomen konsulaatin lopetettua toimintansa Namibiassa vuonna 1971, suomalaiset lähetystyöntekijät jatkoivat työtään paikallisten parissa. Suomalaisten toimialueen, Ambo-Kavangon kirkon, ja Etelä-Afrikan hallituksen vastakkainasettelu kärjistyi, mutta suomalaiset osoittivat tukensa edelleen

⁴⁹ Wallace 2013, 243–250.

⁵⁰ kielitoimistonohjepankki.fi ”Lyhenneluettelo: S”. Sivulla käyty 5.4.2020.

⁵¹ Siiskonen ”Suomi ja Namibia 135 vuotta kumppanuutta: kulttuuri ja tutkimus oppaana kansainvälistymisessä.” 14.10.2005.

⁵² Piri 2001, 103.

namibialaisille. Etelä-Afrikan hallitus pyrki häiritsemään lähetystyöntekijöiden tekemään työtä, räjäyttämällä kirkon kirjapainon.⁵³

Lähteet ja menetelmät

Tutkimukseni aineisto koostuu Suomen Lähetyseuran arkistoaineistosta, asiantuntijahaastatteluista sekä UNINin julkaisemasta kieliohjelmasuunnitelmasta. Sekä arkisto- että haastatteluaineiston analyysissä käytin tyypittelyä. Koska tutkielmani aihe liittyy kieliin, keskityin etsimään arkistoaineistosta ja haastatteluista kohtia, joissa käsiteltiin kielipolitiikkaa tai yksilön suhdetta kieleen, sen opiskeluun tai käyttöön. Tyypittelyssä hain aineistosta esiin nousseista aiheista yhdistäviä tekijöitä, joiden mukaan jaoin aiheet kategorioihin. Analyysissä tarkastelin tutkimuskysymysteni näkökulmasta kategorioiden tematiikkaa suhteessa UNINin julkaisuun. Kukin tutkimuskysymys käsitellään omassa pääluvussaan, joissa myös esittelen aineistosta muodostamani kategoriat.

Helsingissä sijaitsevassa Suomen Lähetyseuran arkistossa on laaja aineisto liittyen suomalaisen lähetystyön toimintaan ja historiaan. Tutkimukselleni kiinnostavin aineisto koostui Namibiassa työskennelleiden lähetystyöntekijöiden vuosikertomuksista sekä alueen lähetystyön hallinnon kokouspöytäkirjoista. Valitsemani aineisto kuvasi lähetystyöntekijöiden työtä ajalla 1968–1990. Vuosiraporttien sisältö vaihteli sitä kirjoittaneesta lähetystyöntekijästä riippuen; osa pohti tapahtumia tarkasti ja laajalti, osa kommentoi ainoastaan lyhyesti missä ja milloin oli töissä ja mitä omat työtehtävät olivat olleet. Kokouspöytäkirjoissa käsiteltiin esimerkiksi lähetystyöhön liittyviä linjauksia, budjettia ja työtehtäviä. Aineistosta pyrin tutkimustani varten löytämään kieleen ja kielipolitiikkaan liittyviä kirjauksia. Vuosiraporteissa tämä näkyi esimerkiksi kielityön kuvailun tai koettujen kieliongelmiin muodossa. Kokouspöytäkirjoissa puolestaan esimerkiksi päätettiin lähetystyöntekijöiden kielivaatimuksista sekä joistakin paikalliskieliin liittyvistä ortografisista muotoiluista.

⁵³ Soiri & Peltola 1999, 60–64.

Aineiston lähdekriittinen ongelma piilee lähetystyön kontekstin rajallisuudessa. Vaikka työtä tehtiin paikallisten parissa ja mahdollisimman monella elämän osa-alueella, vaikuttaa vuosikertomusten oletettu vastaanottaja niiden sisältöön; mikä koetaan merkitykselliseksi kertoa ja mitkä ovat tärkeitä asioita. Riskinä on, että vuosikertomukset ja pöytäkirjat jättävät huomiotta asioita, joita ei koettu kyseisiin dokumentteihin mainitsemisen arvoisina, mutta joilla olisi tutkimukseni kannalta ollut merkitystä. Olen pyrkinyt ottamaan tämän ongelman huomioon pohtimalla myös sitä, mitä rivien välissä pyritään ilmaisemaan.

Arkistoaineiston analyysin löydökset ohjasivat haastattelukysymysten muotoilua. Aineiston analysointi tässä järjestyksessä oli tietoinen valinta, sillä arvelin arkistoaineiston tarjoavan itselleni tietyn peruskäsityksen Namibiassa työskennelleiden suomalaisten arjesta ja kielenkäytöstä. Käymällä ensin arkistoaineiston läpi pystyin muotoilemaan haastattelukysymykset paremmin sekä rajaamaan haastattelua keskittymään nimenomaan kieleen ja siihen liittyviin aiheisiin. Alastalo, Åkerman ja Vaittinen toteavatkin, että tutkijalla on asiantuntijahaastatteluun valmistautuessaan tärkeää olla mahdollisimman selvä näkemys tutkimuksensa tavoitteista⁵⁴. Koska tekemäni analyysi on laadullinen, pyrin muodostamaan mahdollisimman avoimia haastattelukysymyksiä kyllä/ei -tapaisten kysymysten sijaan⁵⁵. Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti minua tutkijana kiinnosti haastateltavien tavat antaa asioille merkityksiä sekä niissä esiintyvät erot tai yhteneväisyydet, ei niinkään keskimääräiset tilastolliset vastaavuudet⁵⁶.

Tutkimuksen asiantuntijahaastatteluaineiston keräsin itse ja ne olivat kestoiltaan 50 min – 3h 20 min. Koska asiantuntijuus voidaan käsittää monella tapaa, pohdin tutkimukseni kannalta relevanttia asiantuntijuutta⁵⁷. Analysoimani arkistoaineiston perusteella tulin tulokseen, että Namibiassa tutkimallani ajanjaksolla työskennelleet suomalaiset

⁵⁴ Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 221.

⁵⁵ Ruusuvaori et al. 2010, 10–15.

⁵⁶ Ruusuvaori et al. 2010, 14.

⁵⁷ Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 214–216.

tarjoavat asiantuntevaa näkökulmaa käytännön kielipolitiikasta sekä ajan poliittisesta ilmapiiristä. Jotta asiantuntijuutta ei tässä tutkimuksessa nähtäisi haastateltavan luontaisena ominaisuutena⁵⁸, olen määritellyt haastateltavien henkilöiden asiantuntijuuden rakentuvan kokemuksesta suomalaisesta ja namibialaisesta kulttuurista, Namibiassa työskentelystä, kielten opiskelusta työtä varten ja kielen käytöstä maassa sekä maan poliittisen tilanteen tuntemuksesta vuosina 1968–1990. Lähdekriittinen ongelma haastatteluissa liittyy yksilön näkökulmaan ja omaan suhteeseeni aiheeseen. Haastateltavat esimerkiksi tietävät taustastani lähetystyöntekijöiden lapsena, mikä saattaa vaikuttaa siihen, mikä koetaan kertomisen arvoiseksi – mitä mahdollisesti jätetään mainitsematta? Asiantuntijuudessa saattaa myös korostua tietty osaamisalue, jonka myötä tutkijan tiedonkeruu rajoittuu. Haastateltava voi myös tilanteessa pyrkiä vaikuttamaan tutkijan tapaan käyttää tiettyjä käsitteitä tai käsityksiä aiheesta tai organisaatiostaan⁵⁹. Paikoin oikaisu voi olla paikallaan, mutta tutkijana minun tulee ottaa huomioon tämä käsitteiden tai käsitysten muuttaminen myös tietoisena prosessina.

Haastattelin tutkimustani varten seuraavia henkilöitä: Martti Eirola, Olle Eriksson, Kirsti Ihamäki sekä yhteishaastatteluna Ritva Kalliokoskea ja Seppo Kalliokoskea. Martti Eirola vietti kymmenen vuotta lapsuudestaan Namibiassa, minkä jälkeen hän on ollut maassa töissä kolmeen otteeseen: tutkijana 1980-luvulla, YK-joukoissa vuosina 1989–1990 sekä Suomen Lähetysseuran (SLS) työntekijänä 1995–1998 museohankkeen parissa⁶⁰. Nykyään Eirola on Ulkoministeriön Afrikka-politiikan johtava asiantuntija. Myös Olle Eriksson vietti lapsuutensa Namibiassa ja oli myöhemmin SLS:n työntekijänä Namibian evankelis-luterilaisen Ambokavangon kirkon alaisena vuosina 1969–1980, jolloin Erikssonin työhön lukeutui muun muassa esimies- ja projektisihteerin tehtäviä. Tämän jälkeen Eriksson toimi Genevessä Luterilaisen Maailmanliiton (LML) Community Development Service -yksikön Rural Development

⁵⁸ Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 229.

⁵⁹ Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 225.

⁶⁰ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

-sihteerinä, jossa käsitteli mm. ELOK⁶¹:lta tulevia avustusanomuksia. Vuonna 1984 Eriksson siirtyi SLS:n talous- ja suunnittelusihteeriksi. LML:n ja SLS:n työntekijänä Eriksson kävi usein Namibiassa. Namibian itsenäistyessä vuonna 1990 Eriksson palasi Namibiaan kirkon projektikoordinaattoriksi, jossa toimi vuoteen 1992 asti. Eriksson toimi vielä SLS:n eteläisen Afrikan aluepäällikkönä vuosina 1998–2003.⁶² Kirsti Ihamäki oli SLS:n työntekijänä Namibiassa vuosina 1961–1972. Ensimmäiset viisi vuotta Ihamäki toimi opettajana Ongwedivan miesopettajaseminaarissa opettaen kuvaamataitoa ja kuvaamataidon opettamista. Tämän jälkeen Ihamäki toimi SLS:n Namibian työalan tiedotussihteerinä. Ihamäki vieraili Namibiassa jälleen maan ensimmäisten vaalien aikaan.⁶³ Seppo ja Ritva Kalliokoski lähtivät SLS:n kautta töihin Namibiaan vuonna 1973. Ritva Kalliokoski työskenteli Finnish Missionin sairaaloissa lääkärinä ja palasi Suomeen vuoden 1989 joulukuussa. Seppo Kalliokoski työskenteli maatalouden kehittämisen parissa ja paikalliset tunsivatkin hänet Lehmien miehenä. Hän johti myös erilaisia rakennusprojekteja. Seppo Kalliokoski palasi Suomeen vuoden 1990 maaliskuussa.⁶⁴ He ovat myöhemmin vierailleet Namibiassa useaan otteeseen ja Seppo on edelleen Suomi-Namibia seura ry:n puheenjohtaja.

Haastateltavat asiantuntijat löysin omasta sosiaalisesta verkostostani, Suomi–Namibia-seuran kautta sekä läpikäymästäni arkistoaineistosta. Kaikki haastateltavat ovat työskennelleet Namibiassa tutkimallani aikavälillä 1968–1990. Haastattelut tehtiin helmikuussa 2021, joten tutkimusaikaan vallineesta koronapandemiasta johtuen kaksi haastattelua tehtiin puhelimitse, yksi sähköpostikeskusteluna ja ainoastaan yksi lähitapaamisena. Alastalon, Åkermanin ja Vaittisen mukaan asiantuntijahaastattelujen kysymysrunko voi sisältää kolmenlaisista kysymyksistä: kerronnallisia, kohdennettuja sekä poikkeustilanteita kuvaavia kysymyksiä⁶⁵. Kysymysrunkoni koostui näistä kaikista; osa kysymyksistä oli avoimia, joilla hain kerronnallista vastausta, kun taas

⁶¹ ELOK eli Evangelical Lutheran Ovambo-Kavango Church muodostui vuonna 1956 Leonard Aualan johdolla seuraamaan suomalaisten aloittamaa seurakuntatyötä Namibiassa. Wallace 2013, 246.

⁶² Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

⁶³ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

⁶⁴ Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

⁶⁵ Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 223.

osalla kysymyksistä hain tietoa tietystä, asiantuntijalle tutusta tapahtumasta tai asiasta. Lisäksi runko sisälsi kysymyksen kirjapainon räjäytyksestä, joka oli näkemykseni mukaan poikkeustilanne. Kysymykset täydentävät toisiaan, ja olen pyrkinyt olemaan avoin kaikille esiin nousseille, myös ennalta arvaamattomille aihealueille.

Välttääkseni haastattelutilanteessa jännityksen aiheuttamaa unohtamista, saivat kaikki haastateltavat haastattelukysymykset⁶⁶ yhdessä tietosuojailmoituksen ja allekirjoitettavan haastattelusopimuksen kanssa etukäteen. Kysymykset saattoivat vaatia haastateltavalta tarkempaa pohdintaa ja muistelua tai omien materiaalien läpikäyntiä, joten lähettämällä kysymykset etukäteen annoin haastateltaville mahdollisuuden kirjoittaa esimerkiksi muistiinpanoja. Haastateltavilla oli myös etukäteen tiedossa, että haastattelutilanteessa saattaisi nousta esiin lisäkysymyksiä. Heillä oli mahdollisuus ottaa yhteyttä minuun haastattelun jälkeen, jos halusivat muokata kertomaansa.

Etukäteen lähetettyjä haastattelukysymyksiä oli 15. Haastattelujen tyypittelyn ja kategorisoinnin myötä luokittelin haastattelukysymysten 1, 2, 3 ja 4 tarjoavan vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Haastattelukysymykset 5, 6 ja 7 vastaavat toiseen tutkimuskysymykseeni. Loput haastattelukysymykset vastaavat viimeiseen tutkimuskysymykseeni. Koska haastattelun aikana keskustelu kuitenkin liukui kysymysrajojen yli, ei jaottelu ole analyysissä näin selkeä.

Haastattelujen litteroinnissa keskityin litteroimaan tutkimuksen kannalta oleelliset kohdat haastateltavan puheesta. Koska haastattelujen toteutusmuodot vaihtelivat, en ole koodannut esimerkiksi äänenpainoa, naurua tai huokauksia. Myöskään kehonkieltä en ole merkinnyt litterointeihin, sillä ainoastaan yksi haastattelu pystyttiin tekemään kasvokkain. Näin saatoin varmistua haastatteluaineiston tasalaatuisuudesta ja haastateltavien tasapuolisesta kohtelusta. Haastattelujen äänitteet ja litteroinnit ovat hallussani, ja ne tuhoetaan pro gradu -tutkielman arviointia koskevan valitusajan mentyä umpeen.

⁶⁶ Ks. Liite I. Haastattelukysymykset.

Muistitietotutkimuksesta on tullut yksi historian tutkimuksen laji viimeisten vuosikymmenien aikana.⁶⁷ Matti Hyvärisen, Pirjo Nikanderin ja Johanna Ruusuvuoren toimittamassa teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja* (2017) käsitellään erilaisia haastattelun lajeja, kohderyhmiä ja käytäntöjä. Kirjassa käsitellään myös historiallisen muistitietohaastattelun ja asiantuntijahaastattelun toteutusta, mitä käytän teoreettisena ja metodologisena raamina tutkimukseni haastatteluissa. Historiantutkijalle haastattelut tarjoavat mahdollisuuden muodostaa oman lähdeainestonsa siten, että se vastaa tutkimustehtävää.⁶⁸ Muistitietotutkimuksen metodologisia ja teoreettisia kysymyksiä käsitellään myös Outi Fingerroosin, Riina Haanpään, Anne Heimon ja Ulla-Maija Peltosen toimittamassa kirjassa *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä* (2006). Alessandro Portelli korostaa artikkelissaan ”Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?” (2006), että haastattelujen myötä selviää sen lisäksi mitä ihmiset tekivät, myös se, mitä he halusivat, uskoivat tai jälkikäteen katsovat tehneensä. Tämä on yhtälailla historiallinen tosiasia, kuin se, mitä todella tapahtui.⁶⁹

Analyysin kannalta on merkittävää, näenkö muistitietohistoriallisen tutkimukseni realistisena vai tulkinnallisena muistitietotutkimuksena. Realistisessa muistitietotutkimuksessa oleellisinta on tiedonhankinta historiallisiin tapahtumiin liittyen. Tällöin muistitieto täydentää tutkimuksen muuta aineistoa, eikä ole pääasiallisessa roolissa aineistona. Tutkijan rooli siinä on olla ulkopuolinen tarkkailija ja havainnoitsija. Tulkinnallisessa suuntauksessa muistelu peilaa sitä, mitä kertoja pitää kertomisen arvoisena. Oleellisinta ei tällöin ole faktat tapahtumiin liittyen, vaan se, miten niistä kerrotaan. Tässä suuntauksessa tutkija itse on osa muistelun analyysia, eikä voi katsoa olevansa täysin objektiivisessä asemassa.⁷⁰ Muistitietotutkimuksena tutkielmani on realistinen ja asiantuntijahaastattelut täydentävät Suomen Lähetysseuran kirjallisia aineistoja.

⁶⁷ Teräs & Koivunen 2017, 194.

⁶⁸ Teräs & Koivunen 2017, 194.

⁶⁹ Portelli 2006, 49–64.

⁷⁰ Hyvärinen et al. 2017.

Tarkasteluuni on voinut vaikuttaa oma läheinen suhteeni lähetystyöhön, mikä johtuu taustastani lähetystyöntekijöiden lapsena. Uskon kuitenkin, että tiedostaessani tämän pystyin paremmin analysoimaan kriittisesti johtopäätöksiäni tutkimusaineistoa tarkastellessa. Kuten mainitsin aikaisemmin, tieto omasta taustastani voi vaikuttaa haastateltaviin ja heidän kertomuksistaan kerättävään muistitietoon: mitä kerrotaan, mitä ei kerrota ja millä tavalla kerrotaan. Näihin ongelmiin pyrin analyysissäni löytämään mahdollisimman hyvän ratkaisun muotoilemalla haastattelukysymykset sopivalla tavalla. Haastateltavat vastasivat kaikkiin kysymyksiin, mutta erityisesti yksityiskohtiin keskittyvien kysymysten vastausten laajuus vaihteli haastateltavien välillä. Tämä kuitenkin johtui todennäköisesti henkilöiden työtehtävien, Namibiassa olemisen ajankohdan ja sitä myöten kokemusten eroavaisuudesta, ei niinkään suhteesta minuun. Usein haastateltavat myös kertoivat enemmän kuin kysyttiin.

Lähdekriittinen ongelma UNIN:in julkaisun suhteen on sen yhteys SWAPOon, minkä vuoksi tämän Namibian vapautusliikkeen poliittiset näkemykset saattoivat vaikuttaa kielisuunnitelman laatimiseen. Itse kielten suhteen tämä näkyi ennakko-oletuksena siitä, että afrikaans ei sortajan kielenä sovellu itsenäisen Namibian viralliseksi kieleksi. Englanti taas miellettiin automaattisesti toimivana kielenä, mahdollisesti SWAPO:n jäsenien ulkomaanopintojen ansiosta. SWAPO pyrki myös edustamaan yhtenäistä Namibiaa, sillä sitä leimasi jäsenien pohjois-namibialaisuuden myötä tietynlainen ”ambomaalaisuus”. Tämä näkyi julkaisussa näkemyksenä, jonka mukaan paikallista kieltä on mahdotonta valita viralliseksi kieleksi, ilman että se aiheuttaa eripuraa muiden alkuperäiskielten puhujien kanssa. Tulkintaani vaikuttavat kulttuurierot Suomen ja Namibian välillä olen myös tiedostanut analyysissäni työstäessäni, ja pyrin ottamaan ne huomioon tutustumalla myös afrikkalaiseen tutkimuskirjallisuuteen.

1 KIELENLUKUA JA KOHTAAMISIA

Arkistoaineiston ja haastattelujen sisällön tyypittelyn myötä nousi esiin selkeitä aihepiirejä, joiden ympärillä kieleen, kulttuuriin ja politiikkaan liittyviä asioita kommentoitiin ja käsiteltiin. Näistä aihepiireistä niputin samankaltaiset teemat omiin kategorioihinsa. Ensimmäiset kategoriat ”kielitaidon merkitys” sekä ”koulumaailman kielet” käsittelen tässä luvussa. Niitä analysoimalla vastaan tutkimuskysymykseen ”Millaisena suomalaiset lähetystyöntekijät näkivät kielipoliittisen asemansa Namibiassa vuosina 1968–1990?”

Jotta Suomen kielipoliittisten linjausten mahdollinen heijastuminen suomalaisten työntekijöiden näkemyksiin olisi ymmärrettävämpi, käsittelen ensin lyhyesti Suomen kielipoliitiikan kehitystä. Suomen kielen asema Suomessa ei aina ole ollut itsestäänselvän varma. Kieltenopetuksen tavoitteeksi nousi opinnoista hyötyminen Suomen autonomian aikana, minkä vuoksi venäläistämiskaudella kieltenopiskelua lisättiin. Autonomian aikaan osui kuitenkin myös kansallisromanttinen kausi, minkä myötä tapahtui myös kielellinen herääminen ja 1800-luvun puolivälissä svekomaanit ja fennomaanit ottivat yhteen kielipoliittisissa kiistoissa. Vuosisadan lopulla suomen kieli kehittyi ja sitä voitiin jo pitää sivistyskielenä, vaikka ruotsin kieli pysyikin sivistyneistön kielenä. Vuosisadan vaihteessa saksan kieli alkoi kiinnostamaan kulttuurin parissa aiempaa enemmän, tieteen kielenä se oli jo saavuttanut vankan aseman 1930-luvulle tultaessa. Oppikoulukomitean – selkeästi kielipoliittinen – kannanotto oli, että englannin kielen opiskelua lisättäisiin ruotsin kustannuksella, samalla kun saksan kielen asema tieteessä säilyisi ennallaan.⁷¹ Koska kulttuuri ja poliittiset näkemykset vaikuttavat kielipoliitiikkaan, vahvistui toisen maailmansodan jälkeen englannin asema suhteessa saksaan myös Suomessa⁷². Pohjoismaalaisuus osana Suomen identiteettiä kasvoi, ja 1960 -luvulla ruotsin kieli tuli osaksi peruskoulun kieliohjelmaa.⁷³

⁷¹ Piri 2001, 102–105.

⁷² Piri 2001, 79.

⁷³ Piri 2001, 105–106.

Namibiassa vuosina 1968–1990 työskennelleiden suomalaisten tausta oli siis maassa, jossa pieni kieli aika ajoin taisteli asemansa puolesta. Suomessa autonomian lopulla oppikoulujen aineryhmistä suurinta osaa edustivat kielet, mitkä myös katsottiin kuuluvan vaativiin opintoihin⁷⁴. Kieliä ja niiden osaamista siis arvostettiin, ja niiden oppiminen nähtiin ansiokkaana, mikä heijastuu myös arkistoaineistoon ja haastateltavien näkemyksiin. Myös arvostus oikeuteen puhua omaa äidinkieltä oli suomalaisilla vahvistunut 1930-luvulla, kun suomenkieliset näkivät saksalaisessa nationalismissa esikuvia suomenkielisen Suomen luomiseen⁷⁵. Ymmärrys siitä, miltä arvostus omaa äidinkieltä kohtaan tuntuu, heijastuu myös tutkimastani arkisto- ja haastatteluaineistosta.

1.1 Kielitaidon merkitys

Vuonna 1980 Namibian väkiluvun arvioitiin olevan 1,5 miljoonaa. Tämä väkiluku jakaantui pääasiassa seitsemään paikalliskieliryhmään; oshivambo, nama/damara, otjihereo, kavango, kaprivilaiset kielet, khoi-san ja setswana sekä kolmeen asetettua kieltä puhuvaan ryhmään: afrikaans, englanti ja saksa. Näistä kielistä eniten puhujia oli oshivambolla, jota puhui lähes 50% Namibian väestöstä. Toiseksi suurimmat kieliryhmät olivat afrikaans (noin 15%) ja nama (hieman alle 15%). Pienimmät kieliryhmät olivat englanti ja setswana. Bantu- ja khoi-san-kielillä ei ollut virallista asemaa lainsäädännössä, mutta niin kutsuttujen homeland-projektien myötä osa kielistä määriteltiin tiettyjen alueiden virallisiksi kieliksi, esimerkiksi oshivambo oli Owambon virallinen kieli.⁷⁶ Suomen Lähetyseuran työntekijät työskentelivät Owambolla, Ambomaalla. Suurin kieliryhmä siellä oli oshivambo, johon myös oshindonga (lyhyemmin ”ndonga”) lukeutuu.

⁷⁴ Piri 2001, 104.

⁷⁵ Piri 2001, 105.

⁷⁶ Duggal et al. 1981, s. 3-7.

Namibian viralliset kielet Etelä-Afrikan provinssina olivat afrikaans ja englanti. Afrikaans oli saavuttanut jo vankan aseman Namibiassa: se oli hallinnon ja koulutuksen kieli sekä värillisen (ei mustan) yhteisön äidinkieli ja hallitsevan, valkoisen väestön enemmistön kieli. UNIN:in raportissa afrikaansin pelättiin kuitenkin pakottavan namibialaiset jäämään Namibian ja Etelä-Afrikan alueelle töihin, sillä kieltä ei muualla juuri puhuttu. Koska valkoiset eivät pääasiassa opetelleet alkuperäiskieliä, toimi afrikaans kommunikaation välineenä alkuperäisväestön ja valkoisten välillä. Namibialaisten parissa oltiin kuitenkin havaittu kasvavaa mielenkiintoa englannin kieltä kohtaan, kun näkemys englannista eliitin kielenä alkoi muuttua. Afrikaansin edustaessa sortajahallintoa, englannin rooli vapauden kielenä vahvistui. Vaikka englantia opetettiin vieraana kielenä jo joissakin kouluissa ja esimerkiksi kyltit olivat kahdella virallisella kielellä, ei Etelä-Afrikka halunnut antaa kielelle hallinnollisesti liikaa valtaa. Esimerkiksi opiskelijoiden halua perustaa *English Club* -ryhmiä ei katsottu suopeasti, vaan se nähtiin poliittisena toimintana. Myös saksaa opetettiin kouluissa, mutta yleisenä kommunikaation välineenä sen rooli oli suhteellisen merkityksetön.⁷⁷

Suomen Lähetysseuran Namibian työalan hallinnon kokousten pöytäkirjoista käy ilmi, että läheteillä oli mahdollisuus opiskella paikallisia kieliä ndongaa ja kwangalia. Asenne kielten oppimiseen oli kannustava siinä määrin, että suoritetuista kielitutkinnoista on mainintoja pöytäkirjoissa.⁷⁸ Lähetejä myös kehoitettiin kokouksissa suorittamaan kyseisiä kielitutkintoja.⁷⁹ Kokouspöytäkirjoissa oli mainintoja lähettien kieliopintojen ajankohdista ja kielitutkintojen suorituksista, esimerkiksi helmikuussa 1976 pidetyssä kokouksessa kannustettiin kaikkia lähetejä ”paikallisten asukkaitten kielen opiskelemisessä” ja kielitutkinnon suorittamisessa.⁸⁰ Suomalaisten lähettien

⁷⁷ Duggal et al. 1981, 7-8.

⁷⁸ Esim. Ptk. Otjiwarongo 6.10.1978, 6–8. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia; Ptk. Oniipa 7.8.1979, 130–131. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

⁷⁹ Ptk. Otjiwarongo 6.10.1978, 8. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

⁸⁰ Ptk. Suomen Lähetysseuran Lounais-Afrikan työalan hallintokunnan kokous 26.2.1976, 3. Hha 45, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1976-1977, 1. sidos: Lounais-Afrikka 76-77, Angola 77, Sengal 77 2. sidos: Etiopia, Tansania. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

vuosikertomuksissa on mainintoja paikalliskielten osaamattomuuden aiheuttamista ongelmista. Ongelmia oli hoitotyössä, ”terveysvalistuksessa”⁸¹, työhön ja paikalliseen elämään tutustumisessa⁸² sekä ylipäättään ihmisten kanssa paikallisilla kielillä kommunikoinnissa.

Lähetystyön kontekstissa paikalliskielten opiskelu ei sinänsä ole suomalaisten kohdalla ainutlaatuinen tapaus: esimerkiksi Viktoriaanisen ajan brittiläiset lähetystyöntekijät opiskelivat kohdemaan kieliä päästäkseen lähemmäs paikallista kulttuuria. Kielen osaaminen kuitenkin vaihteli.⁸³ Vuoden 1979 vuosikertomuksen mukaan kouluissa opetuskielenä oli englantia, ja sen vuoksi ei suomalaisilla opettajilla tullut vapaa-ajallakaan käytettyä muita kieliä⁸⁴.

Kieli on ollut vallan käytön väline, eikä kristilliseen kontekstiin aina ole sisältynyt ajatus kaikkien kielten itseisarvosta. Katolisen kirkon pyrkimykset yhdistää alueita länsimaalaisen kulttuurin piiriin keskiajalla tapahtui latinan opettamisen kautta, mikä myös erotti koulutetun ja kouluttamattoman väestön toisistaan. Latina nähtiin ratkaisuna monikielisen alueen kulttuurilliseen yhdistämiseen.⁸⁵ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetystyössä periaate oli eri: työntekijöiden lähetyskurssiin kuului kielten opiskelua, ja kaikki haastatteleman työntekijät olivat opiskelleet kieliä Namibian työtään varten. Tässä mielessä suomalaiset lähetystyöntekijät poikkesivat aiemmin mainitusta muusta valkoisesta väestöstä, jotka UNIN:in julkaisun mukaan eivät olleet kiinnostuneita opiskelemaan paikalliskieliä. Lähetystyöntekijöiden opiskeltavia kieliä olivat englantia, afrikaansia ja Ambomaalla puhuttu ndonga. Englanninkurssilla käytiin Englannissa, afrikaansia opiskeltiin Etelä-Afrikassa ennen saapumista työpaikalle Namibiaan. Ndongaa opiskeltiin Namibiassa. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan

⁸¹ Vk. Raakel Kaarto, Onandjokwe 9.1.1979, 55. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

⁸² Vk. Reijo Kaarto, Onandjokwe 9.1.1979, 56. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

⁸³ Hokkanen 2006, 37.

⁸⁴ Vk. Sisko Järviluoma, Oshigambo 11.1.1980, 188. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

⁸⁵ Piri 2001, 75–76.

opiskelleet kieliä samassa laajuudessa. Esimerkiksi Seppo ja Ritva Kalliokoski eivät opiskelleet afrikaansia, sillä sitä ei vaadittu heidän ammateissaan. Kaikki haastateltavat suomalaiset kertoivat kieliopinnoista kuitenkin olleen hyötyä työtä varten.⁸⁶ Olle Eriksson kuvaili kielten opiskelun olleen välttämätöntä.⁸⁷

Suomalaisten käyttämät arkikielet Namibiassa vaihtelivat hieman. Eriksson kertoi puhuneensa suomea, ruotsia, ndongaa ja jonkin verran kwanyamaa, englantia, afrikaansia ja saksaa⁸⁸, kun taas Kirsti Ihamäki puhui kotikielensä suomen lisäksi ndongaa ja afrikaansia. Hänen mukaansa turisteille saatettiin puhua englantia ja saksaa, mutta ei paikallisille.⁸⁹

Haastatteluissa paikalliskielten osaamattomuuden aiheuttamat vaikeudet eivät nousseet esiin yhtä vahvasti kuin vuosikertomuksissa⁹⁰. Haastateltavat muistelivat kommunikaatiovaikeuksia luonnollisena, työajan alulle tyypillisenä ilmiönä.

Tietenki voi sanoa, että alkuunsa kielitaito oli huono ja ei ne kaikki- kielen taitamattomuus, tietenki se haittas sekä työntekoa että kommunikointia, ilman muuta, että niistä sitten, ku täs on kysymys että miten tilanteista selvittiin, mä oon pannu että ”kiemurtelemalla” [...] ei ollu mitään tulkkia vieressä.⁹¹

Varmaan niitä tilanteita oli paljonkin. Jotkut yksinkertaisia [...] Toki ilman kieli- ja kulttuurimuuriakin esiintyy väärinymmärrystä ja siitä aiheutuvaa mielipahaa tai suuttumusta, vielä enemmän sellaista voi esiintyä, jos ei ole

⁸⁶ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021; Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu, Vantaa 19.2.2021.

⁸⁷ Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

⁸⁸ibid.

⁸⁹ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

⁹⁰ esim. Vk. Reijo Kaarto, Onandjokwe 9.1.1979, 56. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki; Vk. Raakel Kaarto, Onandjokwe 9.1.1979, 55. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

⁹¹ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021

*hyvää yhteistä kieltä. En kuitenkaan muista mitään suurempia ongelmia tai työtapaturmia tai esim hoitovirhettä tästä aiheutuneen.*⁹²

Kielitaidon yhteys kulttuuriin tutustumisessa näkyi selkeänä aihealueena haastatteluissa. Ajateltiin, ettei kulttuuria olisi voitu ymmärtää, jos ei oltaisi osattu paikallisten kieltä. Myös paikallisten asukkaiden äidinkielen arvostaminen ja kielen osaaminen oli selkeästi tavoiteltava arvo SLSn toiminnassa, lähetystyöntekijän työtehtäviin katsomatta.⁹³ Seppo Kalliokoski korosti, että paikalliskielen puhuminen oli tärkeä tekijä kulttuuriin tutustumisessa, eikä hänelle olisi muodostunut samaa ystäväpiiriä namibialaisista ilman ndongan osaamista. Hänen näkemyksensä mukaan kyseessä on ”Lähetysseuran perinne”. Myös Ritva Kalliokoski käytti työssään ainoastaan ndongaa, ei esimerkiksi englantia.⁹⁴

Myös Teuvo Suikkasen vuoden 1972 kertomuksessa pohdittiin kielen ja kulttuurin välistä yhteyttä. Hän kirjoitti kirkon työntekijöiden ja seurakuntalaisten ylöskirjoittamattomista näkemyksistä, esimerkiksi ”Vaikka olemme oppineet kirjoitustaidon emme osaa vielä ilmaista omiamme sen avulla”. Suikkanen painotti afrikkalaiseen ilmaisuun liittyvien käyttäytymistapojen opettelua. Hän myös kritisoi ”eurooppalaistamista”; ilmeisesti paikallisten harteille ei uskottu tehtäviä ennen kuin heidän osaamisestaan oli saatu tarpeeksi näyttöä. Suikkanen kysyikin: ”Kuinka kauan täytyy eurooppalaistamista jatkaa, ennenkuin pääsemme kasvattamisesta yhteistyöhön, afrikkalaisen kirkon kehittämisessä?”⁹⁵ Eurooppalaisen elämäntyylin erottaminen paikallisesta näkyy myös Marjatta Pölläsen vuosikertomuksessa, kun hän kuvaili

⁹² Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

⁹³ Esim. Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021; Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

⁹⁴ Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

⁹⁵ Vk. Teuvo Suikkanen 25.1.1973, 99. Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

työstäneensä kodinhoito-opasta ”tavalliseen paaluitakodin savimajaan yhtä hyvin kuin eruooppalaistyyliiseen kotiin sopivaksi”.⁹⁶

Martti Eirolan mukaan SLS:n toimintaan liittyi vahvasti ajatus siitä, että työntekijöiden tulisi osata paikallista kieltä. Koska lähetystyöntekijöiden kaudet olivat pitkäaikaisia, kielenopiskeluun panostettiin ja työntekijöiltä edellytettiin paikallisen kielen osaamista.⁹⁷ Myös Ihamäki kuvailee työnantajan painottaneen kielen osaamista.⁹⁸

Ku me oltiin afrikaansia lukemassa lähellä Kapkaupunkia tämä meidän silloinen esimies, Alpo Hukka, lähetti meille viestin [...] jossa luki suunnilleen näin: ”Opetelkaa se afrikaansin kieli niin hyvin, että voitte heti tänne työalalle saapuessanne ryhtyä opettajiksi.” Siis, että neljän kuukauden kuluttua vierasta kieltä piti osata niin hyvin, että pystyi olemaan opettajana. [...] Se ei ollu mikään määräys, se oli vaan niinkun tosiasia⁹⁹

Eirola oli tutkijana Namibiassa 1980-luvulla, minkä jälkeen hän toimi maassa myös YK:n joukoissa vuosina 1989–1990. Lähetystyön palveluksessa Namibiassa Eirola toimi museoprojektin parissa vuosina 1995–1998. YK:n joukoissa paikalliskielen osaamista ei erikseen edellytetty. Sen sijaan oli mahdollista käyttää tulkin apua. Tulkista oli apua, mutta Eirolan mukaan toimialueen vuoksi olisi ollut hyötyä myös kwangalin kielen osaamisesta. Myös tässä tapauksessa kielen osaamisen motiivina olisi ollut kulttuurillinen lähestyminen.¹⁰⁰

Täs YK:n tehtävässä nii ois ollu eduksi, jos ois esimerkiks tän kwangalin kieltä osannu. Se on aika lähellä ambokieltä, ndongaa ja kwanyamaa, mutta ei ihan

⁹⁶ Vk. Marjatta Pöllänen 16.1.1973, 83. Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

⁹⁷ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

⁹⁸ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

kuitenkaan. [...] ois ollu mukava sitäki osata, mut toisaalta sit siinäkin oppi niitä tervehdyksiä ja tällasia ja jotain millä pysty sit vähän niinku pehmentää lähestymistä ja näin¹⁰¹

Namibiassa esimerkiksi Caprivilla san-ihmisten kanssa kommunikoidessaan YK-joukkojen työntekijöillä oli tulkki. Eirola kohtasi myös tilanteita, joissa afrikaansin osaamisesta olisi ollut hyötyä, jos seudun alkuperäiskieltä oli mahdotonta ymmärtää. Vanhempi väestö osasi afrikaansia ja Etelä-Namibian kaupungeissa afrikaansista olisi ollut hyötyä. Eirola kuitenkin pystyi kaupungeissa hyödyntämään koulussa oppimaansa saksaa, sillä Namibiassa on saksankielinen väestöryhmä.¹⁰²

Olle Eriksson kertoi kirkon asettamasta kielitutkintolautakunnasta, jolle lähetystyöntekijät suorittivat kielitutkintonsa. Hänen mukaansa lautakunta pyrki olemaan joustava, sillä kielen oppiminen vaihteli työntekijöiden keskuudessa. Pääasiassa lähetystyöntekijät keskittyivät suorittamaan yhden kielitutkinnon, mutta myös toinen kielitutkinto järjestettiin sitä haluaville.¹⁰³ Paikallisten suhtautumista suomalaisten kielitaitoon Eriksson kuvaili seuraavasti:

Suomalaisten lähettien korostukselle ja kielen yksinkertaisuudelle joskus hyväntahtoisesti naureskeltiin ja lähettien kieltä kutsuttiin ”oshihongi”ksi. Jotkut papit, evankelistat ja opettajatkin käyttivät ”oshihongia” lähettien kanssa puhuessaan ja joskus omilleenkin saarnatessaan ja opettaessaan.¹⁰⁴

Haastattelujen tapaan vuosikertomuksissa kerrottiin englannin opiskelusta Englannissa ja ndongan opiskelusta Namibiassa.¹⁰⁵ Nämä vuosikertomuksen sisällöt siis vastaavat

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ 207. Hha 45, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1976-1977, "1. sidos: Lounais-Afrikka 76-77, Angola 77, Sengal 77 2. sidos: Etiopia, Tansania". Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

myös haastateltavien kokemuksia Lähetysseuran työntekijöilleen asettamista kielivaatimuksista.

Namibian kielten moninaisuutta ei välttämättä ymmärretty kaikilla tahoilla. Yhden alkuperäiskielen osaamisen katsottiin joskus tuovan osaamista myös muiden alkuperäiskielten saralta. Laina Kivelä kuvaili ymmärryksen puutetta:

Siinä oli kwangalinkielisen tulevan raamatun eräs osa, evankeliumit. Ne annettiin eteeni ja sanottiin: ”Siinäpä olisi niitä töitä alkuun.” Yritin selittää, ettei se ollut ’minun kieleni’ ja lisäsin: ”Te tunnutte ajattelevan, että jos joku on ollut työssä jollakin kielialueella Namibiassa, hänestä ilman muuta tulee kaikkien siellä puhuttujen kielten taitaja.”¹⁰⁶

Myös Seppo Kalliokoski kertoi tilanteista, joissa aloitti keskustelun ndongaksi, mutta keskustelukumppanin erikielisyyden vuoksi kieli vaihtui englantiin. Hänen mukaansa monet kuitenkin suhtautuivat ndongan puhumiseen positiivisella mielenkiinnolla. Ainoastaan herero-ihmisissä hän kohtasi negatiivista suhtautumista ndongan puhumiseen, mutta niitäkään kokemuksia hän ei yleistänyt koskemaan kaikkia kyseiseen herero-ryhmään kuuluvia, sillä myös heistä oli positiivisia kokemuksia.¹⁰⁷

Haastateltavat eivät kokeneet kielimuuria niin vaikeaksi, että se olisi estänyt työntekoa. Vuosikertomuksista puolestaan on luettavissa, että kielimuuri hidasti joidenkin lähettien sopeutumista ja heikensi työn laatua¹⁰⁸. Opettajina työskentelevät lähetit myös huomasivat, että paikallisilla muun kuin oman äidinkielen käyttö aiheutti ongelmia koulussa. Myöskään suomalaisten työstämistä terveyspalveluista paikalliset eivät aina

¹⁰⁶ Vk. Laina Kivelä 1984, 322-324. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981-1985, Namibia, vuosikertomukset (1981-1985). Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁰⁷ Seppo Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

¹⁰⁸ Esim. Vk. Lea Ilona Kolehmainen, 1.1.1968, 353. Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967-1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki; Vk. Anneli Herranen, 16.12.1988. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

saaneet täyttää hyötyä yhteisen kielen puuttuessa. Lähetit opiskelivat paikallisia kieliä, mutta esimerkiksi koulujen opetuskieli (afrikaans, myöhemmin englanti) ei edesauttanut suomalaisia alkuperäiskielten harjoittelemisessa. Pöytäkirjoista ja vuosikertomuksista ei käy ilmi lähettien kieltenopintojen koko laajuus, mutta haastateltavat puhuvat joistain kuukausista¹⁰⁹. Lähetystyöntekijöiden asenteet kielten opiskelua kohtaan eivät olleet itsestäänselvästi kauttaaltaan yhtenevät:

Kongossa oli masentavaa se, että suomalaiset työtoverit suorapuheisesti ja muut työtoverit käytännössä kieltäytyivät bushamnnikielen opettelemisesta [...] Siksi on ollut rohkaisevaa tänä vuonna työskennellä Mpungussa, jossa useat lähetystyössä mukana olevat, kuten muustakin väestöstä osa, puhuvat tai ymmärtävät bushmannikieltä. Myös ainoan mukana olleen suomalaisen, Taimi Saaren, aktiivinen kiinnostus kielenopiskeluun ja lupaava edistyminen oli elähdyttävä kokemus kielityöntekijälle.¹¹⁰

Vuosikertomuksista käy ilmi, kuten myös Eriksson totesi, että lähettien kieliopinnoissa oltiin valmiita joustamaan aikataulullisesti, esimerkiksi jos muita töitä oli paljon. Lähettikomitea kuitenkin kehotti kaikkia lähettejä suorittamaan virallisen kielitutkinnon mahdollisimman pian.¹¹¹

Kuten arkistomateriaalista ja haastatteluista on käynyt ilmi, pyrki SLS joustamaan eri työntekijöiden kielenopiskelun aikataulujen suhteen. Osa työntekijöistä oli tyytyväisiä kielen opiskeluunsa, osa taas turhautui. Kokemukset paikallisten kielten opiskelusta siis vaihtelivat. Anneli Herrasen vuoden 1988 kertomuksessa kuvailtiin, kuinka opitut asiat tuntuivat hajanaiselta kasalta toisistaan irrallaan olevia sanoja ja että hän oppi lähinnä

¹⁰⁹ Esim. Kirsti Ihmäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

¹¹⁰ Vk. Terttu Heikkinen, Mpungu 31.12.1980, 293. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981-1985, Namibia, vuosikertomukset (1981-1985). Suomen Lähetyssseuran arkisto, Helsinki.

¹¹¹ Ptk. SLS:n Namibian työalan Lähettikomitean kokous, Oniipa 17.7.1987. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86: Suomen Lähetyssseuran arkisto, Helsinki.

ymmärtämään opettajan puhumaa englantia eikä ndongaa.¹¹² Sirpa Juolan vuosikertomuksessa taas kerrottiin tavoitteesta tutustua maahan ja ihmisiin, oppia kieltä sekä hahmottaa työnkuvaa. Hän koki näiden asioiden osaksi toteutuneen.¹¹³ Eeva Anttonen olisi vuoden 1990 kertomuksensa mukaan kaivannut jotain järjestettyä, pitkäjänteistä kielen opiskelua. Anttonen mukaan opettajat olivat epäpäteviä – ”jokainen kielentaitajahan ei ole kielenopettaja” – ja oppimateriaalin puutteellista. Hänen mielestään vähäinenkin kieleen perehtyminen oli kuitenkin ollut hyödyksi. Anttonen paikallisen kielen taito ei riittänyt ”kunnon keskusteluihin”, vaan ystävät ja tuttavat alueella olivat englannin kielen taitoisia.¹¹⁴ Samankaltaisia olivat esimerkiksi Eino Anttonen kokemukset kielen opiskelusta.¹¹⁵

Vaikka lähetystyöntekijät saattoivat epäillä ja kritisoida omaa osaamistaan, löytyy vuosikertomuksista myös positiivisia kommentteja. Rantala kirjoitti vuosikertomuksessaan, että SLS:n lähettämien työntekijöiden pitkäaikaiset työsopimukset sekä paikallisten kielten taidot olivat avain onnistumiseen työssä. Rantala ei itse osannut ndongaa.¹¹⁶

1.2 Koulumaailman kielet

UNINin julkaisun mukaan Namibian koulutustilannetta luonnehti suuri epätasa-arvo. Epätasa-arvo perustui oppilaiden rodullistamiseen ihonvärin perusteella valkoisiin, värillisiin ja mustiin. Esimerkiksi vuonna 1979 yhteen valkoiseen oppilaaseen käytettiin

¹¹² Vk. Anneli Herranen 16.12.1988. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹¹³ Vk. Sirpa Juola 1988. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹¹⁴ Vk. Eeva Anttonen 5.1.1991. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia: Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹¹⁵ Vk. Eino Anttonen 1990, 5.1.1991. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia: Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹¹⁶ Vk. Martin Rantala 31.12.1988. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

681 randia, yhteen värilliseen 221 randia ja yhteen mustaan 104 randia. Tämän lisäksi koulutus oli ilmaista valkoisille ja värillisille, mutta mustille koulunkäynti maksoi 20-105 randia. Kouluja hallinnoivat tuolloin valtio tai eri kirkkojen lähetysohjelmat.¹¹⁷

Koulujen opetuskielenä oli Etelä-Afrikan hallinnon aikana ollut afrikaans. Huolimatta suunnitelmista, joiden mukaan koulua käytäisiin ensimmäiset neljä vuotta äidinkielellä ja vasta sen jälkeen siirryttäisiin käyttämään afrikaansia, oli afrikaansin käyttö kouluissa hyvin yleistä jo ensimmäisinä kouluvuosina. Äidinkielen sijaan suurempi huoli UNINille vaikuttaa kuitenkin olleen englannin kielen asema opetuksessa; kritiikkiä kohdistui erityisesti käytäntöön opettaa englantia keskittymällä kielioopin läpikäyntiin eikä käytännön kielenkäyttöön. Myös opetettava sanasto nähtiin ongelmallisena sen keskittyessä oppilaille jo ennestään tuttuihin asioihin, kuten kotitöihin. Tämän uskottiin rajaavan kokemusta englannista kielenä, jota oppilas voisi kokea tarvitsevansa tulevaisuuden työmarkkinoilla ja korkeampien asteiden koulutuksessa. Vertailuksi nostettiin naapurimaa Botswana, jossa opetuskieli oli englanti. Äidinkielellä opettamisen yhdeksi ongelmaksi Namibiassa esitettiin puute oppimateriaalista paikallisilla kielillä.¹¹⁸ UNINin julkaisussa ehdotettiin parannuksia myös opettajakoulutukseen. Vertailuun nostettiin jälleen Botswana:

*Pätevien opettajien (niiden, joilla on tutkinto ja opetussertifikaatti tai diplomi) määrä Namibiassa on olematon, kun taas Botswanassa ne muodostavat 64,4 prosenttia opettajakunnasta [...] Botswanassa ei työskentele opettajia ilman opetuspätevyyttä, kuudennen asteen- tai juniori-todistusta, mutta Namibiassa näiden osuus opettajakunnasta on 45,3 prosenttia.*¹¹⁹

Opettajien koulutuksen taso kuvailtiin siis liian matalaksi ja sertifikaattien puuttuminen opettajilta oli Namibiassa yleistä.

¹¹⁷ Duggal et al. 1981, 12–14.

¹¹⁸ Duggal et al. 1981, 17–24.

¹¹⁹ Duggal et al. 1981, 31. Käännös: Kristiina Teppo.

Suomen Lähetysseura piti paikallisille Oshigambon oppikoulua. Koulun toimintakertomuksista on luettavissa opetettavat aineet ja niiden tuntimäärät. Esimerkiksi koulun seitsemännen toimintavuoden (1966) toimintakertomuksen mukaan kieliä opetettiin eri luokka-asteiden viikkotunteina mitattuna yhteensä huomattavasti enemmän kuin muita aineita. Esimerkiksi uskontoa opetettiin 2–3 viikkotuntia, laulua ja musiikkia 0–2. Maantiedon, historian, biologian ja maatalouden viikkotunnit vaihtelivat 0–4 tai 0–5 viikkotunnin välillä. Ainoastaan matematiikkaa opetettiin viimeisellä luokalla enemmän yksittäisiin kieliin verrattuna (6–9). Itse kielistä eniten opetettiin afrikaansia (7–8) ja vähiten saksaa (0–5). Toiseksi eniten opetettiin englantia (6–8) ja toiseksi vähiten ndongaa (5). Toimintakertomuksesta oli lisäksi liitteenä afrikaansiksi kirjoitettu raportti.¹²⁰ Vuosikertomuksesta ei käy ilmi itse opetuksen sisältö, mutta mielenkiintoista on huomata, että uskonnon opetus kuului lähetystyön kontekstista huolimatta pienempiin aineisiin. Ainejakoon kuitenkin vaikutti myös koulun kuuluminen Etelä-Afrikan opetushallituksen alaisuuteen¹²¹.

Lähetien vuosikertomuksissa mainittiin usein paikallisten kielivaikeudet, kun opetus tapahtui jollain muulla kielellä kuin oppilaiden omalla äidinkielellä. Esimerkiksi Onandjokwen apuhoitajakoulun vuoden 1966 vuosikertomuksesta käy ilmi, että apuhoitajaksi opiskelevat kävivät kurssinsa afrikaansiksi. He kuitenkin kuulivat kyseistä kieltä ainoastaan oppitunneilla. Oppilaiden tuli suorittaa käytännön ja suullisen kokeen lisäksi Etelä-Afrikan sairaanhoitajarekisterin, S. A. Nursing Councilin, kirjallinen tentti, jota kaikki eivät läpäisseet kielivaikeuksien vuoksi. Vuoteen 1965 saakka apuhoitajatutkinnon oli saanut kirjoittaa ”ambokielellä”.¹²² Afrikaansinkielistä rekisteröitymiskäytäntöä noudatettiin vielä ainakin Kalliokoskien työssäoloaikana. Seppo ja Ritva Kalliokosken mukaan käytännön sairaanhoitotyössä Ambomaalla puhuttiin kuitenkin pääasiassa ndongaa, ei afrikaansia¹²³.

¹²⁰ Oshigambon oppikoulu toimintakertomus 1966 seitsemäs toimintavuosi, 34–41. Hha 38, Lähetienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähetien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967–1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹²¹ Lehtonen 1999, 142–143.

¹²² Vk. Kirsti Pakkala, 62. Hha 38, Lähetienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähetien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967–1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹²³ Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

*Kyllä kyllä, ambokieltä käytin, oshidongaa käytin vallan sairaalassa. Puhuin aina potilaille ambokieltä, ja myös niille hoitajille ja sillä kielellä toimin.*¹²⁴

Urho Poikolainen kirjoitti Otjimbingwessa toimineen pappisseminaairin, Paulinummin vuoden 1967 toimintakertomukseen huolensa koskien oppilaiden äidinkieltä. He olivat kuitenkin onnistuneet pitämään luentoja myös paikalliskielellä.

*Kielivaikeudet johtuvat osittain siitä, että osa ambo-oppilaistamme osaa hyvin puutteellisesti afrikaanssia johtuen heidän pohjakoulutuksestaan. Toisaalta tuossa vieraskielisen opetuksen pelossa on terve oivallus siitä, että he eivät pysty omalla kielellään ilmaisemaan sitä, mikä heille afrikaanssiksi opetetaan. Näin ei myöskään pääse syntymään ambokielistä teologiaa; - Tosin voimme iloita siitä, että opettajakuntamme ollessa täysilukuinen saatoimme pastori Abisai Sheyvaalin kanssa pitää ambo-oppilaillemme luentoja ambokielellä.*¹²⁵

Poikolaisen vuosikertomuksessa yhdistyvät kaksi yleistä lähetystyöntekijöiden perustelua äidinkielen aseman parantamiseksi: oppimistehokkuus sekä kristinuskon vakiinnuttaminen tuomalla se lähemmäs paikallisten äidinkieltä. Ihmisen maailmankuva rakentuu kielen avulla ja äidinkieli on edellytys kulttuurin säilyvyydelle¹²⁶. Lähetystyön kontekstissa uskonto yhdistettiin osaksi näitä ihmiselle elintärkeitä etuja – ajatuksena on voinut olla kristinuskon tuominen äidinkielen avulla osaksi äidinmaidosta omaksuttua maailmankuvaa.

Kielivaikeudet eivät liittyneet yksinomaan afrikaansiin tai englanttiin. Ongandjeran aluekeskikoulun vuoden 1973 toimintakertomuksessa nousee esiin myös paikallisten kieliryhmien erot. Kyseisessä koulussa oli oppilaita monelta kielialueelta ja toimintakertomuksessa kirjoitettiin, että uukunjamalaisten oppilaiden määrä oli

¹²⁴ Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

¹²⁵ Urho Poikolainen, 333. Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967-1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹²⁶ Piri 2001, 75.

jatkuvasti pienentynyt, sillä ainoastaan ndonga oli tutkintoaineena. Ongwedivan koulussa oppilaat saattoivat opiskella myös kwanjamaa.¹²⁷

Kielet toivat haasteita paitsi oppilaille myös opettajille. Oshigambon Oppikoulun opettajainkokous päätti 17.7.1972 esittää hallintokunnalle pyynnön kahden uuden opettajanviran perustamisesta. Perusteluina olivat muun muassa suuri työmäärä (viikkontuntimäärä oli 28-30 tuntia, kun Suomessa työviikko oli vähentynyt 15-20 tuntiin) sekä opetuksen antaminen ”kokonaan vierailla kielillä”.¹²⁸ Englannin osaamisen vaatimukset olivat korkealla myös vuonna 1975. Raili Seppälä kirjoitti vuosikertomuksessaan, että Ongadjera Sekondére Skool:issa (koulun nimi afrikaansiksi) keskikoulututkinnon suorittavien tuli käydä läpi Shakespearen *Venetsian kauppias*, vaikka se oli Seppälällekin haastavaa ymmärtää.¹²⁹ Myös Sisko Järviluoma kirjoitti vuosikertomuksessaan samalta vuodelta kiitollisuudestaan, kun sai tilaisuuden opiskella englantia. Sen myötä opetustyö oli helpottunut.¹³⁰

Vuosikertomuksissa 1970-luvun lopulla näkyy afrikaansin heikentyvä asema ja maininta äidinkielen tutkinnosta:

Afrikaanssi on siirtynyt ns. toisen kielen asemaan kaikilla muilla luokilla paitsi ylioppilaskoeluokalla, joka vielä tänä vuonna suoritti afrikaanssin tutkinnon ensimmäisenä kielenä. Ensi vuonna kirjoittavat

¹²⁷ Tk. Ongandjeran Aluekeskikoulu 1973, 296. Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹²⁸ Ptk. Hk 1.8.1972 / 14§ 21.7.1972, 175. Hha 41, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1972, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹²⁹ Vk. Raili Seppälä 7.1.1976, 167. Hha 44, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1975, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹³⁰ Vk. Sisko Järviluoma 15.1.1976, 102. Hha 44, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1975, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

*ylioppilaskokelaamme äidinkielen tutkinnon ndongassa. Tämä tulee huomattavasti helpottamaan opiskelua ensimmäisen kielen kohdalla.*¹³¹

Opetuskielen vaihtuminen englantiin nähtiin vuonna 1980 vaikeuttavan paikallisten oppilaiden koulunkäyntiä:

*Historia opetetaan nykyään englannin kielellä, joka on tehnyt sen aineen entistä vaikeammaksi. Tutkintotulokset eivät ole ollut kuin keskikertaisia, mutta oppilaiden mielenkiinto, jopa innostuskin on kuitenkin rohkaiseva, ainakin opettajalle.*¹³²

Sama huoli oli käynyt ilmi Oshigambon lukion vuosiraportissa jo vuonna 1979:

*Our standard eight was taught in english this year and standard nine in 1979 will have english medium. This will cause difficulties to those who were taught in afrikaans up to std 8 and have to switch over to english when they join our std9.*¹³³

Lukion vuoden 1978 raportista voi lukea millä kielillä eri aineita opetettiin. Äidinkielellä eli ndongaksi opetettiin uskontoa ja musiikkia. Afrikaans oli opetuskielenä kymmenennen luokka-asteen maataloustieteessä ja Raamattuopissa, kuudennen luokka-asteen historiassa sekä yhdeksännen ja kymmenennen luokka-asteen biologiassa. Kaikki muut aineet olivat englanniksi.¹³⁴ Lähetyseuran johtamien koulujen raporteissa näkyy eroja suomalaisten ja paikallisten koulujen käytännöissä äidinkielen suhteen. Oshigambo lukiossa opetettiin englantia ja afrikaansia enemmän kuin äidinkieltä

¹³¹ Vk. Sirkka Haavisto, Oshigambo 5.12.1978, 38. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹³² Vk. Märta v. Schantz, Oshigambo tammikuu 1980, 238. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹³³ Annual report of oshigambo high school 1978 (translation), 65–71. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹³⁴ *ibid.*

vuosina 1978-1985. Swakopmundin suomalaisessa yksityisessä peruskoulussa suomalaisille oppilaille äidinkieltä opetettiin huomattavasti enemmän kuin muita kieliä. Paikallisia alkuperäiskieliä, kuten ndongaa, ei opetettu ollenkaan suomalaisten koulussa¹³⁵. Sairaanhoidajakoulussa ei opetettu äidinkieltä tai muita kieliä¹³⁶.

Vuonna 1981 oltiin englantia käytetty opetuskielenä vuoden ajan. Äidinkielen käyttö oli vähäistä, ja vieraan kielen käyttö opetuksessa oli edelleen tuonut esiin vaikeuksia oppimisessa ja asioiden muistamisessa. Suomalaisten ja paikallisten käsitys englannin merkityksestä vaikuttaa myös paikoin eronneen.

*[...]historian ja biologian opettaminen englanniksi auttaa suuresti englanninkielen opetusta. Oppilaiden sanavarasto kasvaa ja ymmärtämiskyky paranee. Kuitenkin on toisaalta sangen valitettavaa, että koulujen opetuskielenä ei ole oppilaiden äidinkieli. [...] Oppilaat eivät ymmärtäneet eivätkä muistaneet asioita. Heidän englannintaitonsa oli aivan liian vähäinen. Minkälaista sitten onkaan kansakoulussa, jossa englannintaito on lähes olematon silloin kun sitä jo aletaan käyttää opetuskielenä. Harvat ambolaiset tiedostavat sen, että englannin valitseminen opetuskieleksi haittaa oppimista. Heistä on tärkeää että ne, jotka menevät jatko-opinnoille, osaavat englantia ja myös se, että kakki oppivat englantia kanssakäymisen vuoksi.*¹³⁷

Ongelmia aiheutti myös kielisiirtymän eriaikaisuus eri koulujen välillä. Oshigambon lukioon oli hakijoita muualta maasta, mutta näissä kouluissa saattoi opetuskieli ja jopa oppiaineet erota. Joissakin kouluissa ei edes aiottu vaihtaa opetuskieltä englantiin. Paikallisten opettajien löytäminen oli hankalaa, sillä monet menivät valtion kouluihin

¹³⁵ Vk. Swakopmundin suomalainen yksityinen peruskoulu, 1978, 92-95. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹³⁶ Esim. A summary of the teaching periods in the school for enrolled nurses 1978, 120-121. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

¹³⁷ Vk. Lahja Lehtonen, Swakopmund 28.12.1981, 84. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981-1985, Namibia, vuosikertomukset (1981-1985). Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

töihin paremman palkan perässä.¹³⁸ Äidinkielen asemassa olleen ndongan kielen opetus oli heikkotasoisia. Joko kieleen suhtauduttiin ylimielisesti ja sitä pidettiin liian helppona tai sitten kiinnostusta kieleen ei ollut.¹³⁹ Afrikaansin kielen asemasta kouluissa käytiin edelleen keskustelua vuonna 1983, eikä sen syrjäyttämistä pidetty itsestäänselvästi hyvänä asiana, sillä oppilaiden ajateltiin vielä tarvitsevan kieltä.¹⁴⁰ Myös lukutaidon aikuisopetus toteutettiin muulla kuin oppilaiden omalla äidinkielellä, mitä kielityöntekijä Terttu Heikkinen kritisoi:

Mielestäni aikuislukutaitotyössä olisi lähdettävä omasta kielestä ja vasta myöhemmin vähitellen siirryttävä toisen kielen lukemaan opettamiseen, kun varsinainen lukemisen tekniikka on ensin opittu omalla kielellä.¹⁴¹

Suomalaiset opettivat myös englantia. Marja-Leena Leskinen kirjoitti toimineensa englannin kielen opettajana Oshigambon yläasteella ja lukiossa sekä pitäneensä englannin kielen käytännön kurssin kirkon työntekijöille Oniipassa.¹⁴²

Eini Luukkonen kirjoitti vuonna 1988 paitsi omasta kielitaidostaan myös yleensä äidinkielen merkityksestä. Luukkonen koki, ettei hänellä ollut tarpeeksi motivaatiota oppia kieltä, sillä hän oli palaamassa Suomeen jo puolen vuoden kuluttua. Hän myös viittasi keskusteluun suomalaisen koulun jatkosta Swakopmundissa, jossa suomalaisten lähettien lapset suorittivat oppivelvollisuuttaan. Luukkosen mielestä tärkeämpää olisi käydä koulua toisten lasten kanssa yhdessä, jotta eri kulttuurien ja kansallisuuksien

¹³⁸ Vk. Marjatta Elonheimo 1982, 144–146. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981–1985, Namibia, vuosikertomukset (1981–1985). Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹³⁹ Vk. Lahja Lehtonen, Swakopmund 1983, 255. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981–1985, Namibia, vuosikertomukset (1981–1985). Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁴⁰ Vk. Sisko Järviluoma 1983, 246–247. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981–1985, Namibia, vuosikertomukset (1981–1985). Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁴¹ Vk. Terttu Heikkinen, Mpungu 31.12.1980, 291. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981–1985, Namibia, vuosikertomukset (1981–1985). Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁴² Vk. Marja-Leena Leskinen 11.1.1990. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990–1991, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

välille syntyisi luontevaa kanssakäymistä. Oppisisällöstä hän ei ollut niin huolissaan ”nykyisen tietotulvan aikakautena”, vaan tärkeämpää olisi oppia käsittelemään informaatiota. Ainut asia, josta Luukkonen oli huolissaan, oli lasten äidinkieli.

Kieli on tärkeä kulttuurin välittäjä sekä itsetiedostuksen väline. Siksi kunkin ryhmän äidinkielen opetus olisi kansainvälisessä koulussakin ehdottomasti turvattava.¹⁴³

Lähetystyöntekijöiden itsekritiikki ei aina kohdistunut ainoastaan paikalliskielten osaamiseen. Rantalalle englannin kielellä opettaminen oli uutta ja aiheutti ylitöitä. Oppilaiden näkökulmasta hän näki ongelmia opetusohjelman teoriapainotteisuudessa ja englannin kielessä. Oppimisvaatimukset olivat korkeat, eikä opiskelussa käytetty kieli vaikuttanut ainakaan helpottavan asioiden omaksumista.

Biologiassa moittisin yhdeksännen luokan opetussuunnitelmaa, joka ei tehoa yliopstomaisuudellaan (sic) nuoriin [...] Pitäisi muka vielä ehtiä käydä läpi oppilaskeskeisesti laborointitehtävät, joista joka vuosi yliopilaskirjoituksissa tehdään pikkumaisia kysymyksiä [...] Yksistään jo erittäin runsas englanninkielinen termistö on oppilaille uutta ja hämäävää.¹⁴⁴

Kysymys opetuskielestä oli UNINin mukaan keskeinen. Asiantuntijat olivat kuitenkin jakaantuneet kahteen leiriin kielivalinnan suhteen koulutuksen varhaisessa vaiheessa (”early education”). Äidinkieltä puoltavat korostivat lapsen tarvetta oppia käsitteitä ja kulttuurillista ympäristöä tutun kotikielen avulla. Kodin ja koulun yhteinen kieli edistäisi myös kommunikointia niiden välillä. Äidinkielen nähtiin myös tulevaisuudessa olevan hyödyllisempi, sillä pidettiin todennäköisenä, ettei moni alkuperäiskieltä puhuva jatkaisi opintoja peruskoulun jälkeen. Englannin kieltä puoltavat korostivat kielen merkitystä maan kansainvälistymiselle sekä yksikielisen koulujärjestelmän taloudellisia

¹⁴³ Vk. Eini Luukkonen 29.12.1988. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁴⁴ Vk. Maija Rantala 1989. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia: Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

etuja. Englannin käyttö jo varhaisessa koulunkäynnissä helpottaisi myös lapsen siirtymistä seuraaville koulutusasteille, joissa opetuskieli olisi englanti. UNESCO¹⁴⁵ konferenssissa Nigeriassa vuonna 1952 todettiin, että paras vaihtoehto lapselle, joka elää äidinkiellensä mukaisessa ympäristössä, olisi saada opetusta äidinkielellään mahdollisimman pitkään. Myös psykologit yleisesti tukivat tätä näkemystä, korostaen eroja äidinkielen ja vieraan kielen omaksumisen prosesseissa. Kielivalintaan kuitenkin vaikutti UNINin näkemys peruskoulusta enemmistön perusopetuksena, joka ei jatka opintojaan. Englannin tai ranskan valitseminen opetuskieleksi nähtiin siinä määrin ongelmallisena, että se voisi aiheuttaa ongelmia äidinkielen ja kansallisen kulttuurin opetuksessa. Namibialaisten tulisi kuitenkin oman perintönsä vahvistamisen ohella pyrkiä kehittymään taloudellisesti, jonka avain löytyisi englannin taidoista. Uuden kielisuunnitelman tulisi siis tukea tätä kaksijakoista lähestymistapaa.¹⁴⁶

Toisen ja kolmannen asteen opetuskielen valintaa ei pidetty yhtä vaikeana. Huolimatta vertauksista maihin, joissa paikallinen kieli toimi toisen asteen opetuskielenä (esimerkiksi Somaliassa), englantia pidettiin parhaana vaihtoehtona toisen asteen opetuskieleksi. Tätä perusteltiin yhtenäisen kansalliskielen puuttumisella Namibiassa ja englannin virallisen kielen asemalla. Julkaisussa myös korostettiin toisen asteen luonnetta syventävänä koulutuksena, jossa englannista saisi enemmän irti, sillä englanniksi oli saatavilla laajasti kirjallisuutta. Alkuperäiskieliä opetettaisiin yksittäisenä aineena. Opettavaisena esimerkkinä esiteltiin myös Neuvostoliiton kielipolitiikkaa, jossa venäjä toimi monen maan opetuskielenä sillä aikaa, kun paikallisia kieliä kehitettiin sopiviksi koulutuksen kieliksi.¹⁴⁷

Kieliselvitystä kirjoitettaessa Namibiassa ei vielä ollut yliopistoa. Itsenäisen Namibian myötä myös yliopiston perustaminen tulisi ajankohtaiseksi ja UNINin mukaan sen kieleksi tulisi valita englanti. Kielen ajateltiin helpottavan keski- ja yläluokkaisen väestön kouluttamista ja kansainvälisen tiedon saavuttamista. Suunnitelmissa oli myös

¹⁴⁵ Lyhenne: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

¹⁴⁶ Duggal et al. 1981, 57–62.

¹⁴⁷ Duggal et al. 1981, 62–65.

kehittää tiedekuntia, jotka keskittyisivät Namibian paikalliskielten tutkimukseen. Alkuperäiskieliä vaaliva yliopistoyhteisö nähtiin tärkeänä johtuen erityisesti yliopiston vaikutusvallasta yleiseen mielipiteeseen. Epävarmaksi kuitenkin jäi, olisiko englantia pidemmän ajan ratkaisu, vai jäisikö se kolmannen koulutusasteen kehittämisen alkutaipaleen kieleksi.¹⁴⁸

UNIN nosti esiin myös tarpeen kehittää opettajien koulutusta ja englannin kielen tasoa. Ongelmaksi muissa entisissä siirtomaissa oli noussut englannin ja ranskan huono taso, jolloin ne eivät vastanneet asemaansa virallisina kielinä. Kieliopetuksen kehittämisen lisäksi tulisi siis keskittyä namibialaisten asenteiden ja näkökulmien kehittämiseen.¹⁴⁹

Aineiston analyysin perusteella suomalaiset ottivat kantaa kielipoliittiseen tilanteeseen Namibiassa, ja kokivat paikallisten äidinkielen osaamisen avulla pystyvän vaikuttamaan työnsä tehokkuuteen. Suomalaiset pitivät kieltä tärkeänä osana kulttuuria, mikä näkyi myös koulumaailman kielistä puhuttaessa; monet opettajat korostivat äidinkielen merkitystä opetuskielenä. Paikalliskielten opiskelua pidettiin juuri kulttuurillisista syistä pääasiassa hyödyllisenä, vaikka erityisesti itsenäisyyttä lähestyttäessä vuosikertomuksissa esiintyi kommentteja, joiden mukaan olisi kaivattu parempaa kielenopetusta. Työkausien lyhenemistä harmiteltiin kielen oppimiseen vaikuttavana negatiivisena tekijänä. Suomalaiset opettajat kommentoivat englannin kielen käyttöönottoa opetuskieleksi sekä hyvänä että huonona asiana. UNIN:in julkaisuun verrattuna suomalaiset korostivat enemmän äidinkielen merkitystä, vaikka erityisesti haastateltavat näkivät myös englannin kielen hyödyt etnisesti neutraalina ja kansainvälisenä kielenä.

¹⁴⁸ Duggal et al. 1981, 64–65.

¹⁴⁹ Duggal et al. 1981, 65–66.

2 KONFLIKTEJA KIELIPOLITIIKASSA

Tässä luvussa käsittelen tyypittelyn myötä hahmottuneet kategoriat ”Etelä-Afrikan kielivaatimukset” sekä ”Englannin kieli – kestävä kompromissi vai karhunpalvelus?” Niiden pohjalta käsittelen tutkimuskysymyksiäni ”Mitkä tahot antoivat kielipoliittisia ohjeita Namibiassa olleille suomalaisille vuosina 1968–1990 ja millaisia konflikteja niistä aiheutui?”

Etelä-Afrikan Odendaal-suunnitelmaan kuului muun muassa maan jakaminen valkoisen ja mustan väestön kesken, jättäen parhaat viljelyalueet valkoisille¹⁵⁰. Näiden bantustanien tarkoitus oli erotella myös mustien eri heimot toisistaan.¹⁵¹ Myös koulutuspolitiikassa erillisen kehityksen oppeja pyrittiin toteuttamaan; valtio otti haltuunsa lähetyssseurojen ylläpitämiä kouluja 1960-luvulla koulujärjestelmän uudelleenorganisoinniseksi erillisen kehityksen politiikan mukaisesti. Afrikaans, joka oli tullut opetuskieleksi viidennellä luokalla, nähtiin namibialaisten silmissä yleisesti sortajien kielenä, kun taas englantia olisi tarjonnut mahdollisuuden kommunikoida muun maailman kanssa.¹⁵²

Vuonna 1966 Suomessa valittiin ensimmäistä kertaa vasemmisto-keskusta-hallitus, eli kansanrintama. Tällä oli vaikutusta Suomen ulkopolitiikkaan myös Etelä-Afrikan ja Namibian suhteen.¹⁵³ Samana vuonna, kun Suomessa valittiin vasemmisto-keskusta-hallitus, tuli myös kansainvälisessä mittakaavassa muutoksia näkemyksiin Etelä-Afrikan oikeudesta mandaattiinsa. YK:n yleiskokouksessa päätettiin selkeällä enemmistöllä mandaatin lopettamisesta ja myös Suomi puolsi päätöstä. Suomen diplomaatti Max Jacobson valittiin johtamaan Etelä-Afrikan kysymyksiä käsittelevää komiteaa, minkä myötä Suomen rooli myös YK:ssa selkeni. Yhteisten linjausten muodostaminen osoittautui kuitenkin hankalaksi ja usein Suomi pysyi neutraalina äänestyksissä välttääkseen konflikteja. Etelä-Afrikan pidättäessä 37 SWAPO:n aktivistia

¹⁵⁰ Kiljunen 1980, 85.

¹⁵¹ Kiljunen 1980, 92–95.

¹⁵² Kiljunen 1980, 110–113.

¹⁵³ Soiri & Peltola 1999, 74.

Suomi kuitenkin äänesti Etelä-Afrikan toimien tuomitsemisen puolesta.¹⁵⁴ Tämä sama puolueettomuus ei välity lähetystyöntekijöiden kannanotoista.

Väkivaltaisuudet varjostivat Namibiaa itsenäistymisen kynnyksellä. Taistelujen mittavuutta on tutkittu jälkeenpäin ja esimerkiksi sanomalehtien perusteella tehdyn arvion mukaan vuosina 1979–1989 siviiliuhreja Namibiassa oli noin 1 268. Vuonna 1979 perustetun vastakumouksellisen Koevoetin¹⁵⁵ iskut kohdistuivat Pohjois-Namibiaan ja niiden uhrien määrän arvioidaan olleen 3 323. SWAPO:n puolestaan arvioidaan tappaneen noin 198 Koevoetin jäsentä vuosien 1978–1982 aikana ja SWAPO:n pitämien vankileirien uhrien määrän arvioidaan myös liikkuvan joissakin sadoissa.¹⁵⁶ Kuten usein äärimmäiset olosuhteet tekevät, vaikuttivat väkivaltaisuudet myös koulunkäyntiin. Marjatta Elonheimo kirjoitti Oshigambon yläasteen ja lukion vuoden 1986 kertomuksessa koulumaailman haasteista. Esimerkiksi paljon päteviä opettajia oli ”väkivaltaisesti surmattu” tai he ovat lähteneet muuten maasta..¹⁵⁷

2.1 Etelä-Afrikan kielivaatimukset

Suomen Lähetysseura perusti Namibiaan kouluja, joissa työskenteli myös suomalaisia opettajia. Yksi opettajista oli Kirsti Ihamäki, joka työskenteli Namibiassa miehensä Mikko Ihamäen kanssa vuosina 1962–1972. Hänen mukaansa yleisestä tunnelmasta oli tulkittavissa Etelä-Afrikan asenne, jonka mukaan toivottiin ettei oppilaille opetettaisi englantia. Tämä oli pääteltävissä esimerkiksi eräästä välikohtauksesta Ihamäen työskennellessä Onguediwan miesopettajaseminaarissa:

¹⁵⁴ Soiri & Peltola 1999, 74–76.

¹⁵⁵ Wallace 2013, 295.

¹⁵⁶ Wallace 2013, 308.

¹⁵⁷ Vk. Marjatta Elonheimo 9.1.1987. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

[...] yks semmonen konkreettinen juttu: mä muistan ku tuli näitä Etelä-Afrikan tarkastajia, saattoivat vaan yhtäkkiä tulla sinne tarkastamaan, kun että miten me opetamme siellä seminaarissa. Ja sitten ne näki tän yhen pojan pöydällä englanninkielisen kirjan. Ja se otti sen se toinen tarkastaja että ”Mitä? Miten täällä voi olla tällainen kirja?”, ja tuota, näyttää sitä. Ja sitten selitettiin, että ”Joo heille opetetaan kerran viikossa englantia, että tää on oppikirja”. Se niinku pelkäs, että se on joku kirja, jota se poika nyt lukee, on muuten vaan joku romaani tai tällanen. Että siitä seuras semmonen kysymys että minkä takia ja me todettiin sillon että: jaaha, englanti oli kielletty kieli, tästä me vedettiin johtopäätös me opettajat.¹⁵⁸

Vuosien 1967–1968 lähettien vuosikertomuksista käy ilmi Etelä-Afrikan kielivaatimukset afrikaansin suhteen, kun kouluissa ryhdyttiin vaihtamaan opetus- ja tutkintokieltä afrikaansiksi entisestä ”ambokielestä” eli ndongasta. Muutokseen suhtauduttiin eri tavoin. Joidenkin lähettien mielestä afrikaansin kieleen siirtyminen helpottaisi työtä, sillä tenttikysymyksiä tai oppikirjoja ei tarvitsisi enää kääntää. Osa taas oli jo huomannut oppilaiden opiskeluvaikeudet vieraalla kielellä.¹⁵⁹ Namibialaisten oikeus kirjoittaa keskikoulututkinto vain kuudessa aineessa loppui myös vuonna 1968. Tämä tarkoitti sitä, että jollei mitään kyseisen alueen bantukieltä olisi hyväksytty tutkintoaineeksi, tulisi seitsemänneksi aineeksi saksa. Tämän vuoksi esimerkiksi Oshigambon oppikoulun seitsemäntenä toimintavuonna vaihdettiin I luokalla kesken vuotta opetuskieli ndongasta saksaksi. Samassa vuoden 1966 vuosikertomuksessa kerrottiin, että raportin kirjoittanutta lähettiä oli pyydetty ”maakalaiskielten neuvoston kokouksessa” ndongan kielen oppisuunnitelmakomiteaan, jonka tarkoituksena oli saada ndonga keskikoulun tutkintoaineeksi.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

¹⁵⁹ Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967-1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁶⁰ Vk. 1966, 35. Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967-1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki

Vuonna 1967 Etelä-Afrikan poliittiset näkemykset alkoivat näkyä käytännössä kielilakien lisäksi koulujen henkilöstöön vaikuttamisena. Ambomaan koulujaoston kokouksessa 18.8.1967 todettiin, että kouluosasto voisi hankkia ambo-opettajilta vapautuviin virkoihin valkoisia opettajia. Tämän ajateltiin kohottavan opetuksen tasoa, erityisesti kielten suhteen. Opetusjohtaja tohtori van Wykin sekä tarkastajien Gous, Burger ja Krüger kanssa 19.8.1967 käytyjen neuvottelujen jälkeen opetusosasto halusi myös nimittää Onguedivan kouluun valkoisen johtajan.¹⁶¹ Suomen Lähetysseuran Lounais-Afrikan lähetysalan hallintokunnan Ambomaan jaoston ja koulujaoston 3.–4.11.1967 pitämän kokouksen pöytäkirjassa on myös suoraan maininta paikallisten opettajien syrjinnästä. Hallitus tulisi järjestämään Onguedivaan viidestä kuuteen opettajaa, joita ei oltu vielä nimitetty, mutta samalla hallituksen kouluosasto oli päättänyt, että paikallisten, ”ambo-opettajien”, lukumäärä puolitetaan kahdeksasta neljään.¹⁶² Nämä tapahtumat sijoittuvat ajallisesti Odendaal-projektin aloituksen kynnykselle, jolloin Etelä-Afrikka ryhtyi toeuttamaan erillisen kehityksen politiikkaansa, eli apartheid-politiikkaa Namibiassa.

SLS:n kautta kirjallisuustyössä ollut Tuulikki Jantunen avasi vuoden 1967 työkertomuksessaan Etelä-Afrikan vaikutusta kieli- ja koulutyöhön. Jantunen toimi oppikirjatyössä Hallituksen Kouluosaston Bantukielten Toimiston alaisena, mutta kertoi työsuhteensa olleen päättymässä.

*”Juuri kun Kielitoimisto alkoi ryhtyä painattamaan ensimmäisiä oppikirjasarjaa, laskentoa, tuli Pretoriasta uusi laskennon opetussuunnitelma, joka edellyttää metriseen järjestelmään siirtymistä. Myös muiden aineiden opetussuunnitelmat uudistetaan. Oppikirjatyö on tällä hetkellä hiekkään valuvaa työtä.”*¹⁶³

¹⁶¹ Ptk. 18.8.1967, 181–183. Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967–1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁶² Ptk., 187–189. Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967–1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁶³ Vk. Tuulikki Jantunen 7.1.1968, 349. Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967–1968. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

Tiedossa oli myös koko Namibian koululaitoksen siirtyminen Pretorian opetusosaston alaisuuteen, mikä vaikuttaisi myös kielitoimiston uudistamiseen. Jantusen mukaan tämä tietäisi paikalliskielten parissa työskentelevän henkilökunnan radikaalia supistamista.¹⁶⁴

Etelä-Afrikan hallitus lisäsi vaatimuksia afrikaansin suhteen, mutta ei välttämättä tarjonnut välineitä muutoksen toteutukseen. Onandjokwen kättilö- ja apuhoitajakoulun vuoden 1972 kertomuksesta on luettavissa, että afrikaansinkielisten oppikirjojen puute oli aiheuttanut suuria vaikeuksia. Tuntimääräraportista on myös nähtävissä, ettei kieliä opetettu omana aineenaan.¹⁶⁵

Suomalaiset lähetystyöntekijät olivat perustaneet kirkolle kirjapainon Oniipaen 1900-luvun alussa. Vuonna 1973 kirjapainoon heitettiin räjähdysainepanos, joka aiheutti tulipalon. Tulipalossa tuhoutui koko kirjapaino sekä kirja- ja paperivarasto. Kirjapaino tuhoutui vielä toisenkin kerran vuonna 1981.¹⁶⁶ Kirjapainon räjäytys oli jäänyt haastateltavien mieleen. Virallista tutkintaa ei laitettu vireille, mutta yleinen käsitys oli, että iskun taustalla oli Etelä-Afrikka¹⁶⁷. Tulkintaa tukee muun muassa se, että jos iskun taustalla olisi ollut vapautusliike SWAPO, olisi tapaus haluttu tutkia ja saattaa tekijät vastuuseen. Loogisia intressejä kirjapainon tuhoamiseen ei ollut muilla kuin Etelä-Afrikalla.¹⁶⁸ Kirjapainossa painettiin hengellisen materiaalin lisäksi paikalliskielistä Omukwetu -lehteä, joka uutisoi kriittisesti ja tosiasioihin perustuen. Lehti oli ainut paikalliskielinen lehti Namibiassa.¹⁶⁹ Eirola pohti syitä kirjapainon räjäytyksen taustalla:

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Vk. 1972 Onandjokwen kättilö- ja apuhoita-koulu 25.1.1973, 107–108. Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁶⁶ Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

¹⁶⁷ Esim. Kirsti Ihmäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

¹⁶⁸ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

¹⁶⁹ Esim. Kirsti Ihmäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

*Koska siellä levitettiin lehteä, mikä ei ollu viranomaisten valvonnassa. Ja jossa saatettiin vielä sit paikalliskielellä, niin, kirjottaa jotain, mikä ei ollu niin hallituksen, tai viranomaisten näkemysten mukaan.*¹⁷⁰

Ensimmäisessä räjäytyksessä tuhoutui kirjapainon lisäksi kirjavarasto. Erikssonin mukaan kului aikaa, ennen kuin uutta kirjallisuutta saatiin kerättyä. Uusi kirjapaino aloitti toimintansa pari vuotta myöhemmin. Myös uusi kirjapaino räjäytettiin vuonna 1981, mutta tuolloin toimistotilat ja kirjavarasto eivät tuhoutuneet.

*Värsikirjan ja Omukwetun lisäksi täällä painettiin muuta hengellistä ja kirkollista materiaalia, koulukirjoja ja muuta materiaalia koulutoimen, terveydenhuoltotoimen ja myös liike-elämän tarpeisiin.*¹⁷¹

Seppo Kalliokoski oli ensimmäisiä paikalle saapuneita räjähdysten aikaan. Kollegansa kanssa he selvittelivät räjähdyspaikan sijaitsemista, ja toisen räjähdyspaikan jälkeen he löysivät jalanjälkiä läheltä onnettomuuspaikkaa. Poliisien vähäinen kiinnostus tapauksen selvittämiseen tukee tulkintaa siitä, että teon taustalla oli Etelä-Afrikka.

*Mä olin paikalla. Ja Lasse Eriksson silloin ja toisella kertaa mä olin kans paikalla ja ne oli kumpiki räjähdyspaikka, eikä, ei mitään muuta. Ja noi, siis, ekalla kertaa meitä harmittaa vieläkin Lassen kanssa se, että ku kato, ketään ei tullu sinne. Ja me ensin nähtiin sitte ja ku- siis se pelastettiin mitä pelastettavissa oli. [...] No sit sieltä tuli poliisit. No sitte ne vaa tuli ja tutki, ja meitä harmittaa vieläkin, ku vähän ajan päästä se poliisi sano ”Joo, täällä on kiinalainen terroristien reppu”, ku siellä oli joku kiinalainen sarjakuva sisällä ja muuta. Me ollaan ihan vakuuttuneita, että se toi sen tullessaan ja meitä harmittaa ku me ei voida sitä ihan tuhatprosenttisesti vakuuttaa.*¹⁷²

Vuosia myöhemmin Kalliokoski keskusteli aiheesta eteläafrikkalaisen kanssa:

¹⁷⁰ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

¹⁷¹ Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

¹⁷² Seppo Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

[...] nii sitte mä jututin sitä kuskia mä sanoin et ”Olitsä siel sotimassa in South-West Africa in Ovambo”, sano et ”Joo mä olin siellä lentokentäl”, nojoo sit ”Tehän räjäytitte meidän kirjapainonki kaks kertaa”, mä sanon sille. Se kaveri sano vaan ”En minä, mutta muut”, kyllä ne sen tiesi.

Kirjapaino oli toisaalta merkityksellinen lähetystyön evankelioimistyön edistymisen kannalta, toisaalta siellä painettiin paikalliskielistä materiaalia, eli vahvistettiin kielten asemaa. Kirjapainon räjäyttämisen voi nähdä Etelä-Afrikan pyrkimyksenä vaikeuttaa paikalliskielten käyttömahdollisuuksia. Kirkko, jolle kirjapaino kuului ja jossa myös suomalaisia työskenteli, rakensi kirjapainon uudelleen ja sen toiminta elvytettiin. Kirjapainon räjäytys aiheutti tauon painotyössä, mutta itse kielityöhön sillä ei välttämättä ollut suurta vaikutusta. Eirolan mukaan räjäytys ei sinänsä kirjallisuustyöhön vaikuttanut, vaikka aiheuttikin painotoimintaan taukoa:

Tota mut sitte se et mikä niinku merkitys sillä oli niinku kirjallisuustyöhön, niin mulla on vähä semmonen näkemys itellä, että ei se varmaan hirveesti niinku siihen kirjallisuustyöhön sinänsä vaikuttanu, et se vaikutti ehkä siihen et mitä kaikkee siinä- et tuli niinku taukoo siihen miten niinku siihen painotyöhön. [...]
*Tota varsinaiseen niinku suomalaisten tai kirkon kirjallisuustyöhön niin, en mä usko et siihen, jos mä aattelen niinkun Raamatun käännöstyötä ja näin niin, ei kai se siihen sitte niin paljon vaikuttanu.*¹⁷³

Suomalaisten sympatiat namibialaisia kohtaan näkyvät niin puhuttaessa kirjapainosta kuin myös suomalaisten suhtautumisessa kielipolitiikkaan. Analyysi sopisi myös siihen historian narratiiviin, jonka mukaan paikalliset, SLS:n perustamat kirkot vastustivat Etelä-Afrikan Odendaal-suunnitelmia jo 1960-luvun alussa niiden ollessa vasta alkutekijöissään.¹⁷⁴

¹⁷³ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

¹⁷⁴ Eirola 2019, 162–168.

Vuoden 1971 SLS:n Lounais-Afrikan työalan esimiehen katsauksessa on maininta alalla käytetystä kielestä. Mikko Ihamäki kirjoitti Etelä-Afrikan pääministerin puhuneen ensimmäistä kertaa mustien kirkonjohtajien kanssa politiikkaa, ”ja vieläpä afrikaanssin kielellä”. Ihamäki kirjoitti myös kenraalikomissaarin ankarasti varoittaneen ulkomaalaisia kirkon työntekijöitä sekaantumasta maan politiikkaan. Se, missä määrin varoitus koski suomalaisten tekemää kielityötä, ei käy ilmi.¹⁷⁵ Komissaarin kanssa käytyyn keskusteluun viitataan myös Suomen Lähetysseuran Lounais-Afrikan työalan varaesimiehen vuosikertomuksessa vuodelta 1972:

*”[...] ja sanoin lopuksi jotenkin tähän tapaan. JOS HALLITUS KARKOITTAA MEIDÄT SUOMALAISET TÄÄLTÄ, NIIN MEIDÄN MUKANAMME LÄHTEVÄT SITTEN NE VIIMEISET IHMISET JOITTEN SANAAN OKAVANGOLAISET VIELÄ LUOTTAVAT. KUN ME SANOMME ETTÄ JOKA MIEKKAAN TARTTUU, SE MIEKKAAN HUKKUU, he uskovat sen, mutta teitä ne eivät enää näytä uskovan.”*¹⁷⁶

Sitaatista on tunnistettavissa suomalaisten omaksuma rooli namibialaisten puolustajina ja sillanrakentajina Etelä-Afrikan ja Namibian väliseen rauhaan – lähetysdiskurssille onkin ominaista arvottava tendenssi. Esimerkin kaltaisilla kirjallisilla tuotoksilla on myös aina diskursiivinen ulottuvuus, eli maailmaa ja tapahtumia merkityksellistävä asema. Samalla kun luodaan käsitystä todellisuudesta, kuvataan myös valtasuhteita.¹⁷⁷ Esimerkissä kuvataan suomalaisten vaikutuksen paikallisiin olevan vahvempi kuin Etelä-Afrikan hallituksen, eli luodaan käsitystä eri tahojen valtasuhteista alueella.

¹⁷⁵ Vk. Mikko Ihamäki, 5–6. Hha 41, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1972, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁷⁶ Vk. 1972, 101–102. Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁷⁷ Löytty 2006, 101–102.

2.2 Englannin kieli – kestävä kompromissi vai karhunpalvelus?

Vuonna 1976 vaikuttivat puheet itsenäistymisestä jo hetken aikaa kääntyvän todeksi. Namibian työalan esimiehen yleiskatsauksessa viitattiin jopa lupaukseen, jonka mukaan Namibialle olisi luvattu täydellinen itsenäisyys vuoden 1978 loppuun mennessä.¹⁷⁸ Myös Märta von Schantz kirjoitti maan tilanteesta vuoden 1976 kertomuksessaan:

*Tulevaisuuden näkymiä on itsenäinen Namibia, opetuskielen todennäköinen vaihtuminen kokonaan englanniksi ja toiveena lisää opettajavoimaa, ennenkaikkea kielten ja historian aloilta omasta maasta, että koulun laajentaminen ja pitemmälle viety linjajako tulisi mahdolliseksi.*¹⁷⁹

Englannin asemaa koskevat kommentit ja ajatukset kävivät toteen, sillä se valittiin lopulta Namibian viralliseksi kieleksi. Vuoden 1977 lopussa kieliä koskevista muutoksista kirjoitti Sirkka Haavisto, joka työskenteli Oshigambon yhteislyseossa. Vuonna 1977 koulussa oltiin vielä suoritettu afrikaansissa ensimmäisen kielen kurssi. Haaviston mukaan tilanne tulisi huomattavasti helpottumaan, kun ndongan opiskelu äidinkielenä alkaisi vuonna 1978.¹⁸⁰

Paikallisten (muiden kuin koulujen oppilaiden) englannin kielen tasosta ei juuri ole mainintoja vuosikertomuksissa tai kokouspöytäkirjoissa, paitsi lähettikomitean pöytäkirjassa ajalta 26.–28.4.1988. Rantalan vierailun yhteydessä todettiin, että kirkon taloudenhoitaja pystyi kommunikoimaan hänen kanssaan englanniksi sillä ”Nuorempi polvihan osaa suht’ koht’ englantia”.¹⁸¹

¹⁷⁸ Yleiskatsaus, 32. Hha 45, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1976-1977, ”1. sidos: Lounais-Afrikka 76-77, Angola 77, Sengal 77 2. sidos: Etiopia, Tansania”. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁷⁹ Vk. Märta von Schantz 29.12.1976, 124–125. Hha 45, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1976-1977, ”1. sidos: Lounais-Afrikka 76-77, Angola 77, Sengal 77 2. sidos: Etiopia, Tansania”. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁸⁰ Vk. Sirkka Haavisto 7.12.1977, 193. Hha 45, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1976-1977, ”1. sidos: Lounais-Afrikka 76-77, Angola 77, Sengal 77 2. sidos: Etiopia, Tansania”. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁸¹ Ptk. Lähettikomitea 26.–28.4.1988. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

Haastateltavat kommentoivat myös englannin taidon tilannetta Namibiassa. Monien mielestä nykypäivän Namibia on aiempaa huomattavasti englanninkielisempi. Kuten edellä kävi ilmi, eivät esimerkiksi Kalliokosket päätyneet käyttämään englantia työssään.¹⁸² Ihamäki kertoi puhuneensa ndongaa vanhojen ystävien kanssa vieraillessaan Namibiassa vielä itsenäistymisen kynnyksellä. Nyt hän oli kuitenkin kuullut tuttavapiiristään, että ne joiden kanssa ennen puhuttiin ndongaa, saattavat vastata englanniksi.¹⁸³

*(...) ennen itsenäistymistä ihmiset puhuivat äidinkieltään. Ja nytten puhuvat englantia. Eli joku, joka siellä oli käynyt vierailemassa, ja hänhän puhui niille ndongaa, niin hänelle vastattiin englanniksi. Ja hän oli aivan typertynyt, aivan että ”miten voi näin olla”. Eli ne on tavallaan ottaneet tämmösen suuren maailman kielen ykköskieleksi ja nämä äidinkielet vähitellen häipyy johonkin sitte horistontin taakse. Että en tiedä miten, en ole ollut maassa sillon.*¹⁸⁴

Eriksson kuvaili nuoremman väestön nykyään puhuvan enemmän englantia kuin vanhemman väestön.

*Vanhukset toki puhuvat äidinkieliään, mutta nuoriso hoitaa kaiken englanniksi. [...] Raamattuseura pyrkii edistämään raamatun käännöstyötä ja nythän myös Suomen Pipliaseura tukee ndongan ja kwanjaman uusia raamatunkäännöshannkeita. Toki kirkkojen jumalanpalveluskielet ovat edelleen äidinkielisiä, mutta kaupungeissa alkaa englantikin yleistyä jumalanpalveluskielenä. Kun maassa on tapana ottaa oma virsikirja ja raamattu mukaan kirkkoon, yleistävästi nuorilla raamattu on englannin kielinen.*¹⁸⁵

¹⁸² Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

¹⁸³ Kristi Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

Vaikka englannin kieli näyttää saaneen jalansijaa Namibiassa, ei suhtautuminen kaikkiin englanninkielisiin välttämättä ollut samansuuntainen itsenäisyyttä edeltävänä aikana, eli kaikkia kyseisen kielen puhujia ei välttämättä käytännössä aina yhdistetty kieleen liittyviin positiivisiin mielikuviin ja ideologiaan. Sisko Järviluoma kirjoitti vuosikertomuksessaan vuodelta 1987 amerikkalaisesta pariskunnasta.

*[...] ensimmäistä kertaa koulumme historiassa saimme Amerikasta nuoren pariskunnan opettamaan englantia ja matemaattisia aineita. Mutta siinä, että opettajat olivat Amerikasta oli levottomuuksien yksi syy. Amerikkahan tukee Etelä-Afrikan politiikkaa.*¹⁸⁶

Järviluoma kirjoitti vuoden 1988 kertomuksessaan negatiivisen asenteen kohdistuneen myös osittain häneen itseensä hänen ulkomaalaisuutensa vuoksi.

*Henkilökohtaisesti olen kokenut vaikeutta vuoden lopulla apulaisrehtorina olemiseni takia. Maa on saamassa itsenäisyyden ja ulkomaalainen koetaan käskijänä.*¹⁸⁷

Edeltävä esimerkki kuvailee suomalaisten valta-asemaa eri tavalla verrattuna esimerkiksi siihen, jonka mukaan suomalaiset olivat paikallisten rauhjoittajia¹⁸⁸. Sitaatin mukaan suomalaisten aseman tuomaa valtaa oltiin kyseenalaistamassa.

Suomalaisten asenne amerikkalaisia kohtaan näkyy Tuovi Kaarina Pennasen vuosikertomuksessa, jossa hän käsitteli Auala Elcin Library -kirjaston kulunutta vuotta. Suurin osa saaduista kirjoista oli tullut Amerikasta, joiden Pennanen kuvaili olleen

¹⁸⁶ Vk. Sisko Järviluoma 11.12.1987. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁸⁷ Vk. Sisko Järviluoma 7.12.1988. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁸⁸ Vk. 1972, 101–102. Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

vanhoja, likaisia ja hylättyjä koulu- ja lainakirjoja. Englannista taas oli Pennasen mukaan saatu uusia, kauniita ja monipuolisia kirjoja British Councilin kautta. Rahallista tukea kirjasto oli kuitenkin saanut niin Suomesta, englantilaiselta OXFAMilta kuin Yhdysvalloistakin.¹⁸⁹

Kuvaus paikallisten asenteesta Yhdysvaltoja ja yhdysvaltalaisia kohtaan on mielenkiintoinen, sillä englantia perusteltiin UNINin julkaisussa nimenomaan sen poliittisella neutraaliudella, verraten afrikaansin Etelä-Afrikka -kytkökseen. Viittaukset esimerkiksi amerikkalaisten opettajien läsnäolon aiheuttamaan levottomuuteen oppilaiden parissa taas ei puhu neutraaliuden puolesta. Tämä kertoo siitä, että englannin kieli nähtiin kommunikaation välineenä, eikä sitä välttämättä yhdistetty tiettyyn kansalaisuuteen tai maahan, toisin kuin afrikaans. Näkökulmien eroa kielen funktion suhteen selittää englannin kielen kansainvälisyys verrattuna afrikaansiin.

UNINin julkaisun toisessa osiossa esiteltiin perusteita englannin kielen valitsemiselle viralliseksi kieleksi. Itsenäisen Namibian virallisen kielen tulisi täyttää tietyt kriteerit. UNIN luokitteli vaadittaviksi kriteereiksi seuraavat: (1) yhtenäisyys, *unity* (2) hyväksyttävyys, *acceptability* (3) tuttuus, *familiarity* (4) käyttökelpoisuus, *feasibility* (5) tiede ja teknologia, *science and technology* (6) panafrikkalaisuus, *pan africanism* (7) laajempi kommunikaatio, *wider communication* ja (8) Yhdistyneet kansakunnat, *United Nations*. Virallisen kielen valinta miellettiin yleisen kielen, lingua francan, valinnaksi.¹⁹⁰ Julkaisussa tämä käy, jos ei vielä rivien välistä niin viimeistään seuraavasta sitaatista, ilmi:

*Huomautetaan, että virallisen kielen tai lingua francan, valinnan 'ei tule pohjautua lingvistisille tai esteettisille kriteereille vaan aina poliittisille, taloudellisille ja väestötieteellisille kriteereille.*¹⁹¹

¹⁸⁹ Vk. Tuovikaarina Pennanen 1987. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

¹⁹⁰ Duggal et al. 1981, 37–38.

¹⁹¹ Duggal et al. 1981, 38. Käännös: Kristiina Teppo.

Virallinen kieli ei siis tulisi olemaan synonyymi kansalliskielelle. Julkaisun määritelmä viralliselle kielelle eroaa esimerkiksi Suomen virallisten kielten määritelmästä: Suomessa virallisina kielinä toimivat samalla kansalliskielien asemassa olevat suomi ja ruotsi.

Alkuperäiskielen valinta viralliseksi kieleksi koettiin ongelmalliseksi mahdollisten heimoristiriitojen vuoksi. Yhden alkuperäiskielen valitseminen viralliseksi muiden ylitse saattaisi aiheuttaa ristiriitoja eri kieliryhmien välille. UNIN näki eurooppalaislähtöisen kielen asettamisen viralliseksi yleisenä käytäntönä Afrikan valtioissa. Alkuperäiskieli saattaisi Namibiassa täyttää toisen ja kolmannen kriteerin, mutta ei muita. Afrikaans ei myöskään soveltuisi viralliseksi kieleksi, sillä se täyttäisi ainoastaan kolmannen ja neljännen kriteerin. Saksa ei Namibian entisenä siirtomaaisäntäkielenä soveltuisi, sillä se ei täyttäisi ensimmäistä, toista, kuudennetta tai kahdeksatta kriteeriä. Ranska vaikutti alkuun hyvältä vaihtoehdolta, mutta se ei täyttäisi täysin kuudennetta eikä kolmatta kriteeriä.¹⁹² Mielenkiintoista on, että kriteereissä ei mainittu esimerkiksi äidinkielen merkitystä oppimisen kannalta, vaikka julkaisussa viitattiin myös UNESCO:n tutkimusraporttiin¹⁹³, jossa korostettiin sen tärkeyttä. Kielten soveltumattomuutta ei myöskään käsitelty kehityskohteina, vaan muuttumattomana totuutena, johon ratkaisu löytyisi englannin kaikki kriteerit täyttävästä toimivuudesta.

UNIN perusteli tarvetta nostaa englannin tasoa kasvaneen mielenkiinnon ja kansainvälisten työmahdollisuuksien lisäksi tulevan itsenäisen valtion vaurastumisella. Namibian taloudellisen potentiaalin nähtiin löytyvän kaivosteollisuudesta, maakaasusta ja kalastuksesta, mutta näiden itsenäisen tuotannon varmistaminen riippuisi maan englannin kielen tasosta. Koska Englanti oli kansainvälisesti teknologian ja tieteen kieli, tulisi namibialaisten kouluttautua siinä mahdollisimman hyvin.¹⁹⁴

¹⁹² Duggal et al. 1981, 39–40.

¹⁹³ Duggal et al. 1981, 57–62.

¹⁹⁴ Duggal et al. 1981, 9.

Namibian tulevan hallituksen haluttiin toteuttavan sovintopolitiikkaa ja yhden paikalliskielen valitseminen olisi suosinut yhtä paikallista kieliryhmää ylitse muiden, kun taas englantia palveli tarkoitusta yhdistää kansakunta. Lisäksi englantia oli SWAPON ja YK:n riveissä vahva kieli, sekä informaation vaihdosta suuri osa oli englanninkielistä.¹⁹⁵

Suomalaisten kokemus kansalliskielten asemasta virallisina kielinä välittyy myös suomalaisten lähetystyöntekijöiden näkemyksistä, joiden mukaan oikeus äidinkieleen on turvattava. Englannin näkeminen hyvänä kompromissina Namibian suuresta kielimäärästä johtuen nousi kuitenkin esiin haastatteluissa. Kaikki haastateltavat tiedostivat logiikan englannin kielen valitsemisen taustalla, mutta monet ilmaisivat myös huolensa paikalliskielten tilanteesta.

Äidinkielen asema ja taito on rappeutunut tai huononemassa. Vanhukset toki puhuvat äidinkieliään, mutta nuoriso hoitaa kaiken englanniksi. [...] Kun Swapoa muutenkin on syytetty ambokeskeisyydestään, niin puolue ja valtio ei ole mitenkään halunnut muistuttaa siitä, että ndonga ja kwanyama ovat suurimmat kieliryhmät. Maaseudulla vielä alaluokat ovat äidinkielistä, mutta kaupungeissa kaikki lapset käyvät koulua englanniksi ja äidinkielen opetus on olematonta. UNAMissa on toki kotimaisten kielen tutkimusta ja opetusta.¹⁹⁶

[...] kyllä se on tietysti tämmönen havahtuminen myöskin siihen, että voivat olla maailman ihmisten kanssa tekemisissä kun osaavat englantia. Joo, toisaalta ymmärrän sen, mutta toisaalta se on melkonen vahinko kyllä, että jos äidinkieli häviää¹⁹⁷

[...] Myös tää Lahja Lehtonen, siis joka opetti siellä, se on aika merkittävä kyllä. Se opetti tätä englantia siis Oshigambon lukiossa, se oli niitä

¹⁹⁵ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

¹⁹⁶ Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

¹⁹⁷ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

ensimmäisiä opettajia Toivo Tirrosen kanssa. [...] tää Nangolo Mbumba, se oli opetusministeriki ja muuta. Nii se niille aina puhu tästä kielipolitiikasta että ku äidinkieli jäi jalkoihin.¹⁹⁸

Vuoden 1989 vuosikertomuksissa oltiin jo lähellä Namibian itsenäistymistä. Vuosikertomukset vilisivät mainintoja YK:n rauhanturvaajista ja tunnelma oli sekoitus odottavaisuutta ja jännitystä. Järviluoma kirjoitti englannin kielen opetuksen tilanteen olleen huono – ”katastrofaalinen” – opettajien riittävästä lukumäärästä huolimatta¹⁹⁹. Myös Lehtonen ilmaisi huolensa koulunkäyntiin liittyvien muutoksien suhteen. Uuden hallituksen myötä oli luvassa uusi opetussuunnitelma ja uudet oppikirjat, mutta niiden aikataulu oli vielä epäselvä.²⁰⁰

Seppo Kalliokosken mukaan äidinkielen opetus ensimmäisillä luokilla Namibiassa toteutuu tänä päivänä ainoastaan Pohjois-Namibiassa.

Kun siel on nyt se systeemi että kahdella ekalla luokalla saa olla- on äidinkielellä. Mut sitte se loppuu. Esimerkiks Windhoekissa ku on tää Martti Ahtisaari -koulu, jonka OAJ niinku niinsanotusti anto lahjaks Maralle ku se täytti 60 [...] siellä on ambokielisiä opettajia, mut ne on usein niitä, jotka on ollu maanpaossa. Niin niiltä puuttuu ambokieliopin osaaminen. Niin ne ei, ne ei oo- ne lähtee ekalle luokalle opettaa englanniks. Ja kun oppilas tulee sinne (- -) sinne nii sen kotona puhutaan ndongaa mutta koulussa ei opeteta sitä. Et vain siis Ambomaalla se toteutuu se et äidinkielen saa kaks ekaa vuotta käydä ja sitte tässä on paljon näitä asioita että. Et ku äidinkielellä voi vaan ymmärtää näitä asioita paremmin, niinku syvällisemmin²⁰¹

¹⁹⁸ Seppo Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

¹⁹⁹ Vk. 1989, Sisko Järviluoma 3.12.1989. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁰⁰ Vk. Lahja Lehtonen 9.12.1989. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁰¹ Seppo Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

UNIN asenteista englannin kieltä kohtaan kertoo myös se, että julkaisussa oli kyseisen kielen valinnan perustelulle varattu eniten tilaa. Englannin kielen tulkittiin vastaavan kaikkiin asetettuihin kriteereihin. Vapautusliikkeen jo valitsemana ja käyttämänä kielenä englantia vastaisi ensimmäiseen kriteeriin. Kielen kolonialistisesta taustasta huolimatta sen ei koettu tuottavan negatiivisia assosiaatioita, joten myös toinen kriteeri täyttyisi. Kuudennen ja kahdeksannen kriteerin todettiin täyttyvän myös. Perusteluina olivat englannin käyttö laajalti Afrikassa, erityisesti Namibian naapurimaissa – yhtä lukuunottamatta. Englanti oli myös toinen YK:n kielistä. Loppujen kriteerien vastaavuudessa englannin todettiin olevan ”pre-eminently suitable”, erityisen sopiva. Ranskan myönnettiin olevan hyvä vaihtoehto, mutta huolimatta sen laajasta käytöstä myös Afrikassa, sen ei nähty täyttävän kolmatta eikä kuudennetta kriteeriä.²⁰²

Kriteerit	Alkuperäiskielet	Afrikaans	Saksa	Ranska	Englanti
1. Yhtenäisyys	-	-	-	x	x
2. Hyväksyttävyys	x	-	-	x	x
3. Tutuus	x	x	x	-	x
4. Käyttökelpoisuus	-	x	x	x	x
5. Tiede ja teknologia	-	-	x	x	x
6. Panafrikkalaisuus	-	-	-	-	x
7. Laajempi kommunikaatio	-	-	x	x	x
8. Yhdistyneet Kansakunnat	-	-	-	x	x

Taulukko 1: UNIN:in laatimat kriteerit ja eri kielten vastaavuus niihin.

Englanti oltiin valittu usean maan viralliseksi kieleksi Afrikassa, ja UNIN käytti tätä yhtenä perusteena kielen valinnalle. Englannin kuvailtiin saavuttavan yhä enemmän käyttötilaa julkisten tilanteiden ohella myös afrikkalaisten yksityiselämässä. Julkaisussa ei mainittu, koettiinkö ilmiö positiivisena vai negatiivisena, mutta asiayhteydestä saattaa päätellä, että se nähtiin toivottuna reaktiona kielen valinnan jälkeiselle kehitykselle.

²⁰² Duggal et al. 1981, 40–41.

Julkaisu osoitti tukensa myös SWAPOlle, joka oli jo käytännössä päättänyt englannin kielen tulevan itsenäisen Namibian viralliseksi kieleksi. Yhteys SWAPOon vahvisti käsitystä englannista vapauden kielenä, ja sen käyttö opetuskielenä UNINilla ja muissa instituuteissa vahvisti namibialaisten halua oppia kieltä.²⁰³

Modernien kielisuunnitelmien kuvailtiin painottavan alkuperäiskielten merkitystä kansalliselle identiteetille. Kaikissa kielissä myönnettiin olevan potentiaalia kehittyä vastaamaan niille asetettuihin haasteisiin. Etelä-Afrikan apartheid-politiikan mukaisen bantu-koulutusjärjestelmän nähtiin kuitenkin painaneen Namibian alkuperäiskielet ja niiden puhujat alistettuun asemaan afrikaansin voimalla. Tämän vuoksi Namibian johtajienkin arvioitiin pitävän englantia ainoana vaihtoehtona itsenäiselle Namibialle. Englannin kielen eurosentrisyys herätti kuitenkin julkaisun laatijoissa huolta, sillä eurooppalaisen kielen valinta viralliseksi kieleksi saattaisi ennemmin tai myöhemmin sysätä alkuperäiskielet syrjään. Afrikkalaisten oli myös huomattu suhtautuvan eurooppalaisiin kieliin ainoana kehitystä tukevinä kielinä verrattuna omiin paikalliskieliinsä.²⁰⁴

On syytä pohtia, luekutuuko UNINin kielisuunnitelma Kaplanin top down- vai bottom up -kielisuunnittelun kastiin. Ensimmäisessä mallissa keskushallinnon ratkaisut viedään ruohonjuuritasolle, ja jälkimmäisessä analysoidaan kentän tarpeet ja otetaan ne huomioon keskushallinnon päätöksenteossa.²⁰⁵ Julkaisu pyrki kenttätutkimusmaisella otteellaan esiintymään bottom up -suunnitelmana, mutta käytännössä julkaisusta saa käsityksen, että tulkinnat tehtiin perustelemaan englannin valintaa viralliseksi kieleksi. SWAPO oli myös jo päättänyt englannin kielen virallisesta asemasta.

UNIN halusi selventää, mitkä tekijät saattaisivat edistää tai hidastaa kielisuunnitelman laatimista Namibialle. Edistäviä tekijöitä olivat taloudellinen potentiaali, väkiluku, motivaatio englannin oppimiselle, mahdollisuus radion käyttöön etäopetuksessa,

²⁰³ Duggal et al. 1981, 40–41.

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Piri 2001, 24.

teollisuuden rooli opetuksessa sekä naapurimaiden kielipolitiikat. Hidastaviksi tekijöiksi luokiteltiin afrikaansin valta-asema, bantustanisaatioon pyrkimisen vaikutukset, opettajien pätevyydet, koululaisten määrä verrattuna odotettuun koululaisten määrään, työvoiman saatavuus ja resurssit, asutuksen hajanaisuus ja sen vaikeuttama koulutusyksikköjen sijoittaminen, opinto-ohjelman soveltumattomuus englannin kielen käytölle ja kolmannen asteen koulutuksen puute. UNIN listasi myös tekijöitä, joiden vaikutuksesta ei oltu täysin varmoja: väestön mobilisaation nopea lisääntyminen, urbanisaation kasvu, poliittiset ja sosio-ekonomiset odotukset, kansallisen kehityksen alueet, vallitseva paikalliskielten tilanne ja mahdollinen maaseudun ja kaupunkien välisestä taloudellisesta epätasapainosta aiheutuva vaihtelu. Julkaisussa listattiin vielä huomautuksia, *pointers*, koskien opetuskieltä, monikielisyyttä ja näkökulmia kielipolitiikkaan nojautuen julkaisun edeltäviin osioihin.²⁰⁶

Julkaisun viimeisessä osiossa ehdotettiin eri koulutusasteiden opetuskielille lopulliset vaihtoehdot. Namibian koulutusjärjestelmää ei oltu vielä lyöty lukkoon, joten UNIN ehdotti eri kielisuunnitelmia erikseen silloiselle koulutusjärjestelmälle ja mahdollisesti sen tilalle valittavalle uudelle koulutusjärjestelmälle. Namibiassa oli tuolloin voimassa 12 vuoden järjestelmä (conventional structure), joka jakaantui alempaan peruskouluun, ylempään peruskouluun ja toisen asteen ohjelmiin. Pidettiin kuitenkin todennäköisenä, että Namibia pyrkisi ottamaan käyttöön yhdeksän vuoden peruskoulujärjestelmän (nine-year basic education cycle), jota seuraisi kolmen vuoden toisen asteen koulutus. Tälle yhdeksän vuoden peruskoulujärjestelmälle ehdotetuista vaihtoehdoista yhdessäkään paikallinen kieli ei yksinään ollut opetuskielenä läpi koko peruskoulun.²⁰⁷

UNINin julkaisussa pohdittiin myös opettajavoiman tarpeen lisääntymistä ja ehdotti itsenäisyyttä edeltäviä ja itsenäisyyden jälkeisiä strategioita tarpeen täyttämiseksi. Strategioiden pääasiallisina tavoitteina olisivat opettajien kouluttaminen vastamaan vaadittua englannin kielen tasoa, opettajien työllisyyden parantaminen ja ulkomaalaisten opettajien palkkaaminen. Myös strategioita englanninkielisen

²⁰⁶ Duggal et al. 1981, 89–91.

²⁰⁷ Duggal et al. 1981, 92–100.

opetussuunnitelman ja -materiaalin suunnittelemiseksi laadittiin. Lopuksi listattiin erilaisia projekteja, joita tulisi suorittaa englannin kielen käyttöönottoa varten.²⁰⁸

Koulujen opetus tapahtui tutkimaani ajankohtaa edeltävästi paikalliskielillä, mutta vaihtui ensin afrikaansiin ja myöhemmin englantiin. Vaikka kommentteja englanninkielisen opetuksen hyvistä puolista esiintyy, olivat kieleen liittyvät kommentit opettajien taholta pääasiassa kriittisiä. Kielisiirtymissä oli vaikeuksia ja huoli äidinkielen asemasta ja oppimisvaikeuksista erottui selkeänä teemana.

Analysoimani aineisto tarjosi vastauksia myös tutkimuskysymyksiin ”Mitkä tahot antoivat kielipoliittisia ohjeita suomalaisille 1968–1990 ja mitä konflikteja niistä aiheutui?” Käsittelimäni kategoriat ”Etelä-Afrikan kielivaatimukset” ja ”Englannin kieli – kestävä kompromissi vai karhunpalvelus?” osoittavat, että Etelä-Afrikka esitti kielellisiä vaatimuksia myös suomalaisten toteuttamaan opetustyöhön. Konkreettisia esimerkkejä tästä olivat Ihamäen kokema eteläafrikkalaisten koulutarkastus sekä kirkon kirjapainoon tehdyt iskut. Kirjapainon räjäytys ei suoranaisesti vaikuttanut kielityöhön pitkässä juoksussa, mutta aiheutti tauon muiden muassa paikalliskielisen Omukwetu -lehden painatuksessa. Piri onkin todennut, että kielipoliittisissa yhteyksissä on yleistä, että ristiriitoja syntyy ja poliittiset konfliktit ovat usein kielikonflikteja²⁰⁹.

²⁰⁸ Duggal et al. 1981, 104–116.

²⁰⁹ Piri 2001, 61.

3 SUOMALAISET JA KIELIPOLITIikka

Tässä luvussa käsittelen tyypittelyn myötä muodostamani kategoriat ”Kielipolitiikka osana muuta politiikkaa” ja ”Kielityö osana lähetystyötä”. Kategoriat tarjoavat vastauksia tutkimuskysymyksiini ”Miten suomalaiset harjoittivat kielipolitiikkaa Namibiassa vuosina 1968–1990 ja oliko sillä vaikutusta itsenäisen Namibian kielipoliittisten linjausten muodostumiseen?” sekä ”Mikä oli suomalaisten yhteys UNINiin?”

Haastatteluissa 1970-luvun alkua kuvailtiin eräänlaisena käännekohtana sekä poliittisesti että lähetystyön kannalta.²¹⁰ Ihamäki arvioi, että Etelä-Afrikan pysyminen Namibiassa lisäsi SWAPON näkyvyyttä ja namibialaisten kokemaa epäoikeudenmukaisuutta.²¹¹ Eirolan mukaan murroskauteen vaikutti Etelä-Afrikan voimankäytön siirtyminen poliisivoimilta armeijalle vapautustaistelijoita vastaan käydyssä sodassa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että Ambomaasta tuli sotatoimialue, minkä vuoksi lähteystyöntekijöillä oli mahdollisuus poistua työalueeltaan.²¹² Näin myös tapahtui. Kalliokoskien saapuessa Ambomaalle 1973 lähettejä oli 85 ja heidän työaikansa loppua kohden 1990-luvulle tultaessa heitä oli enää 20.²¹³ Lähettien vähenevää määrää voi myös selittää se, että Namibiassa lähetystyössä seurakunnan itsenäistä toimintaa oltiin kehitetty jo pitkään, 1870-luvulta alkaen.

Namibia julistettiin itsenäiseksi 21.3.1990. SWAPO oli puolueena saanut eniten ääniä vaaleissa, ja se pyrki rauhanomaiseen vallanvaihtoon tekemällä muutoksia varovaisesti. Koulu-, terveys- ja asumispolitiikkaan pyrittiin kuitenkin lisäämään varoja ripeään tahtiin. Uusi hallitus halusi esimerkiksi lopettaa koulujen rotuerottelun ja tarjota ilmaisen peruskoulutuksen.²¹⁴

²¹⁰ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021; Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

²¹¹ Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

²¹² Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

²¹³ Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

²¹⁴ Wallace 2013, 307.

3.1 Kielipolitiikka osana muuta politiikkaa

Namibialle ehdotettua kielisuunnitelmaa kontekstoitii esittelemällä muiden maiden kielipoliittisia malleja. UNINin julkaisun neljäs osio esitteli kielen kehitystä Sambiassa, Botswanassa, Tansaniassa, Keniassa ja Kamerunissa. Vuonna 1965 Sambia valitsi englannin opetuskieleksi ensimmäisestä luokasta lähtien. Päätöstä perusteltiin puuttuvalla lingua francalla ja tarkoituksella ehkäistä etno-lingvististä kilpailua. UNINin julkaisun laatimishetkellä Sambiassa oli noussut ongelmia englannin suhteen: diglossiaa²¹⁵, kommunikaatio-ongelmia koulun ja kodin välillä sekä heikkoja oppimistuloksia neljännen ja seitsemännen luokan jälkeen koulunsa päättäneillä. Ongelmista huolimatta englannin käyttöä opetuskielenä päätettiin jatkaa, korostaen opettajan mahdollisuutta käyttää vaikeissa opetustilanteissa jotain muuta (paikallista) kieltä sekä sambialaisten kielten opetuksen kehittämistä.²¹⁶

Botswanassa entisen siirtomaaisännän kielen, englannin, rinnalla virallisena kielenä oli setswana, jota puhui huomattava enemmistö väestöstä (80%). Setswana oli opetuskielenä ensimmäiset neljä vuotta, minkä jälkeen viidennellä luokalla siirryttiin käyttämään englantia opetuskielenä. Englannin rooli Botswanassa oli UNINin mukaan erittäin merkittävä. Se oli hallituksen, parlamentin ja talouselämän kieli. Teollistumisen ja kaupungistumisen kiihtyessä pidettiin todennäköisenä, että englannin käyttö lisääntyisi näillä aloilla. Itsenäisen Namibian valitessa englannin viralliseksi kielekseen, pidettiin myös naapurimaiden englanninkielisyyttä todennäköisenä paineena Botswanalle säilyttää ja kasvattaa englannin asemaa.²¹⁷

Tansaniassa oli kaksi virallista kieltä: englanti ja swahili. Englanti oli toisen asteen opetuskielenä, mutta swahili oli saavuttanut paljon käyttötilaa maassa – sitä käytettiin jopa parlamentin kokouksissa. UNIN mainitsi riskin Tansanian etääntymisessä muista maista englannin aseman heikentymisen myötä. Swahilin lisääntynyttä käyttöä

²¹⁵ Kielten jakautuminen eri toiminta-alueille tai käyttötarkoituksiin monikielisessä yhteisössä. ”Diglossia”, Tieteen termipankki: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:diglossia> (Sivustolla käyty 30.5.2021.)

²¹⁶ Duggal et al. 1981, 77–79.

²¹⁷ Duggal et al. 1981, 79–81.

kuvailtiin ei ainoastaan nationalistisena ilmiönä, vaan myös kielen kehityksenä kohti sen laillista roolia koulutuksen, sosiaalisen, kulttuurillisen ja taloudellisen kehityksen saralla maassa. Tansaniassa koulutusministeriö kuitenkin aktiivisesti pyrki kehittämään englannin opetuksen tasoa.²¹⁸

Kenian virallisiksi kieliksi asetettiin englanti ja swahili maan itsenäistyessä vuonna 1963. Koska swahilia ei puhuttu Keniassa yhtä laajasti kuin Tansaniassa, sen nostaminen lingua francaksi vaati valtiolta aktiivisempia toimia. Englanti oli toiminut opetuskielenä jo ennen itsenäistymistä, ja swahilia opetettiin toisena kielenä. Maassa oli kuitenkin herännyt keskustelua swahilin käytön edistämisestä esimerkiksi opetuskielenä ja parlamentissa. Muiden paikallisten kielten asemaan ei juuri keskitytty, vaikka käytännössä opettajat käyttivät paikallisia äidinkieliä ensimmäisten kahden ja kolmen kouluvuoden aikana. Englanti nähtiin Keniassa 1980-luvulla hyödyllisenä kansainvälisenä kielenä turismin kannalta, ja afrikkalainen lingua franca sai myös roolin kenialaisten perinteiden välittäjänä.²¹⁹

Kamerun oli esimerkeistä ainoa, jossa virallisina kielinä olivat kaksi ei-alkuperäistä kieltä: englanti ja ranska. Englantia opetettiin pakollisena koko maassa, ja se oli opetuskielenä maan länsiosissa. Englannin ja ranskan käytöstä huolimatta, paikalliset kielet olivat säilyttäneet asemansa kotikielinä, eikä näiden syrjäytymistä pidetty todennäköisenä.²²⁰

Suomalaiset olivat Namibiassa aktiivisia toimijoita muun muassa terveydenhuollon ja koulutuksen aloilla, mutta oliko heillä yhteyttä Namibian kielipolitiikan muodostumiseen? Itsenäisen Namibian ensimmäiset vaalit vuonna 1989 voitti SWAPO, jolla oli tiiviit yhteydet UNINIin. Lähestyn kysymystä suomalaisten osallisuudesta pohtimalla suomalaisten yhteyttä UNINIin. Eirola luonnehti kytköstä seuraavasti:

²¹⁸ Duggal et al. 1981, 81–82.

²¹⁹ Duggal et al. 82–84.

²²⁰ Duggal et al. 1981, 84–85.

*Tää Namibian instituutti oli osa tämmöstä YK:n kansakunta-, Nationhood -ohjelmaa, jota Suomi myöskin rahoitti. Ja sen kautta sit suomalaiset pääsi myös tän instituutin johtokuntaan, johtokuntatyöhön mukaan. Et siin oli tämmönen ikäänku, ylätasolla oli linkki suomalaisia.*²²¹

Myös Martti Ahtisaari toimi UNINin johtokunnassa vuosina 1975–1976.²²² Eirola kertoi UNINin tehneen useita selvityksiä kansainvälisen asiantuntijaryhmän voimin yhteiskunnan eri sektoreista. Selvitysten oli tarkoitus valmistella politiikkaa tulevaa itsenäistä Namibiaa varten. Tässä tutkielmassa käsitelty UNINin kielisuunnitelma oli yksi näistä selvityksistä. Eirola kuitenkin totesi, että itsenäisyyden koittaessa oli reaalityö tilanne ehtinyt muuttua, joten osa dokumentaatiosta ja selvityksistä olivat ehtineet vanhentua. Jossain määrin myös vanhentuneita selvityksiä voitiin kuitenkin hyödyntää.²²³ Itse kieliselvityksen hyödyllisyys näyttää toteutuneen ainakin siinä määrin, että englanti valittiin viralliseksi kieleksi, kuten selvityksessä pyrittiin ehdottamaan.

UNINin tiiviistä yhteyksistä SWAPOon kertoo muun muassa se, että instituutissa kävi paljon SWAPO:n edustajia, ja nykyinen Namibian presidentti Hage Geinob toimi instituutin johtajana. SWAPO:n poliittinen maailmankuva mukaili kansallismielisyyttä ja itäblokkiin suuntautuneisuutta.²²⁴ Tämä näkyy myös esimerkkinä Neuvostoliiton kielipolitiikasta UNINin kielisuunnitelmassa. Piri huomauttaa, että kielipoliittinen suunnittelu ”assosioituu merkittävässä määrin vallassa olevaan poliittiseen puolueeseen”, muiden politiikan osa-alueiden suunnittelutyöhön verraten.²²⁵

Lähetysseuran linjaukset rotuerottelua ja Etelä-Afrikan miehitysvaltaa kohtaan koki ikään kuin toiminnan sisäisen auditoinnin 1960-luvulla. Suomalaislukijoille ja

²²¹ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

²²² Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

²²³ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Piri 2001, 24–25.

lähetyssseuran toiminnasta kiinnostuneille kerrottiin Afrikassa tapahtuneista sosiaalisista ja poliittisista muutoksista vuonna 1962 Suomen Lähetysseuran julkaisemassa kirjasessa *Teollistunut Eurooppa ja teollistuva Afrikka*. Kirjan kirjoitti Namibiassa vieraillut Suomen Lähetysseuran johtokunnan puheenjohtaja Mikko Juva. Juva esitti vaatimuksen rotuerottelun tuomitsemisesta, mutta tämä suhtautumistapa Etelä-Afrikkalaisia miehittäjiä vastaan herätti ristiriitoja Lähetysseuran johtokunnan sisällä. Lopulta päästiin kompromissiin ja Löytyn mukaan Juvan kirjoittaman julkaisun jälkeen namibialaisten itsenäisyyspyrkimyksiin suhtauduttiin myös Lähetysseurassa vakavammin. Muutos näkyi myös kynän varressa, kun painettujen teosten kirjoittajien joukkoon mahtui nyt myös lähetystyön kohdemaan ihmisiä.²²⁶

Löytyn kuvaamat ristiriidat Juvan ja Lähetysseuran johtokunnan sisällä linjausten määrittelyn suhteen kertoo myös suomalaisen lähetystyön sisällä olevasta näkemysten vaihtelevuudesta. Vaikka lähetystyö osaltaan rajoittaa aineiston ulottuvuuksia, tulee edeltävän kaltaiset esimerkit ottaa muistutuksena siitä, että myös tähän kontekstiin mahtuu yksilöitä, joilla on eriäviä mielipiteitä yhteisistä tavoista. Voimakastahtoiset yksilöt voivat myös yksinään olla vaikutusvaltaisia suuntaan tai toiseen, rakentaen myös näkyvämmiin diskurssia lähetystyöstä ja sen lähettämästä viestistä.

UNINin julkaisun kolmas osio käsitteli erilaisia ongelmia, joita englannin kielen valitseminen saattaisi aiheuttaa sosio-poliittisesti, sosio-kulttuurillisesti, pedagogisesti, taloudellisesti ja hallinnollisesti sen tuomista eduista huolimatta. Englannin uskottiin voivan yhdistää maata ja ehkäisevän sosiaalisia kuiluja. Ulkopuolinen kieli voisi alkaa toimia heimorajat ylittävänä kansallisena kielenä. Tämän tueksi otettiin esimerkki Ghanasta. Alkuperäiskielen todettiin toimivan maissa, joissa ne olivat tarpeeksi laajassa käytössä, kuten kiswahili Tansaniassa. Eurooppalaisia kieliä oli kuitenkin käytetty niin pitkään hallinnollisina kielinä, että ne nähtiin ”sillan ylittäjinä” itsenäisyyden ja tulevaisuuden välillä, jolloin alkuperäiskieli olisi kehittynyt virallista kieltä vastaavalle tasolle. Huolimatta ulkopuolisten kielten toimivuudesta kansallisessa kommunikaatiossa, eivät heimojen väliset kielelliset konfliktit täysin poistuisi. Tästä

²²⁶ Löytty 2006, 93–94.

esimerkkinä mainittiin Nigerian sisällissota, jonka aikana maassa englantia oli virallisena kielenä. Ulkopuolisen kielen virallistamisen pelättiin myös kasvattavan kuilua koulutettujen ja kouluttamattomien välille. Esimerkiksi hallituksen kyky kommunikoida kansan kanssa saattaisi kärsiä. UNIN kuitenkin uskoi paikallisten alkuperäiskielten selviävän kolonialistisen kielen valta-asemasta huolimatta. Niiden ajateltiin ikään kuin säilyttävän paikkansa automaattisesti, pikku hiljaa kehittyen ja lopulta syrjäyttäen hallintokielenä toimineen siirtomaakielen.²²⁷

UNIN pohti myös, voisiko kieli, joka on täynnä etnisiä ryhmiä eriarvoistavia assosiaatioita, toimia modernin afrikkalaisen valtion virallisena kielenä. Englannin päätyminen viralliseksi kieleksi vaatisi tarkkoja toimia kielen sisäisen rasismin poistamiseksi. Erityisesti tekstien ja oppimateriaalien tulisi vastata namibialaista kokemusta. Alkuperäiskielten merkityksen huomioonottava kielisuunnitelma nähtiin tärkeänä, sillä kielten kulttuurillisen merkityksen painottaminen oli maailmalla nousussa. Oli myös tullut esiin ikäviä esimerkkejä Afrikan maista, joissa englantia oli virallisena kielenä ja joissa alkuperäiskielten puhujat olivat itse ryhtyneet näkemään kielensä vähempiarvoisena englannin rinnalla. Tämä saattoi vieraannuttaa yksilön omasta alkuperästään. Jotta englantia voisi toimia Namibian virallisena kielenä, tulisi jokaisella kansalaisella olla mahdollisuus hytöä kielen käyttämisestä arkipäivässä. Kaksipiippuisen ongelman ajateltiin ratkeavan ajan myötä; englantia nostaisi Namibian sosio-ekonomisesti muiden valtioiden joukkoon, ja pidemmän päälle alkuperäiskielten aseman ja kansallisen identiteetin vahvistaminen onnistuisi.²²⁸

UNINin kielisuunnitelman julkaisun hetkellä Namibian opetushallinto oli suunniteltu vahvistamaan apartheid-politiikkaa. Kolmannen osion lopussa pohdittiin erilaisten elinten, kuten opetusministeriön, tarpeellisuutta. Eri instituuttien ja hallinnollisten tahojen välistä kommunikaatiota ja yhteistyötä tulisi kehittää, jotta opetuksen ja kielen kehittymisen tasoa voitaisiin paremmin seurata. Myös talouslinjausten tulisi sopia yhteen kielisuunnitelman kanssa. Tätä silmällä pitäen, tulisi selvittää muun muassa eri

²²⁷ Duggal et al. 1981, 48–52.

²²⁸ Duggal et al. 1981, 53–56.

sektoreiden kielikäytäntöjä ja -tarpeita. Englannin kehittymistä afrikkalaisten kommunikaatiovälineeksi ainoastaan ulkomaille tulisi kuitenkin varoa, sillä se saattaisi johtaa brain drain -ilmiöön, eli korkeasti koulutetun työvoiman maastamuuttoon.²²⁹

3.2 Kielityö osana lähetystyötä

Eirola kuvaili suomalaisten kielityön Namibiassa koostuneen kolmesta osasta. Ensimmäinen osio koostui Raamatun käännöstyöstä ja muusta hengellisestä materiaalista²³⁰, mihin löytyy paljon viittauksia myös vuosikertomuksista ja kokouspöytäkirjoista. Toinen osio oli koulunkäyntiin liittyvän materiaalin tuottaminen. Suomalaiset julkaisivat muun muassa ndongnakielisen aapisen, ABD-kirjan. Kolmantena osiona voidaan pitää sanakirja- ja kielioppityötä, jossa ansioituivat erityisesti Martti Rautanen ja Toivo Tirronen. Kaikkia edellämainittuja kielityön aloja harjoitettiin lähetystyön alusta alkaen.²³¹

Suomalaisten vaikutus kielten käyttömahdollisuuksiin ja kehitykseen on vaikeasti mitattavissa. Monien haastateltavien mukaan he itse muiden suomalaisten ohella kuitenkin yrittivät muistuttaa äidinkielen tärkeydestä ja kielityötä tekemällä pyrkivät edistämään paikalliskielten asemaa.²³² Eirolan mukaan suomalaiset ovat voineet vaikuttaa Namibiassa kielen kehitykseen ja tukea paikalliskielten elinvoimaisuutta. Hänen mukaansa Lähetysseura teki myös tietoisesti päätöksen opettaa englannin kielellä kouluissaan. Taustalla oli ajatus, että englanninkielinen opetus voisi edistää namibialaisten asemaa itsenäisessä valtiossa afrikaansia paremmin.²³³

Vuosien 1974–1975 aikana lähetystyöntekijöiden aktiivisuus Namibiassa näyttää vähentyneen. Vuosikertomuksia on vähän ja ne ovat lyhyitä, sama koskee

²²⁹ Duggal et al. 1981, 69–74.

²³⁰ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

²³¹ Ibid.

²³² Esim. Kirsti Ihamäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

²³³ Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021.

kokouspöytäkirjoja. Muita lähetystyön arkistomateriaalin määriä ei ole tässä analysoitu, joten vuosikertomusten ja raporttien määrästä itsessään ei voida vetää suoria johtopäätöksiä. Alueen lähettien esimies kirjoitti vuoden 1975 yleiskatsauksessaan, että läheteillä oli ollut vaikeuksia saada viisumeja ja työlupia.²³⁴ Myöskään kielityöhön ei vuonna 1975 ollut paljoa ylimääräisiä varoja. Toivo Pentikäinen esitteli Lounais-Afrikan työalan hallintokunnalle kirkkohallituksen toivomuksen saada varoja Ruparassa tehtävää kirjallisuustyötä varten Tuulikki Jantusen lähdettyä Suomeen. Suomen Lähetysseuran budjetissa ei kuitenkaan ollut määrärahaa tätä varten, mutta tarvittavia varoja pyrittiin löytämään muualta.²³⁵

Arkistomateriaalista on löydettävissä suoria viitteitä lähetysseuran tekemään kielityöhön. Hallintokunnan Kavangon jaosto käsitteli kokouksessaan ortografiaa, ja pöytäkirjaan kirjoitettiin, mikä oikeinkirjoitus vakinaistuu²³⁶. Paikallisia kieliä haluttiin siis osata mahdollisimman hyvin. Kielten kirjakieliä työstettiin ja niiden asemaa pyrittiin sitä myöten parantamaan. Muutoksia ja niiden luonnetta kommentoi Pentti Toivanen Kavangon alueen vuosikertomuksessaan vuodelta 1969:

*Kulunut vuosikymmen vei mennessään Kavangon edestä o:n sekä aiheutti muutamia muitakin nimien muutoksia. Tämä sinänsä pieni ja mitättömältä tuntuva toimenpide kuvaa kuitenkin sitä, että lähetit ja lähetys ovat koettaneet kuunnella maan kanta-asukkaita mm. hyväksymällä heidän paikannimensä.*²³⁷

Suomalaisilla oli siis paitsi valtaa määritellä kielioppia, myös mahdollisuus jakaa valtaa itse paikallisten näkemyksille.

²³⁴ Lounais-Afrikan työalan yleiskatsaus, 80–85. Hha 44, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1975, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²³⁵ Ptk. Suomen Lähetysseuran Lounais-Afrikan työalan hallintokunnan kokous 8.9.1975, 59. Hha 44, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1975, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²³⁶ 282a. Hha 39, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1969, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²³⁷ Vk. Pentti Toivanen, 127. Hha 40, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1970–1971, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

Laina Kivelä kirjoitti vuoden 1971 kertomuksessaan Raamatun käännösten tarkasta kielityöstä. Käännökset lähetettiin Lontooseen, jossa raamatuntutkijat ja filologit tarkistivat käännökset verraten niitä alkukieliin ja muihin käännöksiin. Kivelä listasi Lontoosta tulleen palautteen kysymyksiä seuraavasti:

*Onko käytetty sana paras mahdollinen tuon käsitteen ja ajatuksen ilmaisuun?
Onko se kaikkien helposti ymmärtämä, varsinkin nuoren polven? Eikö löytyisi
parempaa ilmaisu? Eikö voitaisi tätä asiaa vielä selvemmin ja
yksinkertaisemmin sanoa? Eikö löydy bantukielistä vastinetta tälle käsitteelle?
Yrittäkää poistaa mahdollisimman tarkkaan muista kielistä lainatut sanat.
Etsikää kansankielinen ilmaisu.*²³⁸

Kivelä jatkoi samansuuntaista pohdintaa myös vuoden 1972 kertomuksessaan ja nosti jälleen esiin tutkijoiden huomiota: ”onko käännös sellainen, että nuori polvi sen hyvin ymmärtää ja että pakanakin, jolle sanaa luetaan, edes jotain siitä käsittää.”²³⁹

Pienessä ristiriidassa edelliseen väitteeseen paikallisten toiveiden kuuntelemisesta on käsitys kielen puhtaudesta ja sitä myöten pyrkimykset poistaa tapahtuneet toisen kielen aiheuttamat muutokset. Muiden kielityöntekijöiden ohella myös Tuulikki Jantusen kielityötä väritti käsitys ”puhtaasta” kielestä. Hän otti asian pariinkin otteeseen puheeksi vuosikertomuksissaan. Vuoden 1966 kertomuksessaan hän puhui kwangalin kielen saamista ndongan kielen vaikutteista ja niistä eroon pääsemisestä:

*”Yhä selvemmäksi käy, että Ambomaalla pääasiassa ndongan kielellä opiskellut
kuangalisivistyneistö on tuonut sieltä omaan kieleensä vieraita muotoja ja
sanastoa niin paljon että katolisen väestön vastahakoisuus sellaisen kielen*

²³⁸ Vk. Laina Kivelä 28.12.1971, 34–35. Hha 41, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1972, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²³⁹ Vk. Laina Kivelä 10.1.1973, 53. Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

hyväksymisestä kirjakieleksi on ymmärrettävää ja kielen 'restaurointi' välttämätöntä."²⁴⁰

Näkemykset kielen puhtaudesta voivat suomalaisilla juontaa juurensa pienen maan pieneen kieleen; kieli on pyrittävä pitää mahdollisimman puhtaana muunkielisistä vaikutteista, jotta se selviäisi itsenäisenä eikä sulautuisi ajan saatossa toiseen kieleen.

Jantunen ajatukset puhtaasta kielestä näkyvät myös hänen 7.1.1970 kirjoittamassaan vuosikertomuksessa, jossa hän toivoi Englannista opiskelumatkalta palanneen pastori Asser Lihongon olevan ”tarpeeksi nöyrä opettelemaan uudelleen äidinkieltä ja vapautumaan sekakielestä”. Samassa yhteydessä käy ilmi, että Jantunen oli pyrkinyt kielen puhdistamiseen jo vuodesta 1958, minkä jälkeen se tapahtui yhdessä hallituksen kielikomitean ja raamattukomitean kanssa.²⁴¹

Vuonna 1976 Lähetyseuran kielityö vaikuttaa tehostuneen. Suomen Lähetyseuran Lounais-Afrikan työalan hallintokunnan 15.6.1976 pidetyssä kokouksessa päätettiin, että Kivelä kutsutaan takaisin kirjallisuustyöhön ja auttamaan ndongankielisen Vanhan Testamentin puhtaaksikirjoittamisessa, Jantusta pyydetäisiin työskentelemään kotimaassa kwangalinkielisen kirjallisuustyön parissa ja Heikkinen luvan järjestyessä pääsisi Mpungun kungkielisen kirjallisuustyön pariin.²⁴²

Kielityöhön panostamista perusteltiin myös kristinuskon levittämällä. On kuitenkin vaikeaa tietää, esitettiinkö tämä perustelu sen vuoksi, että suomalaiset lähetit toimivat kirkon alaisina vai oliko taustalla yksilöiden omat arvot. Vuosikertomukset ja kokouspöytäkirjat oli tarkoitettu nimenomaan Lähetyseuran nähtäväksi. Esimerkiksi

²⁴⁰ Vk. Tuulikki Jantunen, 76. Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967-1968. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

²⁴¹ Vk. Tuulikki Jantunen 7.1.1970, 154. Hha 40, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1970-1971, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

²⁴² Ptk. Suomen Lähetyseuran Lounais-Afrikan työalan hallintokunnan kokous 15.6.1976, 11–15. Hha 45, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1976-1977, 1. sidos: Lounais-Afrikka 76-77, Angola 77, Sengal 77 2. sidoks: Etiopia, Tansania. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

Suomen Lähetysseuran Lounais-Afrikan lähetysalan Ambomaan alueen lähettien 6.–9.2.1970 pidetyn kokouksen pöytäkirjassa motiivi on selkeästi ilmaistu. Siinä todetaan, että kieli- ja opetustyötä tekevän Heikkisen toivotaan siirtyvän tekemään yksinomaan kielityötä ja Oshigambon yhteislyseoon valittaisiin hänen tilalleen toinen opettaja. Lopuksi todettiin, että ”ilman perustavaa laatua olevaa kielityötä evankeliumin sanoman perille meneminen on kyseenalaista”.²⁴³ Myös Väinö Simojoen vuoden 1970 raportissa mainitaan paikallisten kielten olevan edellytys työntekoon eri heimojen parissa. Samalla hän toteaa, että kielten opetteluun tarvitaan kirjallisuutta kyseisillä kielillä.²⁴⁴ Myös Irmeli Aho toteaa vuoden 1970 kertomuksessaan, että ”vaikka oppilaat käyttävätkin afrikaansia, eivät he sitä koulun ulkopuolella mielellään puhu, jonka vuoksi ndongan hallitseminen olisi opettajalle kasvatuskielenä tärkeä”.²⁴⁵ Aineistosta ei voi varmuudella tulkita, minkä syyn lähetit itse mielsivät tärkeimpänä kielityön toteuttamiselle, mutta paikoin erityisesti opettajat vaikuttavat olleen huolissaan oppilaiden mahdollisuuksista oppia asioita vieraalla kielellä, mikä ei suoraan ole yhteydessä itse kristinuskon omaksumiseen. Haastatteluissa lähetit ilmaisivat paikalliskielillä olevan itseisarvoa ihmisten äidinkielenä sekä tärkeä rooli kulttuurin ymmärtämisessä²⁴⁶. Paikallisten puhuttelu heidän omalla kielellään nähtiin myös kohteliaisuutena.²⁴⁷

Suomen Lähetysseuran Lounais-Afrikan työalan hallintokunnan 20.3.1972 pidetyn kokouksen pöytäkirjaan on lisätty kokouksessa käytyä pohdintaa seurakuntalehden, *Mbudin*, ilmaisjakelun hyvistä ja huonoista puolista. Heikon kysynnän vuoksi hallintokunta ehdotti, että lehti ilmestyisi muutaman kerran vuodessa Kavangolla irtonumeroina myytävän Omukwetun yhteydessä. Jotta kavangolaisten oma mielipide

²⁴³ Ptk., 262–264. Hha 40, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1970-1971, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁴⁴ Vk. Väinö Simojoki, 48. Hha 40, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1970-1971, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁴⁵ Vk. Irmeli Aho 12.1.1971, 51. Hha 40, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1970-1971, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁴⁶ Esim. Kirsti Ihmäen puhelinhaastattelu. 3.2.2021; Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

²⁴⁷ Seppo Kalliokosken & Ritva Kalliokosken haastattelu. Vantaa 19.2.2021.

saataisiin esille, asia siirtyisi Kavangon asioiden toimikunnalle, jossa työskenteli myös kirjallisuus- ja kielityössä olevia.²⁴⁸ Paikalliskielellä kirjoitetun lehden levikki ja sen hinta vaikuttivat kielen käyttömahdollisuuksiin ja ilmaisivat myös suhtautumista kieleen.

Kalle Syrjä kirjoitti vuoden 1974 teollisuusalueen toimintakertomuksessa, että Otjiwarongossa työmiehet ostivat innokkaasti kirjoja. Hän oli kollegoidensa kanssa myös jakanut ilmaisia, Scripture Gift Missionilta Johannesburgista saatuja traktaatteja ja kirjasia. Vuonna 1974 ambokielisiä, mbundunkielisiä ja kwangalinkielisiä traktaatteja oli jaettu yhteensä 600 kappaletta, ja pienempiä evankelioivia kirjasia oli jaettu 1500 kappaletta.²⁴⁹ Myös Kivelän vuoden 1975 vuosikertomuksesta on löydettävissä mainintoja tekstimateriaalin jakelusta, jota perustellaan nimenomaan evankelioimistyöllä.

On valmistettu erillisinä kirjasina jotkut evankeliumeista, näin Ndongaksi että Kwanyamaksi, sillä nähdäksemme näillä kirjasilla on suuri merkitys evankelioimistyössä, kun ihmiset voivat ostaa niitä muutamalla sentillä kappale tai voidaan vaikka jakaa maksutta kuten lentolehtisinä etenkin näin kaukaisilla rajaseuduilla ja pakanaväestön kesken. [...] Sitten olen kääntänyt sekä Ndongaksi että Kwanyamaksi kaksi lasten kirjasta. Ne sisältävät Raamatun kertomuksia lastentajuisesti, ovat kauniisti kuvitettuja ja Raamattuseura toimittaa myös niitä aivan minimaalisella hinnalla.²⁵⁰

Kavangon Raamattukoulu poikkesi muista opinahjoista kieliopintojen määrässä. Vuoden 1976 toimintaraportin mukaan englantia opetettiin yksi viikkotunti 46:sta,

²⁴⁸ Ptk., 141. Hha 41, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1972, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁴⁹ Tk. Teollisuusalue 1974, 221. Hha 43, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1974, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁵⁰ Vk. Laina Kivelä 25.22.1975, 113. Hha 44, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1975, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

kwangalia kaksi ja afrikaansia yksi.²⁵¹ Muissa kouluissa äidinkielen opinnot eivät ylittäneet tuntimäärässä muita kieliopintoja.

Namibiassa Lähetyseuran lähettämät raamatunkääntäjät työstivät Raamatun tekstejä samalla kun uusien kielten kirjakieliä kehitettiin. Jotkut lähetit tekivät muutakin kielitieteellistä työtä paikan päällä yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Motiivina paikallisten kielten aseman parantamiseen ei siis pöytäkirjojen ja vuosikertomusten perusteella vaikuta olleen ainoastaan lähetystyön kristillisen kastetyön edistäminen. Aineistossa puhutaan raamatunkäännöstyöstä, jota tehtiin muun muassa ndongan, akhoen, kungin ja kwangalin kielille. Oniipassa oli myös kirkon kirjapaino, josta oli esimerkiksi vuonna 1979 ilmestynyt 12 kirjaa.²⁵² ELOK myönsi varoja käytettäväksi ”bushmannikirjallisuustyöhön”, jota lähetystyön raamatunkääntäjä teki muun työnsä ohessa. Myöhemmin hallintokunta päätti, että hän saa käyttää työaikaansa kielentutkimukseen.²⁵³ Hän kävi myös SLS:n myöntämän lainan avulla Englannissa kielikurssilla työstämässä keräämäänsä aineistoa.²⁵⁴

Suomen Lähetyseuran pöytäkirjoista ja vuosikertomuksista käy ilmi kielen konkreettinen vaikutus sekä suomalaisten lähettien että paikallisten namibialaisten elämään. Useissa vuosikertomuksissa pohdittiin kieliongelmia ja eri kielten käyttämisen ristiriitoja. Kansalliseen kielipolitiikkaan ei kuitenkaan suoranaisesti otettu kantaa, vaan mielipiteet kohdistuivat lähinnä koulujen kielikäytäntöihin tai lähettien ja paikalliskielten suhteeseen. Lahja Lehtosen mukaan valkoisten kouluissa ylioppilaskirjoitusten hyväksytyjen prosentuaalinen määrä oli vähän yli 90 %, kun taas värillisten kouluissa se oli 35 %. Väliaikainen hallitus oli tehnyt päätöksen kaikkien

²⁵¹ Vk. Mikko Tervonen 10.1.1976, 184. Hha 44, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1975, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

²⁵² Olle Eriksson, Namibian työalan yleiskatsaus Oniipassa 11.1.1979, 28-36. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

²⁵³ Ptk., Oniipa 27.7.1981, 19. Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981-1985, Namibia, vuosikertomukset (1981-1985). Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

²⁵⁴ Vk. Terttu Heikkinen, Rupara 28.12.78, 39. Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

koulujen avaamisesta kaikille ihonväristä riippumatta. Valkoisen kansanosan oma hallinto ei kuitenkaan ollut tehnyt päästöstä asiasta, joten se ei astunut suunnitelmien mukaan voimaan vielä vuoden 1987 alussa.²⁵⁵ Vuonna 1987 ilmestyi myös kolme kirjaa: ndonga–english dictionary (kirkon kirjapainosta), Raamatun uusittu, nykykielinen painos ndongaksi sekä kwangaliksi.²⁵⁶

Suomen Lähetysseuran Namibian työalan lähettien kokoontumisessa 30.9–1.10.1989 kaavailtiin vuosisuunnitelmaa vuosille 1991–1995. Maan yhtenäistyessä monikielisyyden nähtiin muodostavan ongelman, jonka ratkaisuksi ehdotettiin englanninkielistä toimintaa ainakin kaupunkeihin. Siellä tehtävän huumeiden vastaisen työn ajateltiin toimivan evankeliumin välittäjänä. Yhdistävänä tekijänä puhuttiin myös musiikista, ”jossa ei ole kielirajoja”.²⁵⁷ Kommentti antoi ymmärtää, että kielirajoista oli jossain määrin ollut haittaa lähetystyössä.

Marjatta Elonheimon kuvaili itsenäistymisen tunnelmia koulutyön näkökulmasta vuoden 1990 raportissa, jossa hän kirjoitti hallituksen olleen myötämielinen ja kannustaneen kaikkea koulutusta. Elonheimoa mietitytti kuitenkin, antaako hallitus painoarvoa kouluilta kerätylle palautteelle uusien opintosuunnitelmien suhteen. Elonheimo kirjoitti myös, että yhtenä Suomen kehitysyhteistyön kohteena oli Namibian uusiutuva koululaitos. Tämän huomioiden voi todeta, että suomalaiset olivat tekemisissä namibialaisten saaman kielellisen ja muun opetuksen kanssa. Uudessa hallituksessa istui jopa suomalaisten lähetystyöntekijöiden opettamia ministereitä. Elonheimon mukaan hallituksessa näki suomalaisten työn tuloksen:

²⁵⁵ Vk. Lahja Lehtonen 30.12.1986. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁵⁶ ”Namibia 1987”. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁵⁷ Suomen Lähetysseuran Namibian työalan lähettien kokoontuminen 30.9.–1.10.1989. Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu**: läh. kok. 17.-19.1.86. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

*Kuluneena vuonna miellä onkin ollut paljon iloa entisistä oppilaistamme, jotka uuden hallituksen myötä ovat päässet maan johtaville paikoille. Heitä on mm. Nykyinen opetusministeri. - Työmme on ollut siten pitkällä tähtäimellä tulosta tuottavaa.*²⁵⁸

Lahja Lehtosen vuosikertomuksesta käy ilmi, että ”lukusuunnitelman laatijat” olivat sitä mieltä, että uskonnon ja moraalien aineita opetettaisiin englanniksi, sillä se olisi hyvä tilanne oppia kieltä. Lehtonen kuitenkin totesi:

*Eikö olisi oikein, sanoin, opettaa uskontoa äidinkielellä, koska uskonto on sydämen asia ja äidinkieli on sydämen kieli.*²⁵⁹

Sitaatti on myös esimerkki aikaisemman tutkimuksen osoittamasta lähettien uskon näkemisestä itseisarvona.²⁶⁰ Uskonnon opettamista äidinkielellä perusteltiin tässä näkemyksellä, jonka mukaan uskonto on tunnetason asia ja sitä myöten ansaitsee tulla ilmaistuksi yksilön tunteita parhaiten välittävällä kielellä.

Osa muistakin suomalaisista opettajista painotti äidinkielen tärkeyttä, erityisesti edellä mainittuna tunnekielenä. Oppilaat kuitenkin itse olivat innokkaita oppimaan englantia, kun opetuskieli vaihtui afrikaansista englantiin²⁶¹. Nkurenkurun yläaste ja lukio olivat ensimmäinen englanninkielinen oppikoulu Kavangolla vuonna 1990. Muissa kouluissa opetus tapahtui kyseisenä vuonna vielä afrikaansiksi, mutta tavoitteena oli, että vuoden 1991 alusta kaikissa Namibian kouluissa opetuskielenä olisi englanti.²⁶² Englanti ei kuitenkaan aina tarjonnut helpotusta. Päivi Säynevirta työskenteli kuntoutuskeskuksella,

²⁵⁸ Vk. Marjatta Elonheimo 1990. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁵⁹ Vk. Lahja Lehtonen 5.1.1990. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁶⁰ Hokkanen 2006, 35.

²⁶¹ Vk. Seija Manninen 1990. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

²⁶² Vk. Sirkku Sieviläinen: Nkurenkurun yläaste ja lukio 1990. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia. Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki.

jossa tulevien kuntoutustyöntekijöiden opetus tapahtui englanniksi. Hänen mukaansa kurssilaisten kielitaito osoittautui lähes olemattomaksi, minkä vuoksi hän oli epäileväinen koulutuksen onnistumisesta.²⁶³

Suomalaisten kielityöstä on tunnistettavissa Spolskyn esittelemät kolme osa-aluetta, jotka tulisi ottaa huomioon kielisuunnittelussa: kielen sallittavuus -statuksen muuttaminen, olemassa olevan kielen kehittäminen ja kielen opettaminen niille, jotka eivät sitä puhu²⁶⁴. Sallittavuutta lisättiin pyrkimyksellä puhua paikallisille heidän äidinkielellään, kieltä kehitettiin äidinkielen opinnoilla sekä julkaisemalla sanakirjoja ja kielioppimateriaalia ja paikallisten kielten opetusta järjestettiin lähetystyöntekijöille.

Suomalaisten lähetystyöntekijöiden tekemän kielityön peruspilarina voi nähdä halun opiskella paikallisia kieliä. Kielten omaksuminen vaihteli, mutta SLS:n ohjeistuksena läheteille oli pyrkimys paikalliskielen oppimiseen. Suomalaisilla oli yhteys UNINiin, sekä yhteistä historiaa SWAPON edustajien, ja sitä myöten Namibian hallituksenkin kanssa, mutta suomalaisten suoraa vaikutusta Namibian kielisuunnitelman muotoutumiseen on vaikea tämän aineiston perusteella mitata. Suomalaisten lähetystyöntekijöiden kielipoliittinen näkemys paikalliskielten suhteen oli kuitenkin myönteinen, mikä näkyi paikalliskielten aseman, säilyvyyden ja käyttömahdollisuuksien parantamisena esimerkiksi painotyöllä ja käännöstyöllä.

²⁶³ Vk. Päivi Säynevirta 1990. Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia. Suomen Lähetyseuran arkisto, Helsinki.

²⁶⁴ Spolsky 2006, 87–106.

LOPPULAUSE

Kielen elinvoimaisuutta tukee mahdollisuus lukea, kirjoittaa ja puhua kyseistä kieltä. Näitä oikeuksia voidaan lisätä tai rajoittaa esimerkiksi vaikuttamalla julkaistun kirjallisuuden määrään tai lehtien levikkiin, radio- ja televisiolähetysten kieleen sekä mahdollisuuteen käyttää kyseistä kieltä esimerkiksi terveydenhuollossa, koulussa ja virastoissa asioidessa. Tutkielmani aineistona toimineiden vuosikertomusten, kokouspöytäkirjojen ja haastattelujen perusteella voin todeta, että suomalaisten lähetystyöntekijöiden tekemä kielityö ja myönteinen asenne paikalliskieliä kohtaan ovat voineet edistää kielten asemaa yhteiskunnassa, jossa virallisten kielten asemassa ovat toimineet muut kielet.

Olivat motiivit sitten Suomen Lähetysseuran evankelioimistyö tai puhtaasti paikalliskielten kirjallistamisen itseisarvo, vaikuttivat suomalaiset lähetystyöntekijät kielten käyttömahdollisuuksiin ja olivat sitä myöten kielipoliittisia toimijoita Namibiassa vuosina 1968–1990. Suomen Lähetysseuran työntekijät kehittivät paikallisia kirjakieliä, painoivat kirjallisuutta Lähetysseuran perustamassa kirjapainossa ja pyrkivät itse opettelemaan paikallisia kieliä. Vaikka lähetti ei olisi suoranaisesti ollut kielityössä tai opettajana töissä, painotettiin paikalliskielten opiskelun tärkeyttä ja niiden itseisarvoa. Perustavanlaatuinen sanakirja- ja kielioppityö ovat luoneet raamit myös Namibian kielten opiskelulle yliopistossa ja on osaltaan edesauttanut namibialaisten kielten elinvoimaisuutta.

Tutkimukseni perusteella voin myös todeta, että muita kielen parissa työskenteleviä suomalaisia tahoja ei Namibiassa tuolloin ollut, kuin lähetystyöntekijöitä. Tutkimukseni aineistosta on nähtävissä, että siellä missä suomalaiset työskentelivät, oli heillä kertomansa mukaan ystävälliset suhteet paikallisväestöön. Suomalaisia toimi opettajina, jolloin heillä oli suora vaikutus opetuksen sisältöön ja osa suomalaisten entisistä oppilaista oli myöhemmin muodostamassa itsenäisen Namibian uutta hallitusta. Suomalaisten entisistä oppilaista löytyy esimerkiksi itsenäisen Namibian ensimmäinen opetusministeri sekä nykyinen varapresidentti. Tutkimuksessa nousi esiin myös lähetysdiskurssille ominaisia piirteitä, joita kuvaillaan aikaisemman tutkimuksen osalta

esimerkiksi Markku Hokkasen (2006), Olli Löytyn (2006) ja Kari Miettisen (2005) väitöskirjoissa. Analysoimastani aineistosta nousi kuitenkin esiin myös esimerkkejä, jotka kuvailivat lähetystyöntekijöiden keskinäisiä näkemyseroja. Eurosentrisyyden purkamiseksi merkityksellistä olisi myös itse namibialaisten tarkempi haastatteluun aiheen tiimoilta; ketkä heidän mukaansa ovat vaikuttaneet paikalliskielten kirjallistamistyöhön? Onko kielityö ollut laadukasta? Millaisena namibialaiset kieliasiantuntijat näkevät paikalliskielensä historian ja nykytilanteen? Kuinka lähetysdiskurssi välittyy namibialaisten näkemyksistä?

Englannin valintaa viralliseksi kieleksi selittää osaltaan SWAPON englanninkielisyys. Toisaalta SWAPON kansallismielisyys olisi voinut ohjata valintaa paikalliskieleen, mutta puolue olisi saattanut leimautua liian pohjoisnamibialaiseksi muiden namibialaisten silmissä, jos valinta olisi kohdistunut esimerkiksi oshindongaan. Myös arkisto- ja haastatteluaineistossa tuli ilmi näkökulmia, joiden mukaan kielillä on itseisarvoa ja yksilön oikeutta omaan äidinkieleensä tulisi kunnioittaa. Samalla kuitenkin ymmärrettiin valtion tason näkökulma, jonka mukaan tärkeintä olisi noudattaa sellaista kielipoliittista mallia, jossa virallinen kieli on poliittisesti neutraali ja mahdollisimman tasapuolinen kansan erikielisiä ryhmiä ajatellen.

UNINin julkaisua leimasi vahva oletamus englannista ensisijaisena vaihtoehtona itsenäisen Namibian viralliseksi kieleksi. Vahva englanti-myönteisyys tarjoaa aiheen lisätutkimukselle, joka kohdistuisi tarkemmin SWAPON ja UNINin toimintaan kielen parissa: millä perusteella kriteerit kielen sopivuuden suhteen toisessa osiossa valittiin? Valittiinko ne vastaamaan englannin kielen sopivuutta viralliseksi kieleksi? Kriteereihin ei lukeutunut esimerkiksi oppimisen kannalta tärkeää kieltä, minkä tutkimuksesta julkaisun tekijöillä oli tietoa. Myös siirtymä-ajan toimet kuvailtiin perspektiivistä, jonka mukaan englanti tulisi olemaan Namibian virallinen kieli, tai ainakin luetelluilla keinoilla pyrittäisiin siihen. Äidinkielen merkitystä itse englannin oppimiselle ei julkaisussa käsitelty, eikä paikallisia kieliä ehdotettu esimerkiksi kolmannen asteen opetuskieliksi. Paikalliskielten kerrottiin olevan niin erilaisia, että yhden suosimisesta voisi aiheutua konflikteja muiden välille, mutta samalla alkuperäiskieliä käsiteltiin

pääasiassa yhtenä homogeenisenä ryhmänä. Vaikka UNIN käsitteli julkaisussa ongelmia, joita englanti virallisena kielenä ja opetuskielenä saattaisi poikia, ei niitä ilmeisesti koettu tarpeeksi vakavina tai todennäköisinä vaikuttamaan päätökseen. Julkaisussa viitattiin myös kustannuksiin, joita paikalliskielten käyttö opetuskielenä saattaisi aiheuttaa englannin käyttöä enemmän.

Talouspolitiikan tutkimuksen saralta voisi löytyä syventäviä perusteluja koulutuspolitiikan rahoittamiselle ja sitä myöten myös kielilainsäädäntöön – missä määrin äidinkieliin kannattaa panostaa valtiollisella tasolla? Tässä tutkimuksessa on käynyt ilmi kielipolitiikan vahva yhteys koulunkäyntiin ja oppilaiden koulumenestykseen. Yhden virallisen kielen voi nähdä tehokkaana keinona tarjota jo olemassa olevaa koulunkäyntimateriaalia sekä poliittisesti neutraalina laajaa alkuperäiskielten kirjoja ajatellen. Ongelmia ilmenee kuitenkin viimeistään kyseisen kielen taitavan, koulutettujen opettajien löytämisessä sekä materiaalin soveltuvuudessa paikalliseen kulttuuriin ja oppilaiden maailmankuvaan.

Politiikassa säästökeinoille löytyy aina perusteluja. Se, ovatko säästökeinot ja niiden perustelut parhaita mahdollisia, voidaan joskus tietää vasta vuosien päästä. Koska absoluuttisesti toimivaa mallia kielipolitiikalle ei ole, olisikin kielipolitiikan suhteen hyvä suunnitella strategiaa, joka esimerkiksi tarjoaisi pitkään siirtomaana olleelle maalle mahdollisuuden sosio-ekonomisen pääoman ja paikalliskielisen kirjallisuuden kerryttyä muuttaa kielilainsäädäntöä maan alkuperäistä kieltä ja kulttuuria tukien. Myös UNINin julkaisussa viitattiin Englantiin mahdollisesti vain vaihtoehtona, joka on voimassa, kunnes paikalliskielistä kirjallisuutta ja opetusmateriaalia saadaan käyttöön. Äidinkielten aseman parantaminen voi olla suuri taloudellinen sijoitus, mutta sen potentiaalia maksaa itsensä takaisin korkealaatuisena opetuksena, oppilaiden koulumenestyksenä ja korkeakoulutettujen työllistymisenä olisi syytä tutkia tarkemmin. Englannin oppiminen on onnistunut myös maissa, joissa se ei ole virallisena kielenä, vaan sitä opetetaan kouluissa omana aineenaan.

Lähetystyö vaati resursseja ja rahoitusta ei aina riittänyt kielityön kaikkiin osa-alueisiin. Jatkotutkimusta ajatellen sopivia tutkimuskysymyksiä löytyykin myös esimerkiksi kielityön rahoitukseen liittyen; miten lähetystyön kielityöhön kohdennettuja varoja perusteltiin? Olivatko perustelut verhoilua suomalaisille, kielityössä olleiden lähetystyöntekijöiden omille tarkoituksille ja mitä tarkoituksperät olivat? Vaikuttiko kielityön kannattavuus evankelioimistyön suhteen varojen myöntämiseen tai eväämiseen?

Tämä pro gradu -tutkielma osoittaa suomalaisten olleen tekemisissä Namibian paikalliskielten kanssa, sekä nostaa esiin suomalaisten näkemyksiä maassa vallineesta kielipoliittisesta tilanteesta. Tutkimustulosten perusteella voi myös pohtia, mikä Namibian kielten tilanne olisi, jos suomalaiset eivät olisi tehneet kielityötä tai jos SLS:n toiminnassa ei olisi painotettu paikallisten äidinkielen oppimisen tärkeyttä. Tutkimus valottaa myös sitä, miten kielenpuhujiin liitetyt mielikuvat vaikuttavat kielilainsäädäntöön. Lienee paikallaan pohtia, millaiseen suuntaan näiden mielikuvien merkityksen tiedostaminen ja kielten negatiivisten assosiaatioiden purkaminen ohjaisi kielilainsäädäntöä – niin Namibiassa kuin Suomessakin.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Haastattelut

Martti Eirolan puhelinhaastattelu. 3.2.2021. Haastattelija Kristiina Teppo.

Kirsti Ihmäen puhelinhaastattelu 3.2.2021. Haastattelija Kristiina Teppo.

Ritva Kalliokosken & Seppo Kalliokosken yhteishaastattelu. Vantaa 19.2.2021.

Haastattelija Kristiina Teppo.

II Painamattomat lähteet

1. Sähköpostit ja arkistoaineistot

Olle Erikssonin sähköposti tekijälle. 2.2.2021.

Suomen Lähetyssseuran arkisto, Helsinki

Hha 38, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset kirkkohallituksen pöytäkirjat, 1967-1968

Hha 39, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1969, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia

Hha 40, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1970-1971, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia

Hha 41, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1972, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia

Hha 42, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1973, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia

Hha 43, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1974, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola

Hha 44, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1975, Lounais-Afrikka, Tansania, Etiopia, Angola

Hha 45, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1976-1977, "1. sidos: Lounais-Afrikka 76-77, Angola 77, Sengal 77 2. sidos: Etiopia, Tansania"

Hha 46, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1978-1980, Namibia

Hha 54, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1981-1985, Namibia

Hha 60, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1986-1989, Namibia **puuttuu:** läh. kok. 17.-19.1.86

Hha 61, Lähettienkokousten ja hallintokunnan pöytäkirjat ja lähettien vuosikertomukset, 1990-1991, Namibia

3. Sähköinen aineisto

"Biography". Sam Nujoma Foundation, <https://samnujomafoundation.org/index.php/biography/>. (Luettu 7.4.2021.)

"Namibia : The Constitution of The Republic of Namibia, 1990 (as amended up to 2010)". World Intellectual Property Organization, <https://wipolex.wipo.int/en/text/222894>. (Luettu 8.2.2019).

Siiskonen, Harri 2005: "Kulttuuria, tutkimusta ja yhdessä opittua." Suomi ja Namibia 135 vuotta kumppanuutta: kulttuuri ja tutkimus oppaana kansainvälistymisessä. Tutkimus kulttuurien lähentäjänä ja ymmärtäjänä, 14.10.2005, Helsinki, http://www.suominamibiaseura.fi/doc/seminaari_Siiskonen.pdf (Luettu 8.2.2019).

"150 vuotta ystävyyttä – #FinNam150". Finland Abroad, <https://finlandabroad.fi/web/nam/finnam150-juhlavuosi>. (Luettu 8.4.2021).

III Painetut lähteet

1. Lähdekirjallisuus

Duggal, N.K.; Chamberlain, R.; Diallo, A.; John, E.J.; UN Institute for Namibia 1981:
*Towards a language policy for Namibia. English as the official language:
Perspectives and strategies.* United Nations Institute for Namibia, Lusaka.

2. Sanomalehdistö

Manninen, Mari 2020: ”Kehittyvien maiden lapset saatiin kouluun, mutta suuri osa ei
silti opi lukemaan ja laskemaan kunnolla – syy on keskittyminen epäolennaisiin
asioihin vieraalla kielellä, sanoo asiantuntija”. *Helsingin Sanomat* 12.8.2020,
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006598980.html> (Luettu 9.9.2020).

Sillanpää, Sami 2015: ”Presidentti Ahtisaari palasi Namibiaan: ’Suomesta pitäisi tulla
tänne katsomaan mallia tasa-arvoon’, *Helsingin Sanomat* 22.3.2015, [https://
www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002810640.html](https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002810640.html) (Luettu 7.4.2021).

IV Tutkimuskirjallisuus

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina 2017: Asiantuntijahaastattelu.
Tutkimushaastattelun käsikirja. s. 214–232. Toimittaneet Hyvärinen, Matti &
Nikander, Pirjo & Ruusuvaori, Johanna. Tampere: Vastapaino.

Aston, Nicholas & Krishnamurthy, Sarala 2015: Impact of the Language Policy of
Namibia: An Investigation of Grade Ten Learners in English As a Second
Language Across the Thomas Region from 2007 to 2010. *NAWA Journal of
Language & Communication* vol. 9 (nr. 1 June 2015): 194–216.

- Baldauf, Richard B. & Kaplan, Robert B. (edit.) 2004: *Language Planning and Policy in Africa, Vol 1 : Botswana, Malawi, Mozambique and South Africa*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Batibo, Herman M. 2006: Marginalisation and empowerment through educational medium: The case of the linguistically disadvantaged groups of Botswana and Tanzania. 'Along the Routes to Power': *Explorations of Empowerment Through Language*, s. 261–283. Editors: Fishman, Joshua A. & Neff-van Aertselaer, JoAnne & Pütz, Martin. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Eirola, Martti 2019: "Former Mission Churches Cooperated Against Apartheid" s. 162–168. *Intertwined Histories : 150 years of Finnish-Namibian relations* 2019. Toimittaneet Kaartinen, Marjo & Koivunen, Leila & Shiweda, Napandulwe. Turun yliopisto.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) 2006: *Muistitietotutkimus : Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hokkanen, Markku 2006: *Quests for health in colonial society: Scottish missionaries and medical culture in the Northern Malawi region, 1875-1930*. Väitöskirja, University of Jyväskylä : distributor: University Library of Jyväskylä.
- Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) 2017: *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.
- Kiljunen, Kimmo & Kiljunen, Marja-Liisa (toim.) 1980: *Namibia - Viimeinen Siirtomaa*. Helsinki: Tammi.
- Lappalainen, Hanna & Sorjonen Marja-Leena & Vilkuna, Maria (toim.) 2010: *Kielellä on merkitystä : Näkökulmia kielipolitiikkaan*. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Lehtonen, Lahja 1999: *Schools in Ovamboland from 1870 to 1970*. Helsinki: Finnish Evangelical Lutheran Mission.
- Löytty, Olli 2006: *Ambomaamme: Suomalaisen Lähetyskirjallisuuden Me Ja Muut*. Tampere: Vastapaino.
- Mbenzi, Petrus Angula 2019: "The Contribution of Finnish Missionaries Towards the Development of Oshiwambo Language and Culture" s. 111–117. *Intertwined Histories : 150 years of Finnish-Namibian relations* 2019. Toimittaneet Kaartinen, Marjo & Koivunen, Leila & Shiweda, Napandulwe. Turun Yliopisto.
- Miettinen, Kari 2005: *On the way to whiteness : christianization, conflict and change in colonial Ovamboland, 1910-1965*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mudimbe, Valentin Y. 2001: Keksintöjä ja kuvia Afrikasta. *Afrikkalaisen Filosofian Antologia*, 118–127. Toimittaneet Simola, Raisa & Puoskari, Ensio. Helsinki: Gaudeamus.
- Mudimbe, V. Y. 1988: *The invention of Africa: Gnosis, philosophy, and the order of knowledge*. Indiana University Press.
- Piri, Riitta 2001: *Suomen kieliohjelmapolitiikka : kansallinen ja kansainvälinen toimintaympäristö*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä : Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Portelli, Alessandro 2006: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? *Muistitietotutkimus : Metodologisia kysymyksiä*, s. 49–64. Toimittaneet Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Pütz, Martin & Fishman, Joshua & Neff-van Aertselaer, JoAnne (edit.) 2006: *'Along the Routes to Power': Explorations of Empowerment Through Language*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) 2010: "Haastattelunanalyysin vaiheet". *Haastattelun analyysi*, 8–29. Tampere: Vastapaino cop.
- Schlunk, Martin; suom. toim. Peltola, Matti 1973: *Kristillisen lähetystyön historia*. Suomen Lähetysseura. Vaasa: Vaasa Oy:n kirjapaino
- Simola, Raisa & Puoskari, Ensio (toim.) 2001: *Afrikkalaisen Filosofian Antologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Soiri, Iina & Pekka Peltola 1999: *Finland and National Liberation in Southern Africa*. Stockholm: Nordiska Afrikainstitutet.
- Spolsky, Bernard 2006: Language policy failures. *'Along the Routes to Power': Explorations of Empowerment Through Language*, 87–106. Editors: Fishman, Joshua A. & Neff-van Aertselaer, JoAnne & Pütz, Martin. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Tandefelt, Marika 2010: Skandinaavista kielipolitiikkaa. *Kielellä on merkitystä : Näkökulmia kielipolitiikkaan*, s. 25–51. Toimittaneet Lappalainen, Hanna & Sorjonen Marja-Leena & Vilkuna, Maria. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Teräs, Kari & Koivunen, Pia 2017: Historiallinen muistitietohaastattelu. *Tutkimushaastattelun käsikirja*. s. 193–213. Toimittaneet Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna. Tampere: Vastapaino.

Wallace, Marion 2011: *A History of Namibia: From the Beginning to 1990*. Oxford University Press.

Webb, Victor N. 1994: Revalorizing the autochthonous languages of Africa. *Language Contact and Language Conflict*, 181–203. Editor: Pütz, Martin. John Benjamins Publishing Company.

Webb, Victor N. 2002: *Language in South Africa : The Role of Language in National Transformation, Reconstruction and Development*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

V Sanakirjat ja hakuteokset

Kotimaisten kielten keskus, kotus.fi

Autoktoninen kieli https://www.kotus.fi/julkaisut/kielipolitiikkajulkaisut/kielen_asemaan_liittyvat_termit_hallinnossamme_-sanasto/autoktoninen_kieli, (Luettu 9.4.2021).

Kielet <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet>, (Luettu 8.2.2019).

Lyhenneluettelo: S <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/366>, (Luettu 5.4.2021).

Tieteen termipankki, tieteentermipankki.fi

Diglossia <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:diglossia> (Luettu 30.5.2021).

Kielipolitiikka <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:kielipolitiikka>, (Luettu 8.2.2019).

Virallinen kieli https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:virallinen_kieli, (Luettu 8.2.2019).

UNAM Archives, archives.unam.edu.na

United Nations Institute for Namibia (UNIN),

<http://archives.unam.edu.na/index.php/unin-united-nations-institute-for-namibia>,
(Luettu 7.4.2021).

LIITTEET

Liite I: Haastattelukysymykset

1. Milloin ja missä olit töissä Namibiassa? Kuka työnantajasi oli? Mikä työnimikkeesi/työtehtäväsi oli? Kerro työstäsi kentällä.
2. Opiskelitko jotain kieltä työtäsi varten? Jos, niin koitko opiskelun hyödylliseksi? Pärjäsitkö/olisitko pärjännyt Namibiassa ilman kieliopintoja? Kuka kustansi kieliopinnot?
3. Mitä kieltä tai kieliä puhuit arkikielenä Namibiassa? Olsitko halunnut puhua jotain muuta kieltä tai kieliä käytännöllisistä tai periaatteellisista syistä? Miksi?
4. Oliko erityistilaisuuksia, jossa sinun tuli osata jotain tiettyä kieltä, jota ei muuten juuri käytetty?
5. Saitko ohjeistuksia kielen suhteen työnantajaltasi tai joltain muulta taholta? Jos, niin kuka/mikä jakoi näitä ohjeita? Kuinka tiukkoja kielellisten ohjeiden noudattamisen suhteen oltiin?
6. Tuleeko mieleesi tilanteita, joissa kielimuuri tai kulttuurierot olisivat hidastaneet tai haitanneet työntekoa tai kommunikointia? Miten tilanteista selvittiin?
7. Oliko Namibiassa mielestäsi kirjoitettuja tai kirjoittamattomia sääntöjä sen suhteen, mitä kieliä missäkin oli soveliasta käyttää?
8. Minkä tahojen kautta Suomi toteutti kehitysyhteistyötä Namibiassa 1968–1990?
9. Miksi Suomen Lähetyssseura teki kielityötä Namibiassa? Oliko muita suomalaisia tahoja, jotka työskentelivät kielten parissa?

10. Millaista aikaa 1974–1975 olivat kehitysyhteistyön kannalta? (SLS:n kokouspöytäkirjat ja vuosikertomukset ovat muihin vuosiin verrattuna vähäisiä tuolta ajalta.)
11. Selvisikö koskaan, kuka oli Ambokavangon kirkon kirjapainon räjähdysen taustalla vuonna 1973? Oliko virallisia epäiltyjä tai motiivia? Miten koit onnettomuuden vaikuttavan kirjallisuustyöhön? Sattuiko muita tapahtumia, jotka vaikuttivat kirjallisuus- tai kielityöhön?
12. Oliko suomalaisilla yhteyksiä UNIN:iin?
13. Mitä mieltä olet Namibian valitsemasta suunnasta kielten suhteen? Millainen maan kielitilanne oli mielestäsi ennen itsenäistymistä?
14. Koitko, että itselläsi ja muilla suomalaisilla oli Namibiassa mahdollista vaikuttaa eri kielten käyttömahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen/kehitykseen?
15. Jäikö jokin (työ)asia Namibiassa omalta osaltasi toteuttamatta tai muuten harmittamaan?